

Ghid de identificare și adresare a nevoilor emergente ale copiilor din România

www.copiisitineri.ro

**Fundația pentru
Dezvoltarea
Societății
Civile**

București 2010

Fundația pentru
Dezvoltarea
Societății
Civile

Ghid de identificare și adresare a nevoilor emergente ale copiilor din România

București 2010

Material realizat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
în cadrul proiectului
„Abordări inovatoare în profesionalizarea lucrului cu copiii”

Ghid de identificare și adresare a nevoilor emergente ale copiilor din România

Parteneri în cadrul proiectului:

NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA
CHILDREN OF SLOVAKIA FOUNDATION

Partener Educațional:

Proiect finanțat prin programul Leonardo da Vinci – Transfer de Inovație

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
Sediul social: Splaiul Independenței nr. 2K, Scara 1, etaj 4, Sector 3, București, România
Adresă de corespondență: strada Orzari nr. 86 A, sector 2, București, România
P.O. Box 22-219, București, România
Tel: +40-21-310 01 81 Fax: +40-21-310 01 80
E-mail: office@fdsc.ro
Pagini web: www.fdsc.ro; www.copiisitineri.ro

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate autorilor. Orice reproducere integrală sau parțială, indiferent de mijloacele tehnice utilizate, fără consimțământul scris al autorilor, este interzisă.

ISBN 978-973-0-09317-9

Colectivul de autori:

Adriana Popescu	Daniela Demenenco
Gabriel Mareș	Ștefania Andersen
Simona Radu	Camelia Bran
Simina Hinț	Diana Berceanu

Au contribuit la finalizarea acestui material:

Rekha Wazir (ICDI, Olanda)	Silvia Mișu (FDSC)
Nico van Oudenhoven (ICDI, Olanda)	Aurelia Grigore (FDSC)
Diana Ristea (FDSC)	Cristina Brezoi (FDSC)

Trainerii naționali în domeniul nevoilor emergente:

Alexandra Șuiaga (fostă Vlad) – Președinte, Centrul de jocuri "Mirakolix", Cluj-Napoca
Bogdan Cristescu – Prof. Dr., Inspector școlar adjunct, ISJ Iași
Camelia Bran - Asistent universitar, Universitatea "Aurel Vlaicu", Arad
Cristian Silvan Puișor – Profesor, Grupul Școlar "Danubius", Călărași
Cristina Neguț – Președinte, Asociația "CREATIV", București
Diana Bolanu - Asistent social, Agenția Națională Antidrog, București
Iuliana Dinu - Coordonator național, Fundația "Chance for Life", București
Marlena Melinescu (fostă Florea) – Institutator, Școala "Mircea Eliade", Craiova
Raluca Tănase - Psiholog tehnician, Spitalul Clinic de Urgență pentru Copii "Sf. Ioan", Galați
Simina Maria Hinț (fostă Morar) - Director, CJRAE Bihor
Simona Radu - Asistent Universitar, Universitatea Politehnică București
Smaranda Witec - Asistent social, Universitatea din București, Facultatea de sociologie si asistență social
Sorin Marinescu - Coordonator program, Fundația "Principesa Margareta a României", București
Veronica Ștefan - Președinte interimar, Consiliul Tineretului din România, București
Adrian Secal - Coordonator program, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, București

Autorii studiilor de caz:

Ana - Maria Zaloaga - Colegiul Tehnic „Miron Costin”, Roman, jud. Neamț
Ana Scrieciu - Școala cu clasele I-VIII Nr. 143, București
Angelica Ghinea - Școala normală „Vasile Lupu”, Iași
Aurel Costache - Grupul Școlar Agricol Fundulea
Camelia Șerban - Școala Generală Nr.1 Dănești, jud. Dolj
Catană Viorica - Școala cu clasele I-VIII nr. 2, Ulmeni, jud. Călărași
Cati Sandru - Grup Școlar Industrial „ Ioan Buteanu”, Arad
Cercelaru Margareta - Școala Nr. 31 "Theodor Aman" Craiova
Cristina Elena Georgescu - Centrul Județean de Resurse și Asistență Educațională Vaslui
Cristina Dutescu – Ecotim, Slatina
Daniela Luca - Grupul Școlar Industrial "Ion Mincu", Vaslui/ Asociația de Tineret "Ion Mincu", Vaslui
Dany Ungureanu - Grădinița Perișoru
Delia Atena Milconiu - Grupul Școlar Agricol "Hălânga", Mehedinți
Diana Nichita - Școala cu clasele I-VIII "Dimitrie Cantemir", Oradea
Doina Cristea – Fundația “SOS Copiii Gorjului”, Târgu Jiu
Dorina Marin - Școala "Dimitrie Anghel", Cornești-Miroslava, jud. Iași
Elena Florea - Școala Nr. 307, București
Emese Câmpean - Colegiul Național "Petru Rareș", Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

Emilia Dima - Colegiul Național "Ștefan Velovan", Craiova
Emilia Cirstocea - Școala Nr. 307, București
Eugenia Munteanu - Asociația Liceului Teoretic "Axente Sever", LTAS, Mediaș, jud. Sibiu
Eva Varadi - Liceul Teoretic "Bathori Istvan", Cluj-Napoca
Felicia Mihai - DGASPC Botoșani
Florentina Dudu - Casa Corpului Didactic Vrancea, CJRAE Vrancea
Gabriela Dancu - Grădinița cu program prelungit Nr.1, Sighișoara
Gherghina Matache - Școala cu Clasele I-VIII Nr. 2 "I.H. Rădulescu", Urziceni, jud. Ialomița
Grety Irina Moroi - Școala "G. M. Cancicov", Bacău
Horațiu Suciu - Colegiul Național "Iulia Hașdeu", Oradea
Ioana Dumitru - Asociația Fluturașii - Les Papillons, Călărași
Lidia Ciocan - Școala cu clasele I-VIII Unțeni, structura Școala Burlești
Liliana Bulgagiu - Liceul Teoretic "Ștefan cel Mare", Zalău
Liliana Vlad - CJRAE, Călărași
Maria Eugenia - Liceul "Mircea Eliade", București
Mariana Buican - Clubul Copiilor Zimnicea
Maricica Manole - Școala "Elena Cuza" Iași / "Salvați Copiii" Iași
Mihaela Carmen Stancele - Asociația "Salvați copiii" - filiala Dolj
Mirela Spita - Școala cu cls. I-VIII "Al. I. Cuza", Bacău
Nastasia Covaci - Grupul Școlar Anghel Saligny, Craiova
Nela Mirea - Liceul Teoretic "Gheorghe Ionescu Șișești/Asociația de Tineret „Gheorghe Ionescu Șișești”
Nicoleta Radu - Grupul Școlar „Dan Mateescu” Călărași
Petronela Petrea - Școala "Valea Lupului", Iași
Ramona Giură - Școala Generală Galșa, jud. Arad
Silvia Zaharia - Grup Școlar Industrial „Alexandru Popp”, Reșița
Simona Ionescu - Centrul Județean de Asistență Psihopedagogică Prahova
Tarr Tunde - Școala cu clasele I-VIII nr 11, Oradea
Veronica Lavinia Vulpe - Colegiul Național "Frații Buzesti", Craiova

CUPRINS:

Cuvânt înainte – Un ghid despre nevoile emergente ale copiilor?	4
Capitolul 1: Introducere	5
1.1. Scopul materialului și context de elaborare	5
1.2. Cui se adresează ghidul? Structura ghidului	6
Capitolul 2: Ce sunt nevoile emergente?	7
2.1. Apariția conceptului de nevoi emergente	7
2.2. Definirea nevoilor emergente	8
2.3. Nevoi vechi, nevoi noi	11
2.4. Caracteristici ale nevoilor emergente	13
2.5. Studiul exploratoriu derulat în România	16
Capitolul 3: Copilăria. Rolul adultului. Tendințe și provocări	20
3.1. Copilul - Teorii asupra dezvoltării copilului	20
3.2. Adultul – roluri în viața copilului	23
3.3. Tendințe și provocări	26
Capitolul 4: Identificarea nevoilor emergente	27
4.1. Importanța identificării și adresării nevoilor emergente	27
4.2. De ce identificăm? Caracterul preventiv și ameliorativ al identificării nevoilor emergente	28
4.3. Cine identifică?	29
4.4. La ce nivel identificăm?	30
4.5. Instrumente de identificare a nevoilor emergente ale copiilor	33
4.5.1. Cum putem identifica nevoile emergente	33
4.5.2. Metode de identificare	34
4.5.3. Identificarea cauzelor care determină apariția nevoilor emergente	38
Capitolul 5: Intervenție – adresarea corespunzătoare a nevoilor emergente	39
5.1. Necesitatea intervenției	39
5.2. Principii de intervenție	41

5.2.1. Ce fel de suport oferim copiilor? Și mai ales cum oferim suportul și atenția de care ei au nevoie?	41
5.2.2. Principii de intervenție	44
5.3. Resurse disponibile și responsabilități specifice	47
5.4. Modele de intervenție	48
5.5. Metode de intervenție și posibile planuri de acțiune.....	52
Capitolul 6. Concluzii.....	54
ANEXE.....	59
7.1. Model de studiu de caz	59
7.2. Model de dezbatere cu elevii pentru identificare NEN	59
7.3. Studiu de caz: Tendința de obezitate și alimentația nesănătoasă la elevii mici – plan de intervenție.....	61
7.4. Studiu de caz: Alimentația nesănătoasă – plan de intervenție.....	63
7.5. Studiu de caz: Obiceiuri alimentare nesănătoase.....	66
7.6. Studiu de caz: Copilul abuzat emoțional.....	68
7.7. Studiu de caz: Plan de intervenție în dificultăți de învățare.....	74
7.8. Studiu de caz: Dependența de calculator și internet	78
7.9. Studiu de caz: Copiii sunt mai violenți	82
7.10. Studiu de caz: Alegerea domeniului academic – plan de intervenție individual	87
7.11. Studiu de caz: Criză de identitate – plan de intervenție individual	89
7.12. Studiu de caz: Copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate - plan de intervenție	93
7.13. Activitate de comunicare pentru copii – O poveste	97
7.14. Joc didactic - Cum folosim fotografiile de familie?	98
7.15. Studiu de caz: Jocurile pe calculator – plan de intervenție.....	98
7.16. Studiu de caz – Suprasolicitarea copilului; Bebelușii timișoreni învață engleza înainte să împlinească un an	104
7.17. Studiu de caz – Diagnostic corect și intervenție susținută	108
7.18. Studiu de caz: Fragilitatea emoțională - Metode de intervenție.....	111

7.19. Proiect de terapie educațională a timidității - Grupul "Curaj!"	112
BIBLIOGRAFIE	126

Cuvânt înainte – Un ghid despre nevoile emergente ale copiilor?

Aveți înaintea voastră primul ghid scris vreodată asupra modului de identificare și adresare a Nevoilor Emergente ale copiilor (în limba engleză „Newly Emerging Needs”, pe scurt – NEN). Conceptul de NEN a fost dezvoltat de Nico van Oudenhoven și Rekha Wazir, experți ICDI (International Child Development Initiatives, Olanda). Îngrijorați de o tendință în creștere a mesajelor media exagerat de nerealiste, și nu în ultimul rând de probleme evidente și grave care îi afectează pe copii și tineri, Nico și Rekha au ajuns la concluzia că există numeroase probleme noi care au apărut în viața copiilor din întreaga lume, probleme dar și oportunități cărora nu li s-a acordat suficientă atenție sau chiar deloc până în acest moment, și pentru care nu există politici adecvate sau măsuri de intervenție.

O primă cercetare în ceea ce privește NEN a fost inițiată în anul 2005. Timp de trei ani, experții ICDI și cei de la Institutul de Studii Sociale din Haga s-au deplasat în diverse tipuri de țări, precum Bulgaria, Egipt, Etiopia, India, Kenya, Olanda, Nicaragua, Rusia și Surinam pentru a sta de vorbă cu tineri și copii și pentru a identifica nevoile emergente prezente în viețile lor. Rezultatul acestor vizite s-a concretizat în mult-aclamata carte „Newly Emerging Needs of Children, an Exploration”; încă de la apariția ei, această carte a atras atenția în mod vădit și a fost până acum tradusă în mai multe limbi. Din multe puncte de vedere, cartea a fost, de asemenea, sursă de inspirație și primul pas în procesul care a condus la realizarea acestui ghid.

În 2006, fundația română FDSC (Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile) și fundația slovacă Children of Slovakia (parteneri pe termen lung ai ICDI) au introdus cercetarea NEN în țările lor. Pe lângă sensibilizarea profesioniștilor implicați în îngrijirea copiilor și tinerilor, demersul lor avea în vedere un pas în plus: cum să se conceapă mecanisme adecvate de răspuns la noile probleme și provocări identificate în viața copiilor. Ca parte a acestui efort urma să fie realizat acest ghid al NEN; un ghid ușor de folosit și care se referea la modul în care să fie implementată cercetarea NEN de la început până la sfârșit, incluzând modalități generale de adresare care urmează a fi particularizate de către persoanele implicate în educația copiilor.

Așadar, a apărut: primul ghid asupra NEN, rezultatul unui efort dificil de colaborare dintre FDSC, CSF și ICDI pe durata ultimilor doi ani. Am atins ținta ambițioasă pe care ne-am propus-o? Noi așa credem. Cel puțin acest Ghid este un pas important, dar și elegant, în continuarea procesului dezvoltării cercetării NEN pe plan global. Din punctul nostru de vedere, NEN trebuie să fie urgent studiate și avute în vedere. Într-o lume în continuă schimbare, condusă de tehnologia informației, nu avem voie să stăm nepăsători în timp ce dezvoltarea sănătoasă a generațiilor viitoare este amenințată sau existând posibilitatea ca acestea să nu poată profita de oportunitățile care li se deschid.

București, România
Ionuț Sibian
Director CSDF

Leiden, Olanda
Mathijs Euwema
Director ICDI

Capitolul 1: Introducere

1.1. Scopul materialului și context de elaborare

Acest ghid a fost realizat în cadrul proiectului „Abordări inovatoare în profesionalizarea lucrului cu copiii”, desfășurat în paralel de către Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile în România și Children of Slovakia Foundation în Slovacia, cu sprijinul International Child Development Initiatives (ICDI), Olanda. Proiectul trilateral a beneficiat de sprijinul financiar al Comisiei Europene prin programul Leonardo da Vinci - Transfer de Inovație și, în România, de cofinanțare din partea Fundației Dinu Patriciu – Partener Educațional.

Ideea acestui proiect s-a născut în urma unei colaborări strânse cu ICDI, organizația olandeză fiind parteneră cu FDSC în cadrul unui proiect pe termen lung derulat începând cu anul 2005, finanțat prin programul Matra al Ministerului de Afaceri Externe din Olanda: „Copii și tineri, promotori ai societății civile din România”, program ce viza oferirea de instruire și sprijin pentru ONG și instituții de învățământ privind dezvoltarea abilităților de viață ale copiilor și tinerilor. Scopul proiectului „Abordări inovatoare în profesionalizarea lucrului cu copiii” este de a dezvolta capacitatea de îmbunătățire a calității programelor și politicilor adresate nevoilor emergente actuale ale copiilor și tinerilor.

„Ghidul de identificare și adresare a nevoilor emergente ale copiilor din România” este un document exploratoriu construit în urma unui proces participativ de cercetare și formare pe tema nevoilor emergente ale copiilor, în care au fost implicați numeroși specialiști și copii.

Având cartea „*Newly Emerging Needs of Children – An Exploration*”¹ ca și punct de plecare și cu ajutorul experților ICDI, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile a derulat în anul 2009 studiul exploratoriu „Nevoi emergente ale copiilor din România”. Studiul a avut o etapă calitativă (focus-grupuri cu copii, interviuri cu specialiști) și, în urma prelucrării rezultatelor calitative, o etapă cantitativă. Lectura studiului oferă o serie de informații cu privire la particularitățile generației actuale de copii comparativ cu generațiile anterioare.

Următoarea etapă a proiectului a fost selecția unui grup de formatori care să se specializeze pe tema nevoilor emergente. Astfel, experții ICDI au livrat un curs de „*Formare de formatori în identificarea și adresarea nevoilor emergente ale copiilor*” pentru 16 specialiști în educație. Ulterior, aceștia au elaborat un curs de 2 zile destinat persoanelor implicate în educația copiilor din România. Peste 200 de participanți (în marea majoritate cadre didactice) au beneficiat de sesiunile locale de training, acționând ulterior ca multiplicatori locali ai importanței identificării și adresării nevoilor emergente ale copiilor și în același timp acționând proactiv în vederea adresării nevoilor emergente ale copiilor cu care lucrează.

Ghidul de față este construit prin contribuția experților români formați în cadrul proiectului,

¹ Van Oudenhoven, Nico, Wazir, Rekha – “Newly Emerging Needs of Children – an Exploration” (Garant, Antwerp, 2006)

dar și a participanților la sesiunile locale de training, care au transmis peste 60 de studii de caz; acestea constituie fundamentarea capitolelor de identificare și adresare a nevoilor emergente. O parte din studiile de caz se regăsesc ca anexe în acest material. O colecție mai mare de studii de caz poate fi găsită pe internet, la adresa www.copiisitineri.ro. De asemenea, în elaborarea ghidului s-au folosit fragmente din lucrarea „Newly Emerging Needs of Children – an Exploration”.

Sperăm că ghidul să fie completat ulterior cu modele de bună practică din partea persoanelor care acționează pentru prevenirea și ameliorarea nevoilor emergente, iar cititorii acestuia să promoveze conceptul de „nevoi emergente ale copiilor” și importanța acțiunii proactiv în beneficiul copiilor.

1.2. Cui se adresează ghidul? Structura ghidului

Documentul de față este destinat specialiștilor care lucrează cu copiii și tinerii, precum și tuturor persoanelor implicate în educația acestora sau ale căror acțiuni ori preocupări afectează într-un fel sau altul copiii. Vedem acest ghid că pe un punct de sprijin în lucrul cu copiii, în mod special pentru situațiile în care observăm probleme și comportamente diferite față de cele cu care suntem obișnuiți. Sperăm ca identificarea nevoilor emergente să se facă proactiv, fiind urmată de o adresare corespunzătoare la nivel local și o mediatizare a soluționării acestora la nivel național, pornind de la fiecare caz în parte. Ca prim pas, oferim pe parcursul lecturii câteva *întrebări menite a ajuta cititorii să facă primii pași în înțelegerea conceptului de nevoi emergente și operarea cu acesta*.

În structurarea acestui document am avut în vedere:

- Introducerea demersului în România; explicarea conceptului și caracteristicilor nevoilor emergente;
- Noțiuni generale referitoare la copii și la rolul adulților în educația acestora; tendințe și provocări;
- Identificarea și adresarea propriu-zisă a nevoilor emergente;
- Exemple concrete prin prezentarea unor studii de caz reale.

Capitolul 2: Ce sunt nevoile emergente?

2.1. Apariția conceptului de nevoi emergente

După conștientizarea unor evenimente deosebite, aparent fără legătură, apărute în viața copiilor și tinerilor, care nu puteau fi coroborate unor aspecte caracteristice etapelor psihologice clasice de dezvoltare, Nico van Oudenhoven și Rekha Wazir – membri fondatori ai ICDI - au început un studiu exploratoriu care s-a finalizat prin publicarea unei cărți pe această temă: „Newly Emerging Needs of Children - an Exploration”.

Evenimentele care le-au atras inițial atenția autorilor au variat de la raportarea cazurilor de copii cu mai mulți părinți sau a copiilor cu acces deschis la informații și experiențe destinate adulților până la vulnerabilitatea crescută a copiilor la boli asociate în trecut doar cu patologia specifică adultului. Începând de la sfârșitul anilor '80, când ICDI a început colectarea acestor date, frecvența cu care au început să semnaleze noi nevoi emergente a crescut în manieră exponențială.

Creșterea frecvenței acestui tip de evenimente noi, nemaîntâlnite anterior, a constituit un semnal de alarmă pentru autori care au început a pune sub semnul întrebării efectele acestor evenimente asupra vieții copiilor, apoi s-au întrebat: care sunt noile nevoi ale copiilor ce rezultă din toate aceste experiențe? Noile nevoi emergente sunt conceptul pe care autorii îl folosesc pentru a descrie acest grup interconectat de provocări, probleme și oportunități noi cu care se confruntă copiii.

Imaginea construită pe baza acestor cercetări și observații „la birou” a fost testată ulterior pe teren astfel, patru țări – India, Kenia, Olanda și Nicaragua – au fost selectate pentru o trecere în revistă a noilor nevoi emergente ale copiilor și tinerilor. Aceste țări au fost alese deoarece reprezintă patru zone diverse în care copiii cresc și nu pentru că furnizează o bază pentru analiza comparată. Discuțiile focus-grupurilor au avut loc în aceste locații cuprinzând o serie largă de indivizi inclusiv copii, părinți, profesori, profesioniști și reprezentanți ai media. Discuții mai limitate au avut loc în țările unde ICDI derula alte proiecte și a apărut oportunitatea unor interviuri. Acestea au inclus Bulgaria (Sofia), Rusia (Nolinsk), Palestina (Ramallah) și Surinam (Paramaribo) unde discuțiile au fost restrânse fie la profesioniștii care lucrează cu copiii fie la grupurile de copii. Aceste discuții pe teren s-au dovedit a fi o modalitate foarte folositoare de verificare, validare și extindere de idei, în afară de identificarea unor elemente ce țin de particularitățile locale.

Experții ICDI au creat, astfel, termenul de „nevoi emergente” – Newly Emerging Needs sau NEN – pentru a descrie un ansamblu de provocări, probleme și oportunități relevante în dezvoltarea pe ansamblu a copiilor. Totuși, multor din aceste probleme nu li se oferă o atenție adecvată de către cercetători și politicieni, iar modalitățile de a le analiza, și în mod sigur, de a le adresa, sunt insuficiente sau lipsesc. Ele sunt „noi” în sensul că nu au existat nicăieri în lume sau nu au existat înainte într-o anumită societate. Nu sunt discutate în manualele de educație sau în cele legate de psihologia copilului iar părinții sau cei care îi

îngrijesc pe copii nu au abilitățile necesare pentru a le recunoaște, și mai mult decât atât, de a le soluționa corespunzător. Societatea că ansamblu pare a fi neputincioasă în identificarea acestor nevoi și provocări și în formularea unor răspunsuri coerente. Sistemele de monitorizare nu posedă filtrele necesare care ar putea identifica aceste tendințe deoarece ele tind să fie reduse la problemele care fac parte din discursul comun asupra copiilor, și anume școala, mortalitate, nutriție sau contactul cu poliția. Ar fi incorect să afirmăm faptul că nu există răspunsuri pentru aceste provocări, dar, în cel mai bun caz, acestea sunt reacții la evenimente individuale fără a se pune accent pe procesele care le-au determinat sau pe acțiunile următoare.

Așa s-a născut cartea „Newly Emerging Needs of Children – an Exploration”. În această, ICDI oferă o definiție „de lucru” a noilor nevoi emergente, explică unde și cum pot fi acestea identificate și ce este „nou” în legătură cu ele și detaliază investigarea nevoilor emergente caracteristice în India, Kenia, Olanda și Nicaragua. Ulterior, sunt explorate șapte teme pe care au fost grupate rezultatele cercetării în cele 4 țări: schimbarea conceptului de copilărie; implementarea Convenției Drepturilor Copilului; creșterea inegală a „puterii fetelor”; depășirea limitelor mediatorilor tradiționali; fuziunea de realitate, virtualitate și imposibil; accesarea unor noi terenuri; expunerea la stilurile de viață globale. Aceste teme sunt, în accepțiunea autorilor, domeniile importante de manifestare a nevoilor emergente reieșite din studiul la nivel mondial, care este posibil să nu se reflecte decât într-o anumită măsură în cercetarea efectuată la nivelul diferitelor societăți, țări, grupuri de copii.

Demersul ICDI a fost preluat în Slovacia și România, unde s-au derulat studii de țară și s-au creat aceste ghiduri de identificare și adresare a nevoilor emergente corespunzătoare particularităților fiecărei țări în parte. Acțiuni punctuale pe tema nevoilor emergente se implementează deja și în alte țări.

2.2. Definirea nevoilor emergente

În rândurile următoare vom clarifica ce sunt, în accepțiunea noastră, nevoile emergente. Toate cele identificate ca urmare a cercetărilor efectuate, contextul intern și internațional au condus la ideea că toate noile preocupări ar trebui grupate sub umbrelă comună a unui concept, ca o încercare de a sumariza și de a aborda holistic și compozit problemele. Acest demers presupune foarte multe dificultăți deoarece cauzele nu sunt neapărat locale ci se poate vorbi de cauze create la nivel internațional. În același timp situația nu trebuie abordată global ci la nivelul unei comunități. Aceste noi situații sunt la acest moment preocupări ale specialiștilor, dar nu s-a pus problema unei abordări globale, de găsim a unui concept care să poată integra multe dintre problemele emergente, unei abordări care să permită identificarea unor situații, urmate de găsirea unor metode de adresare.

Urmare a acestor contexte locale (iar prin local putem înțelege o comunitate care mă afectează în mod direct, întinderea ei putând ajunge la global), o încercare de abordare a conceptului a condus la sumarizarea unor caracteristici, care au condus la o definiție „de lucru”.

În loc de a oferi o definiție precisă a nevoilor emergente, am adoptat o etichetă mai elastică

care le prezintă ca fiind un ansamblu conectat de provocări, oportunități, evenimente, probleme și amenințări care sunt relevante în dezvoltarea pe ansamblu a copiilor dar care, până în prezent, nu au fost întâlnite de către acești copii și nici de cei dinaintea lor, sau dacă au fost totuși prezente atunci există o creștere dramatică în incidența lor.

Atunci când ne întâlnim cu acest concept nu putem să nu avem o secundă de ezitare, înainte de a putea spune că i-am asimilat înțelesul. Prima dificultate vine din înțelegerea cuvântului „*emergent*”, oarecum pretențios și decupat din limbajul științific, mai puțin uzitat de limbajul cotidian. De altfel, „*emergent*” este un cuvânt împrumutat pe filiera franceză, dar provenind din același trunchi lingvistic comun latin. „*Emergent*”, conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, se definește astfel: „*adj., (despre un corp, o radiație, etc.) Care iese dintr-un mediu după ce l-a traversat, din fr. emergent*” (DEX, pag.339).

Deja avem o imagine încărcată de dinamism a acestui cuvânt și a conceptului însuși, care începe să capete formă. Celălalt cuvânt al conceptului, „*nevoie*”, duce iarăși cu gândul, mai ales pe cei familiarizați cu limbajul psiho-pedagogic, la ideea de „*trebuință, necesitate, cerință, ceva ce se cere, se impune să se facă, chestiune, situație a cărei rezolvare are caracter urgent, presant*” (DEX, pag. 693). Aceeași idee de dinamism și energie, de impetuozitate și complexitate o sugerează și conceptul însuși de „*nevoie emergentă*”. Important e să reținem însă că semnificația conceptului întreg nu se reduce la cea a cuvântului component de „*nevoie*”, ci o depășește.

Astfel, definim nevoile emergente ale copiilor și tinerilor, cu o etichetă elastică, care cuprinde un ansamblu conectat de provocări, oportunități, evenimente, probleme și amenințări relevante pentru dezvoltarea generală a copiilor și tinerilor. Acest ansamblu de situații poate genera o serie de efecte cu impact major asupra vieții acestora. Particularitatea acestor nevoi este că nu au mai fost întâlnite la generațiile anterioare de copii și tineri, sau, dacă au mai fost întâlnite, se manifestă o creștere în incidența lor. Datorită acestei caracteristici, conceptul și-a întregit semnificația – aceste nevoi sunt **noi**.

Important până în acest moment al înțelegerii conceptului este să reținem faptul că ideea de *nevoie* nu se limitează la sensul obișnuit, cunoscut până acum și explicat de dicționar, ci se referă la un întreg complex de situații și contexte în care se pot afla copiii și tinerii și care au influență asupra vieții și dezvoltării lor. Ele sunt „noi” în sensul că nu au mai existat până acum sau nu au generat până acum efecte cunoscute. Un exemplu în acest sens este un eveniment care a atras atenția opiniei publice și științifice din Olanda: o femeie care a trecut printr-o fertilizare în vitro a dat naștere la doi băieți, unul alb și unul de culoare. Băiatul de culoare a fost o surpriză din moment ce ambii părinți erau albi. Investigațiile au relevat faptul că specialiștii medici nu curățaseră suficient de bine instrumentele medicale astfel încât o parte din sperma unui donator de culoare fusese inseminată mamei². Acesta este un context în care progresul științei și tehnologiei are impact atât pozitiv, cât și negativ asupra vieții de familie, în care un copil alb are un frate geamăn de culoare. Este un context psihologic nemaîntâlnit până în acest secol, o situație sensibilă atât pentru copii, cât și pentru părinți, cu consecințe importante asupra dezvoltării și calității vieții lor. În această familie putem identifica diferite nevoi emergente.

² Noi nevoi emergente ale copiilor, rezumat al studiului ICDI, pag. 2

Un alt exemplu vine din societatea engleză a anului 1993, când un copil de doi ani, Jamie Bulger a fost ucis de doi băieți în vârstă de 10 ani, din Liverpool. Nu era prima dată când un copil comitea o crimă, în Marea Britanie sau oriunde în lume, dar se pare că astfel de incidente, deși puține și rare, nu au determinat adoptarea unei poziții comune legate de criminalii copii. Nici sistemul legal nu era pregătit să facă dreptate într-un mod corespunzător vârstei copiilor. Copiii de zece ani au fost judecați precum adulții, au fost prezenți în timpul procesului, numele lor au fost dezvăluite presei și au primit o sentință minimă de 15 ani. Agresivitatea atât de crescută a copiilor era o situație nouă și generatoare de nevoi emergente în acel moment în societatea engleză. Vorbim deci despre fapte petrecute acum aproape două decenii. Și atunci și acum sunt considerate situații generatoare de nevoi emergente în lumea contemporană. Din punct de vedere temporal, putem plasa geneza conceptului de nevoi emergente la sfârșitul anilor '80. Apariția acestor nevoi emergente a fost mai vizibilă atunci datorită corelării ușor de realizat între acestea și avântul fără precedent al dezvoltării științifice și tehnologice, cu efecte majore, dar nebaneuite, asupra calității vieții oamenilor.

Nevoile emergente au o cauzalitate multiplă și complexă, fiind rezultatul a diferite caracteristici de moment ale societății, din punct de vedere tehnic, științific, social, educațional, al sistemului de sănătate, al sistemului legislativ, al modului de concepere a relațiilor și a comunicării dintre oameni. Dacă ne întoarcem la definirea cuvântului *emergent* înțelegem poate mai bine acum sensul conceptului de noi nevoi emergente. Acestea sunt caracteristici ale diferitelor aspecte ale societății care au traversat societatea și apar vizibile unui ochi preocupat de a identifica acest gen de transformări. Ele ies la suprafața societății după ce au traversat-o, purtând o cauzalitate și trăsături multiple și complexe. Au putut fi observate cu ușurință de-a lungul timpului, dar nu au fost adunate sub o denumire specifică și de aceea nici nu s-au coagulat intervenții integrate și sincronizate în atenuarea efectelor lor.

Conceptul de „nevoi emergente” este și el în continuă definire și redimensionare, ca însăși realitatea pe care o semnifică. Cauzele noilor nevoi emergente se diferențiază și se pot extinde de la nivel local la nivel internațional, și invers, devenind o preocupare concretă și specifică pentru specialiști, care au acum o denumire specifică pentru multiple tipuri de situații, evenimente, provocări și oportunități care caracterizează societatea la un moment dat și au efecte asupra dezvoltării copiilor și tinerilor.

Hiperactivitatea și sinuciderile la vârste fragede sunt două tendințe în evoluția copiilor din anumite zone ale lumii, care pot fi identificate ca nevoi emergente. Un site din Franța vorbește despre „copiii noi”, care se recunosc nu după vârsta biologică, ci după starea de spirit. Sunt tulburătoare afirmațiile unor copii cu vârste mici: „De ce trăiesc?” - fetița de 2 ani și jumătate, „Nu mai vreau să trăiesc” – băiat de 5 ani și jumătate, „Nu merită să înveți la școală, asta te face un inadapdat în viață” – fată de 8 ani. Este evident faptul că societatea contemporană eșuează de multe ori în a oferi un cadru securizant psihologic pentru copiii care se simt în consecință, derutați³.

Exemple de nevoi emergente pot continua cu situații din sfera sănătății (obezitatea a crescut

³ Sursa: http://www.impenderevero.com/en_nou/enfnou.html

în rândul copiilor, nu numai al adolescenților și adulților), din sfera educației (efectele negative ale dependenței de internet și de jocurile pe calculator sunt deja o evidență în multe țări ale lumii), din sfera relațiilor interumane (relațiile virtuale au înlocuit treptat realitatea interacțiunilor umane directe).

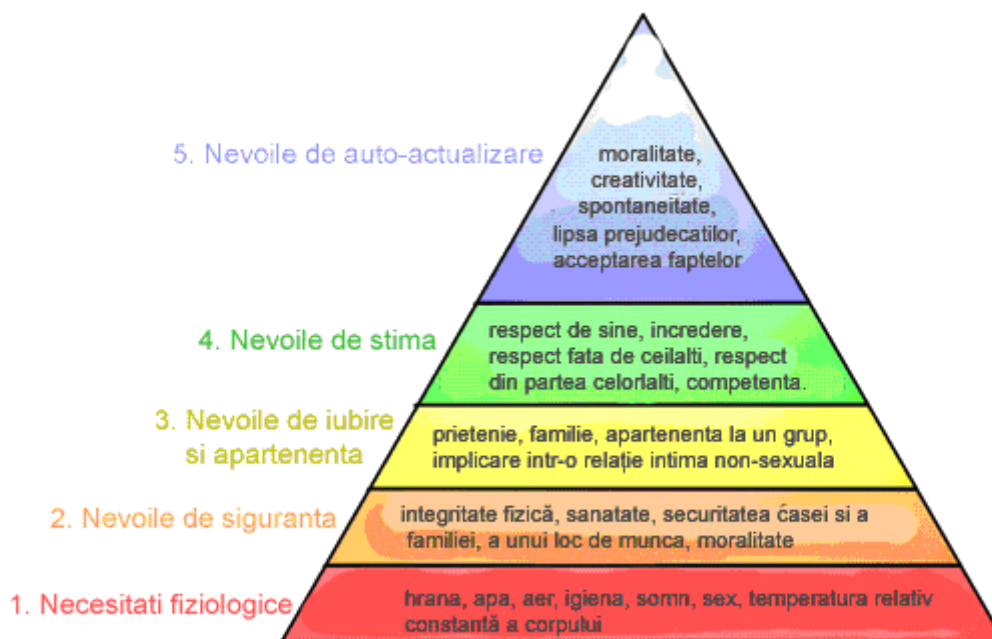
Un pas foarte important pe care îl facem atunci când începem să operăm cu conceptul de „nevoi emergente” este că, inclusiv atunci când vedem știri despre copii la televizor, să nu le mai privim ca pe fapte senzaționale în care sunt implicați copiii, ci să le privim din prisma acestor nevoi emergente astfel încât să ajungem să gândim soluții de prevenție și intervenție mai degrabă decât a ne atrage ca subiecte evidențiate de mass-media ca având caracter deosebit, urmând să le uităm la fel de repede. Mai mult decât atât, multe dintre subiectele expuse de mass-media în care sunt implicați copii și care ar putea intra în categoria „nevoilor emergente” sunt prezentate prin prisma vinovăției copiilor. Copiii implicați, de exemplu, în evenimente cu tentă violentă sunt de multe ori judecați aspru de către privitori, deși mai ales în cazul copiilor circumstanțele, cauzele acțiunilor lor, foarte importante pentru a înțelege aceste comportamente, rămân adesea în umbră.

De multe ori auzim adulții, și ne referim aici inclusiv și în special la părinți și cadre didactice, vorbind despre „copiii din ziua de azi” că sunt „superficiali”, „violenți”, „vor doar să se distreze”, „stau pe calculator toată ziua”. Pornind de la premisa că toate comportamentele noi ale copiilor sunt cauzate de factori din mediu și de schimbările accelerate din societate ne va fi mai ușor ca, în loc să etichetăm așa cum mulți adulți au tendința să o facă, să găsim treptat metode prin care să oferim acestor copii o alternativă.

2.3. Nevoi vechi, nevoi noi

1. Nevoi convenționale

Nevoile, privite din perspectiva tradițională, sunt implicate în procesul de dezvoltare al persoanei, în întregul proces evolutiv, însă în legătură foarte strânsă cu contextul social, economic sau politic al mediului de viață al persoanei. Preferăm să ne referim la nevoile convenționale ca la acele nevoi pe care le regăsim în concepția lui A. Maslow.

Piramida lui Maslow⁴

Manifestarea unor nevoi nu face altceva decât să ne ofere, informații legate de sănătatea copiilor, educație, stil de nutriție, stil și dorință de muncă, etc.

Specific acestor nevoi este faptul că dacă persistă și nu sunt satisfăcute, ele cauzează disconfort pentru copil chiar dacă, în contexte sociale ce se caracterizează printr-o serie de particularități, o parte a **nevoilor de bază suferă rafinări și adecvări la context**. Specific nevoilor convenționale este faptul că se cer a fi satisfăcute astfel încât bună funcționare psiho – fiziologică a persoanei să nu fie afectată. Nesatisfacerea prelungită a acestor nevoi fundamentale poate genera apariția insidioasă a ceea ce noi numim nevoi emergente, nevoi ce se regăsesc predominant atât pe agenda studiilor de cercetare, cât și pe agenda politică (când tind să devină FENOMENE).

Întrebări pentru cititor: Sunt nevoile convenționale surse pentru nevoile emergente? La acest nivel, unde am putea interveni și cum?

2. Nevoi ascunse

Aceste nevoi sunt mai greu de sesizat sau măsurat, ele pot trece neobservate chiar și de către specialiști pentru simplu motiv că nu pot fi lecturate din comportamentul copilului. Frecvent aceste nevoi sunt generate de implicarea în situații ce sunt încărcate de semnificații sociale negative precum: abuzul sexual, abuzul emoțional, dizabilitatea, violența domestică, traficul de persoane, etc. Rușinea, teama, presiunea emoțională ori pervertirea sensului unor acte ale unor adulți determină copilul să nu exprime suferința ce îl afectează

⁴ Sursa: www.wikipedia.org

rămânând prizonier al unui *tărâm al secretului* sau chiar la apariția unor fenomene precum Sindromul Stockholm.

Unele caracteristici ale copilului pot să contribuie la neexprimarea directă a unor nevoi. Introversia, timiditatea, dificultățile de comunicare și relaționare socială pot bloca exprimarea chiar și a unor nevoi fundamentale. Sunt relativ frecvente cazurile în care unii copii nu știu să ceară ori să refuze, nu știu să semnalizeze adecvat stările de disconfort sau de frustrare, etc. Totuși, dincolo de toate aceste aspecte delicate, nevoile ascunse sunt scoase la iveală în jocul copilului, mai precis în tematicile jocurilor și în rolurile pe care copiii și le asumă în cadrul acestora.

Considerăm că multe dintre aceste nevoi ascunse pot fi sursa unor nevoi emergente manifestate în lumea contemporană, iar procesele sau acțiunile societății centrate pe aspectele preventive ori pe cele curative trebuie să aibă în vedere explorarea ariilor acoperite de aceste *nevoi ascunse*.

Întrebări pentru cititor: Pot fi identificate cu mai mare ușurință nevoile de acest tip? De ce ar fi nevoie pentru asta? Care ar putea fi consecințele identificării precoce a nevoilor ascunse?

3. Nevoi emergente (NEN)

Vom aborda nevoile emergente în paginile acestui ghid. Nu există mecanisme deja testate pentru a prezice, măsura, sau care să răspundă acestora. ~~Există~~ aceste nevoi creează premisele unui impact foarte mare asupra calității vieții și dezvoltării copiilor.

O abordare holistică asupra stării de bine ~~ne~~ asupra dezvoltării copiilor ne solicită să fim atenți la toate cele 3 nivele ale nevoilor în mod simultan, și nu secvențial sau conjunctural. Sperăm ca aceste aspecte să le putem surprinde măcar parțial în paginile prezentului ghid astfel încât tot mai mulți factori ce pot avea implicații în creșterea calității vieții copilului să aibă o serie de repere minimale și o nouă perspectivă asupra a ceea ce se înțelege prin conceptul de NEN.

Întrebări pentru cititor: De ce ar avea nevoie un specialist în lucrul cu copilul pentru a putea identifica NEN? Dar un părinte?

2.4. Caracteristici ale nevoilor emergente

Încercând să pătrundem înțelesul conceptului de „nevoi emergente”, am ajuns să evidențiem una dintre trăsăturile esențiale ale acestei realități bio-psiho-sociale. Spuneam în capitolul anterior despre faptul că ceea ce definește ca „noi” aceste nevoi, este **calitatea lor de a nu mai fi fost întâlnite până acum în societate, ori, dacă au existat deja, asistăm în prezent la o creștere în frecvența de manifestare a fenomenului sau la apariția unui mod nou de manifestare a acestuia.**

Am definit nevoile emergente ca pe *un grup de noi provocări, probleme și oportunități cu care se confruntă tinerii și copiii, importante și relevante pentru dezvoltarea lor*. Ele sunt noi în sensul în care nu se discută despre ele în acest fel în cărțile sau manualele de educație sau

de psihologia copilului. De aceea, nici părinții, nici educatorii nu au abilitatea de a le recunoaște acolo unde apar și cu atât mai puțin de a se raporta la ele. Cadrele de gândire curente, obișnuite, ne împiedică să ne raportăm la acest nou fenomen ca la unul care se definește ca atare, de aceea îl asimilăm dificultăților obișnuite care descriu viața tinerilor și copiilor: absențele de la școală, mortalitatea, obiceiurile nutriționale, conflictele cu poliția.

O parte a acestor noi nevoi emergente sunt „*universal noi*”; **nu au mai fost întâlnite de copii nicăieri în lume înainte**. Miriada provocărilor și oportunităților create de tehnologia informațiilor apare ca exemplu în acest caz. Folosirea sau accesul la telefoanele mobile de copiii de vârste mici oferă noi provocări aproape pretutindeni, nu numai în ceea ce privește sănătatea dar și partea psihologică. Altele sunt „*contextual noi*”, adică **sunt noi copiilor în propriile societăți dar pot fi comune în alte părți ale lumii**. Televiziunea a fost prezentă de 70 de ani în SUA, în timp ce Bhutan, ultima națiune din lume care o primește, încă se află în stadiul de experimentare după ce a fost introdusă pe scară limitată în 1991 și unde impactul său asupra copiilor a fost văzut că o binecuvântare sau, în orice caz, o temă aprins dezbătută.

Ca fenomen complex și difuz, nevoile emergente ating aproape fiecare dimensiune a vieții, și aici vom prezenta câteva exemple rezultate din studiul de țară derulat în România: sănătatea (activitățile fizice sunt înlocuite de cele din mediul virtual, consumul de droguri acuzat, abuzul de alcool și tutun, tendințe generalizate de obezitate, fragilitatea mentală și emoțională), mediul social (deteriorarea comunicării inter-umane și înlocuirea ei cu comunicarea virtuală, insuficient timp petrecut de părinți cu copiii, agresivitate, adoptarea nonvalorilor promovate de mass media), dezvoltare personală (investiția în educație și muncă nu mai sunt condiții pentru realizarea profesională, prevalența dorințelor materiale și a preferinței pentru distracție, crearea unei realități alternative prin consum de timp la calculator și TV, lipsa abilităților de a face alegeri din cauza volumului mare de informații și a lipsei discernământului). Totuși, ele nu pot fi abordate diferențiat – o problemă care se răsfrânge asupra sănătății trebuie abordată integrat, deoarece cauzele și implicit soluțiile ating mai multe arii.

Așa cum ați observat și din exemplele despre fecundarea în vitro și afinitatea copiilor pentru internet, putem să deducem o altă caracteristică a nevoilor emergente, și anume, că **sunt favorizate și amplificate de dezvoltarea tehnologică și progresul științific**. Acestea sunt situații care au efecte pozitive asupra societății umane, sprijinind dezvoltarea și evoluția acesteia. Există însă și aspecte cu impact negativ asupra dezvoltării și evoluției vieții tinerilor și copiilor care trăiesc într-o astfel de societate. În Olanda de exemplu, cercetătorii medicali au observat o creștere rapidă și îngrijorătoare a cazurilor de copii cu pierdere permanentă a auzului și care au nevoie de proteze auditive, fiind denumiți „generația iPod”⁵. În Germania, părinții apelează la medicație pentru a crește performanțele școlare ale copiilor⁶. Nu știm cât de răspândită este o astfel de tendință, pentru că nimeni nu a identificat-o cu un nume și nici nu s-au adunat date suficiente cât să știm cu ce situație ne confruntăm și ce plan de intervenție e necesar. Vedem așadar că nevoile emergente **generează efecte cu impact**

⁵ Leidsch, Dagblad, 2006, citați de Van Oudenhoven, Nico, Wazir, Rekha – “Newly Emerging Needs of Children – an Exploration” (Garant, Antwerp, 2006)

⁶ Brabants, Dagblad, 1984, citați de Van Oudenhoven, Nico, Wazir, Rekha – “Newly Emerging Needs of Children – an Exploration” (Garant, Antwerp, 2006)

major asupra dezvoltării copiilor și tinerilor.

Putem să observăm din exemplele discutate până acum că **NEN ating aproape fiecare dimensiune a vieții copiilor: sănătatea** (activități fizice înlocuite cu cele din mediul virtual, consum exagerat de droguri și tutun, tendințe de obezitate, fragilitate mentală și emoțională), **mediul social** (deteriorarea comunicării interumane/interpersonale și înlocuirea ei cu comunicarea virtuală, insuficient timp petrecut de părinți cu copiii, agresivitate, adoptarea (non) valorilor promovate de mass-media), **dezvoltarea personală** (învățarea și munca nu mai sunt condiții pentru realizarea profesională, prevalența dorințelor materiale și de distracție, crearea unei realități alternative prin consum de timp la calculator și TV, lipsa abilităților de a face alegeri din cauza volumului mare de informații și a lipsei discernământului).

Toate aceste situații cu care se confruntă copiii **determină schimbări disfuncționale de atitudine și comportament**. Ne putem întreba pe bună dreptate, de ce nu avem modalități funcționale de răspuns la astfel de situații? Prima dintre explicații vizează complexitatea acestor fenomene, emergente mai multor sectoare ale vieții, angrenând dimensiuni diferite ale vieții unui tânăr: familia, grupul de prieteni, accesul la progresele tehnologiei, societatea în ansamblu.

Într-un conglomerat atât de complicat de aspecte cu impact major asupra vieții unui copil, este foarte dificil de identificat cauze și de izolat efecte și cu mult mai dificil de a găsi modalități de reacție eficiente și adaptative. Astfel ajungem și la o a doua explicație a lipsei de adaptare a copiilor la astfel de provocări care li se adresează. Ea vizează rapiditatea cu care totul împrejurul lor se schimbă, viteza cu care acest conglomerat de evenimente își schimbă compoziția și efectele.

Ideea pe care studiile începute acum peste 15 ani de către specialiștii olandezi vor să o sublinieze este că nevoile emergente par să crească exponențial și acest lucru face dificilă posibilitatea de a le face față. Una dintre caracteristicile care fac greu abordabile nevoile emergente este că **ele generează permanent prin ele însele, nevoi emergente**. Putem să ne gândim în acest sens la copiii care se nasc prin fecundare în vitro prin inseminare cu spermă de la un donator necunoscut, de exemplu. Copiii care se nasc într-o astfel de familie vor avea dificultăți să se raporteze la un tată real, dar care nu a participat decât cu material genetic în conceperea lor. În aceste contexte, percepția și înțelegerea copiilor asupra rolului și menirii părinților sunt repuse în discuție.

Se pot identifica următoarele **caracteristici** ale nevoilor emergente:

- concept **slab definit**
- sunt **noi**, nu au mai fost întâlnite la generațiile anterioare de copii și tineri sau dacă au mai fost întâlnite se manifestă o creștere rapidă a frecvenței sau se manifestă în alt mod
- prezintă atât **riscuri** și amenințări cât și **oportunități** pentru dezvoltarea generală a tinerilor și copiilor

- privește **comunități**/grupuri sociale și nu obligatoriu țări
- **nu sunt evidențiate politici de prevenție și intervenție**
- există o **slabă înțelegere** atât a **cauzelor** cât și a **efectelor** pe termen mediu și lung asupra copiilor și tinerilor
- **nu sunt puse la punct metodologii clare de previziune** a lor (foarte importantă ca și caracteristică specifică nevoilor emergente)
- sunt favorizate și **amplificate de dezvoltarea tehnologică și progresul științific** actuale
- generează **efecte cu impact major** asupra dezvoltării copiilor și tinerilor
- determină **schimbări disfuncționale** de atitudine și comportament
- ating fiecare dimensiune a **vîi**: **sănătate** (activități fizice înlocuite de cele din mediul virtual, consum de droguri, alcool și tutun, tendințe de obezitate, fragilitate mentală și emoțională), **socială** (deteriorarea comunicării interumane / interpersonale și înlocuirea ei cu comunicarea virtuală, insuficient timp petrecut de părinți cu copiii, agresivitate, adoptarea (non)valorilor promovate de mass-media), **dezvoltare personală** (învățarea și munca nu mai sunt condiții pentru realizarea profesională, prevalența dorințelor materiale și de distracție, crearea unei realități alternative prin consum de timp la calculator și TV, lipsa abilităților de a face alegeri din cauza volumului mare de informații și a lipsei discernământului) – vezi studiul exploratoriu „Nevoi emergente ale copiilor din România”
- o parte a acestor nevoi sunt „**universal noi**” adică nu au mai fost întâlnite de copii nicăieri în lume, de exemplu apariția telefoanelor mobile și folosirea lor de către copiii mici (impact la nivel de sănătate și psihologic) este o cauză de preocupare pentru toată lumea de oriunde de pe glob, altele sunt „**contextual noi**”.

Întrebări pentru cititor: Am înțeles care sunt caracteristicile nevoilor emergente? Cu ce mă poate ajuta cunoașterea acestor caracteristici?

2.5. Studiul exploratoriu derulat în România

Pentru a particulariza conceptul de nevoi emergente la situația României și a oferi soluții adecvate, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile a derulat în anul 2009 studiul exploratoriu „Nevoi emergente ale copiilor din România”, din care vom reda în rândurile de mai jos câteva informații. Studiul poate fi descărcat de pe www.copiisitineri.ro.

Studiul calitativ a constat în monitorizare de presă (analiza știrilor despre copii) și realizarea de focus-grupuri și interviuri care să permită descrierea și analiza perspectivei actorilor direct implicați - copiii și tinerii din România - în ceea ce privește nevoile emergente. Au fost realizate:

- 14 focus-grupuri în care au fost implicați 299 de copii și adolescenți ce provin atât din mediul urban, cât și din mediul rural acoperind 7 județe și municipiul București, din 6 regiuni de dezvoltare ale țării (Nord-Est, Sud-Est, Sud, Sud-Vest, Vest și București-Ilfov),
- interviuri structurate cu 24 de specialiști (12 cadre didactice, 10 reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale care derulează programe pentru copii și tineri, 1 sociolog și 1 trainer) cu scopul de a surprinde semnificațiile subiective ale acestora, dar și de a afla aspecte noi cu privire la nevoile emergente cu care se confruntă.

Studiul cantitativ a constatat, după structurarea rezultatelor cercetării calitative, într-un chestionar aplicat online în rândul specialiștilor care lucrează cu copiii, care a permis evaluarea celor mai vizibile nevoi emergente ale copiilor și tinerilor din perspectiva adulților care pot să infirme sau să confirme existența acestui tip de nevoi nou-apărute în rândul copiilor.

Rezultatele studiului:

Se constată că aproximativ 90% dintre respondenții la chestionar consideră că noile generații de copii sunt mult mai expuse la probleme, nevoi și provocări față de generațiile anterioare, în timp ce doar 9% din respondenți consideră că această expunere nu este semnificativă.

Conștientizarea faptului că s-au produs o serie de modificări în mediul de viață al actualelor generații de copii este un punct de plecare pentru cei ce activează în domeniul serviciilor destinate cu precădere copiilor, pentru a contribui la sensibilizarea altor specialiști în domeniu și la elaborarea unor strategii de intervenție ce pot avea scop curativ sau preventiv.

Deoarece obiectivul principal al ghidului este să încurajeze identificarea și adresarea nevoilor emergente de către fiecare dintre dumneavoastră în parte, și nu oferirea unor „rețete” sau rezultate, mai ales când vorbim despre un concept dinamic și de nevoi foarte diferite de la un grup de copii la altul (putem da ca exemplu tendințele negative ale unor elevi dintr-un liceu frecventat de elevi cu o situație materială foarte bună, care pot fi foarte diferite de tendințele negative ale unor elevi dintr-un liceu aflat într-o comunitate săracă), vom oferi doar câteva informații referitoare la rezultatele studiului.

Nevoile emergente au fost grupate 3 arii principale: sănătate, social, dezvoltare personală. Fiecare specialist în educație a putut alege 3 tendințe pe care le-au considerat cele mai importante dintr-o listă.

În ceea ce **privește tendințele negative cu privire la starea sănătății generației actuale de copii**, din au fost considerate de către respondenți ca fiind cele mai importante următoarele:

1. Activitățile fizice înlocuite de mediul virtual (calculator, TV): 75,56% din respondenți;
2. Consumul de droguri, alcool, tutun în creștere: 65,33%;
3. Tendințe de obezitate din cauza alimentației nesănătoase: 45,78%;
4. Fragilitate mentală și emoțională: 43,11%.

Tendințe negative importante din sfera socială a copiilor au fost considerate:

1. Deteriorarea comunicării interumane/interpersonale și înlocuirea ei cu comunicarea pe

internet: 55,56%;

2. Timp insuficient petrecut de părinți cu copiii (inclusiv părinți care lucrează în străinătate): 53,33%;

3. Agresivitate în creștere (fizică, verbală etc.): 51,56%;

4. Adoptarea (non)valorilor și modelelor promovate de mass-media: 50,67%.

Tendințe negative din sfera dezvoltării personale a copiilor:

1. Nu mai consideră că realizarea profesională și materială se obține prin învățare și muncă: 68,89%

2. Au predominant dorințe materiale și legate de distracție; sunt superficiali: 55,56%

3. Își creează o realitate alternativă prin consumul zilnic de timp la calculator și TV: 47,11%

4. Nu știu să facă alegeri din cauza creșterii volumului de informație și a lipsei de consiliere școlară și profesională adecvată: 38,67%

Aspecte importante privind noile nevoi emergente ale copiilor din România, rezultate în urma ierarhizării și prioritizării răspunsurilor oferite de respondenți:

În urma prioritizării de mai sus, și având în vedere că aceste tendințe negative se întrepătrund (de exemplu, consumul de timp în mediul virtual se regăsește în diverse forme în toate cele trei arii: sănătate, social, dezvoltare personală) au fost descrise trei domenii principale reprezentative pentru nevoile emergente ale copiilor din România, și anume:

1. **„Real vs. Virtual”**: ponderea din ce în ce mai mare a comunicării virtuale și a consumului de timp în fața televizorului și implicit diminuarea timpului petrecut de copii în mediul real.

2. **„Totul precoce”**: copiii încep să consume substanțe psihoactive (tutun, alcool, droguri) mai mult și la vârste mai mici; același lucru s-a constatat cu privire la începerea vieții sexuale. Accesul la informații este necenzurat, copiii având acces la multe surse de informație de la vârste fragede.

3. **„Modele și valori contemporane”**: modelele și valorile actuale sunt simultan efecte și cauze ale comportamentelor problematice. Copiii sunt înconjurați de „modelele” și „valorile” promovate de mass-media, modele și valori diferite față de cele ale generațiilor anterioare.

Mai multe detalii despre aceste trei domenii caracteristice copiilor „din ziua de azi” se regăsesc în studiul exploratoriu „Nevoi emergente ale copiilor din România”.

Colectarea de date:

Deși aceste trei domenii sunt deja caracteristici generale ale generației actuale de copii, este de dorit ca nevoile emergente ale copiilor să fie adresate adecvat înainte de a se generaliza, tratând fiecare caz în parte, în momentul în care se observă un comportament problematic. În acest sens, considerăm că studiile și colectarea de date trebuie făcute periodic.

Nu există mecanisme sau exemple de identificare sistematică a nevoilor emergente. Colectarea de date în cazul acestui proiect s-a făcut etapizat.

Studiul exploratoriu a evidențiat caracteristici și tendințe generale ale generației actuale de

copii, prin interviuri cu specialiști, dezbateri cu copii și chestionare destinate adulților implicați în educația copiilor. Ar fi de dorit ca rezultatele studiului să fie aprofundate secvențial, urmărind detalierea la nivel local a unora dintre comportamentele, problemele și implicit nevoile emergente reieșite, pentru o analiză amănunțită și găsirea unor soluții specifice.

O altă etapă a colectării de date s-a făcut în urma derulării sesiunilor de formare locale. Peste 60 de persoane implicate în educația copiilor (cadre didactice, psihologi) care au participat la sesiunile locale de training cu tema „Identificarea și adresarea nevoilor emergente ale copiilor din România” ne-au furnizat studii de caz în problematica nevoilor emergente din comunitățile în care activează. O parte din studiile de caz sunt anexate la acest ghid.

Întrebări pentru cititor: Aduce acest studiu ceva nou pentru mine? Descopăr similitudini cu observațiile mele anterioare? Care ar fi temele pe care ă vrea să le aprofundez, dintre rezultatele acestui studiu?

Capitolul 3: Copilăria. Rolul adultului. Tendințe și provocări

În acest capitol vom oferi câteva noțiuni teoretice despre copii și adulți. Despre ce vorbim când spunem „copii”? S-a schimbat acest concept de-a lungul timpului? Și, mai important decât atât, s-a schimbat felul în care adulții privesc copiii de-a lungul timpului? Care sunt reperele? În același timp, care este rolul adultului în viața copilului? Și, în cele din urmă, care sunt tendințele și care sunt provocările cu care se confruntă copiii și adulții „în zilele noastre”?

3.1. Copilul - Teorii asupra dezvoltării copilului

Preocupări asupra dezvoltării umane au existat încă din Antichitate, însă trei opinii filosofice sunt considerate a fi mai influente. Thomas Hobbes (1588 – 1679), filosof englez, oferind o definiție a naturii umane ca o formă de cooperare auto interesată, aprecia copilul – și în general omul – ca fiind rău din naștere. Ca atare, el trebuie controlat și disciplinat de către părinți, ei având control total și absolut asupra copilului. Perspectivele lui John Locke (1632 - 1704) și Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778) – ambii propunători ai „educației centrate de copil” – sunt radical diferite. Copilul nu se naște nici rău și nici bun, ci „tabula rasa”, deci poate fi modelat de către mediu și educație. Copilăria este un stadiu în devenirea umană, iar prin educația potrivită copiii pot deveni ființe raționale și adulți responsabili (Locke). Potrivit lui Rousseau, la naștere copiii sunt buni și inocenți, iar mediul ar trebui să le permită dezvoltarea completă și naturală. Noțiunea se aplică doar băieților, fetele fiind educate precoce ca având un rol de sprijin, suportând cu stoicism nedreptățile vieții. Perspectivele actuale asupra copilăriei sunt într-o „luptă” continuă cu aceste puncte de vedere.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, copilăria a devenit subiect de cercetare științifică, teoriile dezvoltate fiind susținute de observații testabile asupra copiilor. Până atunci, studiul copilăriei era „rezervat” filosofilor. Darwin, Freud, Vîgotsky, Piaget și Bowlby sunt cei mai credibili ca urmare a contribuțiilor lor critice și fundamentate științific. Alții precum Key, Dewey, Kano, Montessori, Jebb și Spock au îmbogățit cunoașterea copilului prin perspective filosofice și pedagogice.

Charles Darwin (1802 – 1882) a fost primul om de știință care a studiat copilăria în mod sistematic, înaintea elaborării teoriei evoluționiste. A efectuat experimente pe fiul său mai mic, comparându-l din punct de vedere al dezvoltării, cu fiica sa și cu alte specii. Pe baza acestor observații, și-a dezvoltat teoria potrivit căreia între oameni și animale, respectiv între animale, există mai degrabă un continuum de trăsături, decât diferențe radicale. Ideile sale privind elementul înăscut-dobândit încă mai creează controverse (Oudenhoven & Wazir, 2006).

Ellen Karolina Maria Key (1849 – 1926) a militat cu optimism și vehemență pentru investiția într-o educație sănătoasă a copiilor și, mai ales, pe implicarea mamelor în viața copiilor lor. Deși convingerile sale privind educația au avut un substrat religios puternic și destul de îngust, a reușit să influențeze politicieni și pedagogi contemporani (Dewey, Montessori și

alții), care i-au preluat unele idei.

Sigmund Freud (1856 – 1939) înțelege dezvoltarea umană prin schimbarea zonei corporale de gratificare a impulsului sexual. Aparatul psihic refulează dorințe, în special cele cu conținut sexual și agresiv, acestea fiind conservate în sisteme de idei inconștiente. Conflictele inconștiente legate de dorințele refulate au tendința de a se manifesta în vise, acte ratate și simptome. Copiii mici sunt considerați a fi puternic impresionabili și mult mai receptivi decât în orice perioadă ulterioară, astfel încât orice experiențe vor întâlni la început, acestea vor avea consecințe permanente (Schaffer, 2005). Spre finalul vieții, și-a remodelat perspectiva asupra eliberării sexuale, ca urmare a impactului negativ pe care l-a avut asupra publicului.

John Dewey (1859 – 1952), filozof, psiholog și pedagog american, s-a preocupat de problemele educației copilului. Punctul de pornire în educație îl reprezintă instinctele și abilitățile copilului; ea fiind privită ca un proces din viață, nu doar ca o pregătire a copilului pentru viitor. Dintre ideile sale în acest sens menționăm: materiile trebuie să fie în concordanță cu interesele copilului și centrate pe elevi, nu pe teme; învățarea devine reală când se problematizează pentru copil materialul; sarcina de lucru trebuie să se sprijine pe experiența sa și să-i fie oferită atunci când el este gata pentru ea; experiența școlară are rolul de a dezvolta tânărului un spirit de investigație și de a-l pregăti pentru participarea activă la locul său în comunitate.

Jigoro Kano (1860 – 1938), fondator Judo, un mijloc de a asigura dezvoltarea umană. Era convins că potențialul de a învăța există în fiecare copil, iar educația nu trebuia adresată doar celor bogați, ea fiind cel mai valoros lucru din lume. Educarea unei singure persoane poate aduce beneficii întregii societății chiar și la zeci de generații următoare.

Maria Montessori (1870 – 1952), medic și pedagog italian, a creat o metodă specială de educare a copiilor cu vârste cuprinse între un an și cinci ani. Și-a perfecționat ideile și aplicarea acestora în practică începând cu 1907, de când a fost numită la conducerea unui grup de creșe și grădinițe dintr-o zonă foarte săracă a orașului Roma. Acolo a început să aplice consecvent ideile sale educaționale, care se concretizaseră între timp într-o adevărată metodă educațională, metoda Montessori. Principiul de bază este auto-educarea și aplicarea celor învățate direct, nemediat. Propune crearea de grupe educaționale, încurajarea copiilor de a lua decizii proprii pe care să le respecte, utilizarea de materiale didactice bogate, accesibile, distractive, iar curățenia și aranjarea locului unde își desfășoară activitatea copiii sunt făcute de ei înșiși. A susținut că deficiența mintală nu este un factor ce ține exclusiv de copil, ci și de mediul în care trăiește acesta.

Eglantyne Jebb (1876 – 1928), fondatoarea Organizației Salvați Copiii U.K. (Save the Children Fond), spunea: *„Eu cred că trebuie să revendicăm anumite drepturi pentru copii și să acționăm pentru recunoașterea lor universală”*. În 1923, a sintetizat drepturile copilului într-o declarație în cinci puncte numită Declarația Drepturilor Copilului, care a fost agreată în unanimitate de Adunarea Generală a Uniunii Internaționale Salvați Copiii. În 1924, aceasta a fost adoptată de Liga Națiunilor. Cele cinci puncte au devenit cunoscute ca „Declarația de la Geneva”. Documentul dorea să ofere protecție copiilor care, în urma Primului Război Mondial, se aflau în situații deosebit de tragice și conținea următoarele prevederi:

1. Copilului trebuie să i se asigure mijloacele necesare pentru dezvoltarea sa normală din

punct de vedere fizic și spiritual;

2. Copilul care este înfometat trebuie hrănit, copilul care este bolnav trebuie ajutat, copilul care prezintă un retard de dezvoltare trebuie susținut, copilul delinvent trebuie recuperat (îndreptat), iar copilului orfan sau fără adăpost trebuie să i se ofere adăpost și ajutor;
3. Copilul trebuie să fie primul beneficiar al ajutorului în momentele dificile;
4. Copilul trebuie sprijinit să-și câștige existența și trebuie protejat împotriva oricărei forme de exploatare;
5. Copilul trebuie crescut în spiritul utilizării propriilor abilități pentru ajutorarea oamenilor. Importanța Declarației de la Geneva constă în faptul că pentru prima dată drepturile copilului au devenit un concept în dreptul internațional public, aceasta devenind un punct de referință pentru viitoarele inițiative legislative în domeniul drepturilor copiilor.

Lev Semyonovich Vîgotsky (1896 – 1934) vedea natură umană ca pe un produs socio-cultural. Copiii nu trebuie să reinventeze lumea, ei pot beneficia de înțelepciunea acumulată de generațiile anterioare și într-adevăr nu pot evita acest lucru în interacțiunile cu cei din jur. Deci, dezvoltarea cognitivă este prin excelență un produs socio-cultural, care integrează trei aspecte: culturale, interpersonale și individuale. Pentru a elucida natura proceselor interactive, propune un concept fundamental – zona proximei dezvoltări, definită ca intervalul dintre ceea ce știu copiii deja și ceea ce pot să învețe în condiții de îndrumare. Valoarea teoriei lui Vîgotsky rezidă în importanța acordată ideii de a vedea copiii în contextul lor socio-cultural și de a nu-i trata ca unități izolate. Cu toate acestea sunt evidențiate ca limite majore neglijarea vârstei și a individualității copiilor că factori de influență asupra dezvoltării, pe de o parte, dar și ignorarea aspectelor emoționale în dezvoltarea socio-cognitivă, pe de altă parte.

Jean Piaget (1896 – 1980), cel mai influent psiholog în domeniul psihologiei dezvoltării, a elaborat teoria dezvoltării cognitive. Prin observații detaliate ale activității copiilor și interviul clinic, a ajuns la concluzia că fiecare copil parcurge, în mod succesiv, în dezvoltarea sa intelectuală, patru stadii: senzoriomotor (aproximativ de la naștere până la 2 ani), preoperațional (aproximativ de la 2 ani la 7 ani), stadiul operațiilor concrete (aproximativ de la 7 ani la 11 ani) și stadiul operațiilor formale (aproximativ peste 11 ani). Trecerea de la un stadiu la altul este influențată atât de experiențele particulare ale copilului, cât și controlată prin procesele de maturizare determinate biologic. Fiecare nou stadiu îmbogățește repertoriul cognitiv al copilului cu niveluri de gândire mai sofisticate și reprezintă o modalitate tot mai complexă de a conceptualiza realitatea. Cu toate că teoria lui Piaget a adus numeroase contribuții la practică educațională (conceptul de a fi „apt”, implicarea activă a copilului într-un mediu stimulativ, chestionarea copiilor, utilizarea materialelor concrete etc.), a fost și criticată, mai ales în privința a două aspecte. Primul se referă la subevaluarea abilităților copiilor mici: prin utilizarea unor metode/materiale cu mai multă semnificație pentru copii, alți cercetători au identificat succesul copiilor la probe mai devreme decât constatarea lui Piaget. Al doilea aspect se referă la perspectiva liniară și fixă a stadiilor gândirii: așa cum arată date recente, modificările la nivelul funcțiilor cognitive au loc mai puțin abrupt și nu în manieră atât de generală pe cât presupune modelul stadial al lui Piaget.

Benjamin Spock (1903 – 1998) a revoluționat modul de creștere a copiilor prin cartea sa, „Îngrijirea sugarului și a copilului” (1948), deși, la o examinare în detaliu, sfaturile sale sunt bazate pe considerații pur subiective, presupuneri, folclor și experiența sa cu cazuri clinice

(deci, atipice). Același lucru se aplică și în cazul așa-zisilor experți și nu e de mirare că apar schimbări bruște în ceea ce consideră aceștia ca fiind acceptabil în creșterea copiilor. De exemplu, în anii 1930, accentul era pus pe strictete, în mare măsură datorită lui Truby King (1924), un pediatru care sfătuia mamele să hrănească copiii la ore fixe, să nu răspundă când copilul plânge pentru a solicita atenția. În anii 1950, accentul a trecut spre permisivitate ca urmare a recomandărilor lui Spock. Însă și acesta și-a schimbat opinia când a fost blamat de problemele elevilor și manifestările nedorite ale tineretului din anii 1960 (Schaffer, 2005).

John Bowlby (1907 – 1990) și teoria sa despre atașament au influențat dominant înțelegerea dezvoltării sociale timpurii. Potrivit autorului, atașamentul (legătura emoțională, de lungă durată cu un anumit individ) are atât o funcție biologică – supraviețuirea, dar și una psihologică – dobândirea securității. Acest lucru funcționează doar dacă părinții răspund mutual la comportamentul copilului – de aici și dezvoltarea unui sistem parental al atașamentului, care a apărut în cursul evoluției și care asigură programarea părinților pentru a răspunde semnalelor copilului. Ipoteza lui Bowlby arăta că dacă între mama sau substitutul ei și copil nu se formează o relație de atașament în primii de viață, acest lucru va afecta dezvoltarea emoțională a copilului, predispunându-l la probleme comportamentale. Criticii acestei teorii consideră că legătura nu este una fermă: experiențele timpurii așează fundația, însă evenimentele ulterioare pot modifica cursul dezvoltării.

Philippe Ariès susține că vârsta copilăriei, așa cum o percepem astăzi, în culturile de tip european, este o invenție modernă. Copiii erau văzuți ca adulți, cu toate că într-o versiune mai mică, și, în măsura posibilităților, erau tratați la fel. În picturile din Evul Mediu, erau reprezentați ca adulți în miniatură, singura diferență fiind mărimea corpului. Mai mult, se aștepta din partea lor să ia parte la aceleași activități cu adulții, în muncă sau în joc. Vârsta cronologică nu era un semn distinctiv, cum este acum; totuși, ceea ce conta mai mult în momente de criză erau puterea și abilitățile care diferențiau copiii între ei și îi făceau capabili să contribuie la supraviețuirea familiei și la starea de bine a societății. Abia în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea copilăria și-a construit o identitate socială separată în biografia umană; copiii sunt din ce în ce mai separați de lumea muncii și primesc gradat statutul de grup subcultural distinct. Astfel, au început să fie reprezentați ca și copii la nivel înfățișării și al hainelor, cu toate că acest lucru s-a limitat la început doar la băieți - „băieții au fost primii copii specializați” (Ariès, 1962).

În general, modificarea fost una lentă – de la maltratarea copiilor în epoca antică și cea medievală, la angajarea lor în fabrici și mine (secolul al XIX-lea), până la ideea drepturilor copiilor, de dată recentă (Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului, 1989).

Întrebări pentru cititor: Cum sunt priviți copiii în prezent, în România? Care sunt demersurile care se fac pentru ca aceștia să aibă o viață mai bună? Cine face aceste demersuri?

3.2. Adultul – roluri în viața copilului

Rolurile adulților **reprezintă** un set de așteptări față de aceștia în relație cu copiii. Rolurile au fost definite ca „un buchet de atribute și așteptări social determinate, asociate unor poziții sociale” (Turner 1998).

Ce roluri poate îndeplini un adult față de un copil? Enumerăm în cele ce urmează o gamă de roluri dezirabile care nu întotdeauna, din păcate, sunt și manifeste. În practică este dificil de a separa aceste roluri, ele intersectându-se în diferite situații de viață.

- **Rol de părinte**

Ce înseamnă „să fii un părinte bun”? Care ar fi răspunsul la această întrebare dacă ne gândim ca în unele epoci copiii erau sacrificați zeilor și acest lucru nu numai că nu scandaliza, dar era valorizat ca pozitiv, sau că în unele culturi căsătoria fetei se face după anumite reguli stabilite de către părinți?

Este dificil să definești ceea ce înseamnă un „părinte bun” sau să îți asumi responsabilitatea de a afirma în fața familiei sau a comunității că un părinte „nu este bun”. Poate că o calitate importantă a adultului și implicit a unui părinte ar fi abilitatea de a percepe copilul în mod realist. Una dintre cele mai mari erori pe care o poate comite un părinte este să nu își privească copilul ca pe un copil, cu etapele sale de dezvoltare, cu nevoi speciale, ci să îl perceapă ca o pe ființă independentă psihic, cu reacții adulte și cu nevoi adulte. În multe cazuri, părinții sunt prea preocupați de lumea lor interioară și de propriile lor nevoi pentru a mai avea grijă și de un copil⁷.

- **Rol de educator (învățător, profesor etc)**

Cunoașterea și înțelegerea lumii înconjurătoare de către copil este un proces complex și de durată care nu s-ar putea desfășura optim fără intervenția adultului asupra copilului prin procesul de educație (formală, non-formală și informală). Adultului, în general și adulților – cadre didactice în special, le revine sarcina de a selecta din întregul bagaj cultural și experiențial al omenirii acele cunoștințe, experiențe pe care să le transmită copilului cu scopul de a-l transforma pe acesta într-o ființă autonomă, o personalitate. Provocarea pentru adultul - educator constă în a nu transmite copilului informația gata „regurgitată”, prelucrată, ci a de crea copilului cadrul pentru acțiune proprie, reflecție și descoperire.

- **Rol de specialist și deținător de competență în diferite domenii**

Pentru copil, adultul este cel care „cunoaște” lucruri, știe „să facă”, să transforme, să îmbunătățească și „știe să fie” într-un fel anume potrivit fiecărei situații. Adultul joacă rol de expert pentru copil, fie în domeniul în care lucrează, fie în gospodărie. Implicarea copilului în sarcini de învățare și practice, utilitare, în gospodărie și în afara ei, sub îndrumarea și exemplul părintelui au rolul de a-l responsabiliza pe copil, de a-i trezi interesul spre cunoaștere și de a-i forma abilități necesare vieții de zi cu zi.

- **Rol de model și reper valoric**

Se vorbește astăzi tot mai mult de o criză a valorilor în societatea contemporană și mai ales în familie. Adultul este cel care, voluntar sau nu, îl influențează pe copil în respectarea sau nu a normelor și construirea propriului sistem de valori. Normele cuprind ceea ce simțul comun consideră a fi „bine” sau „rău”. Valorile se referă la definirea „binelui sau răului”, se aproprie mai mult de idealurile împărtășite de un grup. Dacă normele induc sentimentul indivizilor că „așa ar trebui să se comporte în mod normal”, valorile înseamnă „așa sper sau doresc să mă comport”. O valoare poate reprezenta un criteriu care determină alegerea

⁷ Sursa: http://www.copilul.ro/comunicare-copii/dezvoltarea-morala-la-copii/Problemele_adultilor_si_rolul_de_parinte-a5167.html

unei alternative dintre mai multe. Copii doresc să se comporte ca și adulții de succes din jurul lor. Prețuiesc oare aceștia binele, frumosul, adevărul, dreptatea, toleranța, respectul? Ce mesaj transmit adulții de astăzi copiilor? Ce valori vor îmbrățișa copiii noștri?... Întrebări al căror răspuns trebuie să ne preocupe...

- **Rol de consilier**

Adultul este cel care ar trebui să fie alături de copil în orice moment, pentru a-l ajuta să depășească cu succes orice situație problematică. Analiza problemelor, căutarea alternativelor, anticiparea efectelor, asumarea responsabilităților sunt procese necesare a fi exersate de fiecare copil sub îndrumarea unui adult.

- **Rol de îndrumător spiritual**

Fiecare ființă își formulează la un moment dat întrebări despre cine suntem, ce căutăm pe pământ și încotro ne ducem. Adulții din jurul copiilor au rolul de a-i ajuta pe aceștia să înțeleagă viața și principalele momente ale ei, să le cultive dorința de reflecție și de găsire a propriului sens în lume. Părinții mai ales sunt cei care îl pot influența mult pe copil în orientarea spre o anumită religie, adesea impunând-o.

- **Rol de susținere și motivare**

Crearea cadrului în care copilul să își poată desfășura jocurile și activitățile, punerea la îndemână a resurselor, stimularea copilului spre a se implica în activități, încurajarea acestuia, lauda, oferirea de ajutor, sunt sarcini ale adulților din preajma copiilor. Copilul trebuie să aibă lângă el un adult pe care să poată conta. „Antrenarea” perseverenței, a rezistenței la efort, stabilirea de obiective și găsirea resurselor și mijloacelor pentru atingerea lor reprezintă alte direcții prin care adulții își exercită rolul de susținere și motivare față de copii.

- **Rol de partener**

Deși adultul are un ascendent de vârstă, experiență, educație și putere asupra copilului adesea este necesar ca el să se raporteze la copil ca la un tovarăș de joacă, muncă și învățare. Dezvoltarea în parteneriat adult-copil a unor proiecte, participarea împreună la jocuri și activități întăresc relația dintre adult și copil și au multiple valențe formative asupra copilului.

- **Rol normativ**

Uneori adultului îi revine și rolul de a-l informa pe copil despre ceea ce este bine și ce nu și de a-i impune să se comporte în consecință. Este o etapă firească în devenirea ca ființă morală a copilului care ulterior va interioriza aceste norme și reguli externe impuse de adult.

- **Rol de ocrotitor**

Asigurarea Drepturilor Fundamentale ale copilului (dreptul la viață și îngrijire, la securitate, la educație și sănătate etc.) și prevenirea abuzului de orice fel asupra copiilor sunt obligații fundamentale ale oricărui adult.

Întrebări pentru cititor: În care dintre roluri mă regăsesc eu ca adult? Ce ștutea să fac mai bine în aceste roluri pe care le am pentru copii?

3.3. Tendințe și provocări

Într-o lume în care schimbările sunt accelerate, iar copiii le trăiesc uneori concomitent cu adulții, adulții nu sunt pregătiți cu răspunsuri potrivite la problemele cu care se confruntă copiii. Studii efectuate recent arată că pubertatea începe mai devreme. Copiii au acces nelimitat la informație de toate tipurile de la vârste fragede, fiind puși în fața faptului de a alege, de a se responsabiliza și de cunoaște lucruri destinate până nu demult adulților. Mediatorii tradiționali, adulții, au un rol din ce în ce mai scăzut în viața copiilor; copiii învață să-și rezolve problemele singuri sau apelând la prieteni; există reclame care se adresează direct lor și nu adulților, așa cum se întâmpla în trecut, și lista ar putea continua.

Observăm o serie de tendințe și evenimente în care sunt implicați copiii. Provocarea este aceea de a da un sens acestei colecții simple dar largi de informații empirice și de a găsi conexiuni și convergențe între evenimente aparent diferite. O parte din informațiile găsite ar putea fi clasificate drept cauze sau baze ale noilor nevoi emergente: tendințele mondiale precum schimbările demografice în natura familiei, în mărimea familiei și speranța de viață s-ar clasifica într-un singur set. Similar, globalizarea economiei mondiale, comercializarea tot mai crescută a stilurilor de viață, folosirea tot mai mare a noilor tehnologii, provocările erei informațiilor și degradarea mediului înconjurător, poluarea, stau la baza altor câteva nevoi „noi”. Alte intrări trec în categoria de procese sociale largi, ce se desfășoară și interacționează cu anumite caracteristici locale care la rândul lor oferă o diversitate considerabilă. Acesta este un teren complex. O separare clară a „cauzei” și „efectului” nu este nici posibilă și nici necesară deoarece focalizarea noastră rămâne explicit pe rezultatele acestor procese pentru copii.

Ideea pe care dorim să o prezentăm aici este aceea că noile nevoi emergente par să crească exponențial și acest lucru face dificilă posibilitatea de a le face față, ca să nu vorbim de a le răspunde adecvat. Se pare că se întâmplă prea multe cu copiii pe prea multe fronturi. Suntem familiarizați cu alte „explozii”, în special în domeniul științei și tehnologiei informațiilor unde lucrurile au evoluat chiar mai rapid decât a prezis Bill Gates (Twist 2004). Cât de pregătiți suntem, însă, ca adulți, pentru a transforma aceste schimbări în oportunități, și pentru a găsi modalități potrivite de adresare, când de multe ori trecem prin aceste schimbări odată cu copiii noștri? O continuare a detalierii relației copil – adult poate fi găsită la în sub-capitolul „5.2 Principii de intervenție”.

Întrebări pentru cititor: Sunt pregătit să înțeleg tendințele noi din comportamentul copiilor și să îi ajut? Care sunt provocările cele mai mari pentru mine în relația cu copiii? De ce informații și abilități noi ă avea nevoie pentru a înțelege ce se întâmplă cu copiii și a găsi împreună cu ei soluțiile potrivite?

Capitolul 4: Identificarea nevoilor emergente

4.1. Importanța identificării și adresării nevoilor emergente

Importanța identificării și adresării pro-active a nevoilor emergente este dată nu numai de necesitatea găsirii unor soluții adecvate imediat ce aceste nevoi sunt semnalate, dar și de necesitatea luării unor măsuri prin care unele acțiuni care au efecte negative asupra copiilor să fie reduse sau chiar stopate, prin aceasta înțelegând inclusiv măsurile de prevenire.

Nevoile emergente, așa cum sunt ele definite de specialiștii ICDI, acoperă o gamă largă de nevoi, evenimente, provocări, situații, cauze și efecte. Așadar, fără a compara aceste nevoi emergente cu accepțiunea generală a termenului de „nevoi”, putem introduce în categoria nevoilor emergente situații foarte diferite care afectează sau în care sunt implicați copiii, de la un eveniment prezentat într-o știre din ziar (exemplu: un copil de 7 ani care se gândește la sinucidere) până la o caracteristică rezultată în urma unui studiu (exemplu: pubertatea începe mai devreme).

Cum reușim însă să identificăm corect o nevoie emergentă, apoi să analizăm situația, nevoia propriu-zisă, efectele și cauzele sale, ca mai apoi să oferim soluția cea mai *potrivită*? Cine este în măsură să identifice aceste nevoi emergente? Care sunt instrumentele pe care le putem folosi pentru identificare? Cum analizăm nevoile emergente? Alături de cine și cu ce resurse găsim și implementăm soluții, fie ele cu caracter ameliorativ sau, în modul ideal, cu caracter preventiv?

Credem că demersul acesta, de la semnalarea unei nevoi emergente până la găsirea unor modalități de adresare corespunzătoare, nu este deloc complicat atâta timp cât pornim cu pași mici de la o identificare corectă până la soluții punctuale, locale și ulterior un plan de acțiune care să vizeze abordarea posibilelor cazuri similare corespunzător, ameliorativ sau preventiv.

Nevoile emergente sunt nevoi care nu au mai fost întâlnite la generațiile anterioare, sau dacă au mai fost întâlnite se manifestă diferit. Primul pas este identificarea lor, apoi urmează analiza și găsirea și implementarea de soluții. Nu ar trebui să ne descurajeze faptul că nu putem transforma imediat soluțiile găsite în politici educaționale, de exemplu. Schimbarea se produce în momentul în care acționăm fie și pe plan local, chiar dacă aceasta înseamnă că intervenim asupra unei nevoi emergente care poate afecta un singur copil.

Urmărim în capitolele următoare să detaliem identificarea și adresarea nevoilor emergente atât din perspectiva „micro”, a soluționării imediate a unei singure nevoi, cât și din perspectiva integrată, a implicării mai multor actori (specialiști, părinți), a folosirii unor mecanisme de intervenție, a extinderii demersului local la nivel regional sau național.

Întrebări pentru cititor: Cunoșc cazuri în care, dacă ar fi fost încadrate în categoria nevoilor emergente, unele situații în care au fost implicați copiii ar fi putut fi adresate mai bine?

4.2. De ce identificăm? Caracterul preventiv și ameliorativ al identificării nevoilor emergente

Până în prezent nu există o serie de mecanisme sau de protocoale menite să reglementeze sau măcar să orienteze activitatea de identificare – intervenție fie în scop preventiv fie în scop ameliorativ – curativ a unor elemente ce țin de domeniul NEN.

Dintre proiectele ce au fost derulate în România, până în prezent, considerăm că proiectele dezvoltate în ultimii ani în domeniul *abilităților de viață* pot fi modele, până la un punct, pentru a dezvolta programe de intervenție speciale pentru NEN.

Punctul de plecare în conceperea de programe destinate intervenției îl constituie un bun proces de evaluare a nevoilor copiilor NEN. Identificarea sistemului cauzal ce conduce la apariția NEN ne oferă liniile directoare în ceea ce privește maniera în care noi putem să concepem programe de prevenire sau, în unele cazuri, programe de intervenție, ori intervenții punctuale.

Deși în centrul procesului de identificare a NEN se află *dezvoltarea copilului lumii contemporane*, factorii cheie ce trebuie implicate în procesul de identificare sunt: copilul însuși, familia, educatorii, medici și responsabili din domeniul sănătății umane, asistenți sociali, etc.

Pentru fiecare dintre aceste categorii, tipul de metode, precum și resursele utilizate pentru a identifica apariția NEN vor suporta o serie de ajustări în funcție de o serie de particularități specifice fiecăreia dintre ele.

Motivele pentru care este important să identificăm NEN sunt fie de ordin preventiv, fie de ordin ameliorativ. Frecvent identificarea tardivă a unor NEN generează extinderea rapidă a acestora la nivel generațional surprinzând *profesioniștii* nepregătiți spre a elabora reacții de răspuns adecvate nevoilor copilului.

Caracterul preventiv al identificării:

Identificarea NEN este un proces ce presupune sensibilitatea și obiectivitatea *identificatorului* la evoluțiile, modificările ce se întâmplă la nivelul întregii societăți, sensibilitatea și capacitatea de a anticipa o serie de *tendințe* ce pot deveni *curente* specifice generațiilor actuale de copii.

Abilitatea specialiștilor de a identifica timpuriu o serie de tendințe ce pot deveni nevoi emergente ale copiilor devine extrem de importantă în contextul ritmului de dezvoltare actual, astfel încât prevenirea apariției unor elemente ce pot vicia evoluția dezirabilă a copilului este posibilă. Dacă ar fi să ne referim la câteva aspecte din viața reală actuală *sensibilitatea obiectivă* a unui părinte sau educator va ajuta în a identifica modificările comportamentale ce apar la copil și totodată sistemul de relații contextual-cauzale ce determină apariția acestor modificări. Un copil ce devine din ce în ce mai liniștit, ce își petrece din ce în ce mai puțin timp jucându-se cu co-vârșnicii, acuză stări de oboseală,

mănâncă pe fugă, etc. Comunică adulților că ceva *este altfel*. Acest tip de modificări comportamentale, la care fără îndoială mai putem adăuga și altele, sunt cele ce pot genera programe de intervenție cu scop preventiv, astfel încât semnalele transmise de copii să nu fie consolidate pentru ca apoi să fie convertite în NEN, înainte ca adulții să poată face ceva.

Caracterul ameliorativ al identificării:

Face referire la situația în care NEN există deja, se pot crea sau s-au creat deja criterii clare pentru a le constata și clasifica, așadar există conștiința publică a prezenței lor în societate și de aici se impune conceperea de programe care să conducă la prevenirea accentuării unor consecințe ale NEN sau multiplicarea la scală mult mai mare.

Procesul ameliorativ generat de identificarea NEN presupune și impune conceperea unor activități, programe sau proiecte menite să contribuie la scăderea ori normalizarea efectelor generate de transformările lumii contemporane astfel încât efectele din plan personal (la nivelul copilului) să nu genereze comportamente profund dezadaptative.

Preferabil ar fi ca responsabilii de bunăstarea copilului să identifice cât mai timpuriu NEN și să răspundă într-o manieră adecvată contextului situațional particularizat pentru fiecare copil.

Întrebări pentru cititor: Care sunt avantajele identificării continue a nevoilor emergente? Cunoașteți exemple de situații în care ar trebui luate măsuri de prevenție și nu numai de ameliorare?

4.3. Cine identifică?

Responsabilitatea identificării nevoilor copilului revine tuturor membrilor unei societăți umane, ea derivă din caracterul de ființe sociale pe care noi îl avem, din manifestarea unor valori profund umane precum: solidaritatea, compasiunea, cooperarea, etc. Spre exemplu, prezența unor elemente ce țin de consecințele ori aparentele consecințe ale abuzului fizic se pot sesiza și de către nespecialiști, la fel ca și comportamentele atipice, maladaptative, autodistructive sau antisociale.

Dincolo de perspectiva relativ filosofică și idealizată, considerăm că în procesul de identificare a NEN rolul fundamental îl dețin profesioniștii în lucrul cu copilul, mai concret, ne referim aici la variate categorii de *specialiști* precum: medici și asistente medicale specializate în pediatrie, educatori, învățători și profesori, asistenți sociali, psihologi, dar și diferite *categorii de persoane ce oferă servicii specializate pentru copii*, aici referindu-ne chiar la frizeri, vânzători, etc., considerând că inclusiv persoanele ce lucrează în aria serviciilor comerciale sau de înfrumusețare corporală au prilejul de a sesiza, nu doar părinților ci și autorităților, o serie de elemente sau comportamente atipice ale copiilor.

Pentru a veni în ajutorul tuturor persoanelor interesate de conceptul de nevoi emergente, studiile de caz prezentate în acest ghid oferă exemplificări ale unor situații reale de adresare de către specialiști a nevoilor emergente. Așa cum o arată și studiile de caz, diversitatea specialiștilor implicați este însă influențată de specificul fiecărei situații iar responsabilitatea identificării trebuie asumată diferențiat în funcție de situație. Nu poate lipsi însă și susținem cu tărie necesitatea *deschiderii, conștientizării și implicării la nivel de factori de decizie și*

formatori de politică publică asupra: provocărilor constante generate de evoluția societății și efectele acestora asupra vieții copiilor, facilitării unor cadre de acțiune care să valorifice experiențele individuale, complementaritatea acțiunilor diversilor actori, flexibilizarea intervențiilor astfel încât interesul copilului să fie primordial și copiii să fie parte din proces.

Indiferent de tipul nevoii emergente și modul de abordare al acesteia putem spune cu certitudine că există un grup de persoane cheie care trebuie implicate în acest proces: părinții și educatorii.

Referindu-ne la rolul părinților în identificarea NEN, este important să subliniem că în foarte multe situații percepția acestora asupra propriilor copii este tarată de doze foarte înalte de subiectivism, rolul părinților în a sesiza aspectele atipice specifice dezvoltării sau evoluției copilului se află frecvent sub semnul negării situațiilor reale. Spre exemplu, atunci când copilul suferă de o boală cronică sau de o tulburare din sfera sănătății mintale, părintele are nevoie câteodată chiar și de ani întregi pentru a accepta situația. În acest context nevoile reale ale copilului sunt estompate și mascate de către părinții cărora le este dificil să accepte realitatea. Astfel un copil diagnosticat precoce cu una din tulburările prevazive de dezvoltare (tulburări din spectrul autist) nu poate beneficia de asistența medicală și psihoeducațională recuperatorie până în momentul în care părintele nu este convins că diagnosticul este corect. Tot la fel s-a întâmplat, și cu siguranță se mai întâmplă, în cazul copiilor infectați HIV. Sunt cunoscute de către profesioniștii din acest domeniu situații în care un copil infectat HIV reapare la serviciile specializate după câțiva ani de la momentul depistării, și chiar când starea lor de sănătate este gravă, părinții își mențin atitudinile iraționale. Dincolo de aceste exemple concrete, cu atât mai mult părinții trebuie să fie foarte atenți la schimbări fine, așa cum sunt cele din spectrul NEN. Părintele este, până la urmă persoana care petrece cel mai mult timp în compania copilului și poate sesiza o serie de modificări ale comportamentelor acestuia, modificări ce sunt semnale că "se întâmplă ceva" și adultul ar fi de dorit să intervină.

Ce trebuie să facă fiecare dintre noi atunci când observăm o nevoie emergentă?

Nu trebuie să ignorăm situația respectivă la gândul că cineva o poate rezolva și trebuie să luăm legătura imediat cu o persoană din anturajul copilului său orice persoană care ar putea interveni în ajutorul acestuia, în afară de cazurile în care acea persoană suntem chiar noi înșine.

Întrebări pentru cititor: A avea nevoie de o pregătire de osebă pentru a putea identifica nevoile emergente?

4.4. La ce nivel identificăm?

Ariile de identificare ale noilor nevoi emergente se caracterizează prin caracterul variabil al zonelor de impact și al persistenței temporale, astfel noi putem constata apariția unor nevoi emergente doar la nivelul unei persoane însă același fenomen poate fi identificat la nivelul unor comunități extrem de întinse – mergând chiar până la nivel global, sau pe de altă parte putem să constatăm că unele dintre nevoile emergente sunt specifice doar pentru copii ce aparțin unei grupe de vârstă foarte bine delimitată.

▪ Identificarea la nivel personal

Uneori semnalele apariției unor nevoi emergente vin de la nivelul indivizilor, având o răspândire caracterizată prin densități extrem de reduse la numărul de locuitori dintr-o anumită regiune. Acest tip de nevoi emergente intră adesea în categoria curiozităților stârnind doar punctual interesul, mai ales al presei (de exemplu: cazurile de omucideri săvârșite de copii, acte de vandalizare ori alte acțiuni ce sunt puternic mediatizate).

Conform ziarului Evenimentul de Botoșani din 7 octombrie 2010, „Cele mai multe crime produse anul acesta în județul Botoșani au autori copii, adolescenți. Ignorați de comunitate, școală și familie, au ajuns să curme vieți și să distrugă destine. Cruzimea de care au dat dovadă criminalii minori i-a înfiorat chiar și pe oamenii legii. Mediul de unde provin copiii care ajung să ucidă este unul înțesat de sărăcie, lipsit de educație. Psihiatrii vorbesc de un mediu familial bolnav.” Lista infracțiunilor săvârșite de copii continuă: „Pe 14 noiembrie 2007, doi elevi au fost înjunghiați, în urma scandalului izbucnit într-un autobuz, în sectorul 3 al Capitalei. Elevii se întorceau de la școală, când au fost agresați de un grup de tineri scandalagii în autobuzul 253. Pe 1 octombrie 2007, un elev de la Liceul de Artă din Craiova a fost înjunghiat, în parcul din apropierea unității școlare. Autorul atacului a fost un băiat de 15 ani, care învăța la alt liceu din localitate. Un elev de 16 ani de la Școală de Arte și Meserii din Ploiești a fost înjunghiat pe 7 martie 2007 de un alt tânăr, de aceeași vârstă, chiar în curtea liceului. Incidentul s-a produs în pauză, iar motivul pare să fi fost o datorie mai veche a victimei către agresor. Agresorul a fost identificat și i s-a întocmit dosar penal. Pe 2 decembrie 2005, o elevă de 17 ani a Școlii Centrale din București a fost înjunghiată de prietenul ei, chiar în incinta instituției de învățământ. Incidentul a fost provocat de o ceartă a celor doi, chiar în biroul directorului adjunct.”⁸

Acest tip de mediatizare pune de multe ori copilul într-o lumină nefastă, acesta fiind prezentat ca fiind singurul vinovat de situația creată și fără a fi prezentate posibile cauze sau soluții de remediere a situației, respectiv a comportamentului problematic, cu atât mai mult cu cât identitatea victimelor și a agresorilor este de cele mai multe ori dezvăluită.

Faptele de violență înfăptuite de minori nu sunt nicidecum singurele care pot fi date ca exemplu în cazul identificării care se face la nivel personal, însă acestea sunt mediatizate din cauza caracterului lor senzational. Acest tip de identificare punctuală se poate face, spre exemplu, de către cadrele didactice la clasă.

În alte situații manifestările ce țin de apariția sau dezvoltarea unor nevoi emergente sunt absolut necunoscute publicului larg, iar mai grav, uneori, chiar specialiștii din diferite problematice ale sănătății sau dezvoltării copilului au dificultăți în a identifica NEN. Astfel unele cazuri precum cele ale adolescenților băieți ce suferă de anorexie, ale copiilor ce devin la vârste de 8-9 ani părinți sau ale adolescenților ce „își mută viața în lumea virtuală” sunt rare și extrem de rar aduse la cunoștința publicului larg.

Pentru a exemplifica cum pot fi abordate aceste nevoi autorii ghidului au inclus în seria de studii de caz prezentate în anexă modul de adresare al unor nevoi individuale cum sunt cele de petrecere a timpului liber exclusiv în lumea virtuală.

⁸ <http://www.realitatea.mobi/pages/article.aspx?id=116898&topicid=1>

▪ **Identificarea la nivelul unui grup restrâns**

Se produce atunci când la nivelul unor grupuri (de regulă marginale) au loc o serie de evenimente cu o puternică notă de contagiune. Nevoile emergente ale unor grupuri au originea în cumulul de particularități contextuale ce conduc la generarea unor „altfel de comportamente” sau răspunsuri adaptative față de o serie de noi situații (de exemplu, adolescenții care se implică în arta stradală „graffiti” sau bikerii, adepți ai întrecerilor cu motoare – studiul exploratoriu 22/24).

Apariția nevoilor emergente la nivel de grup este mai ușor sesizabilă datorită caracterului atipic al comportamentelor membrilor grupului.

Identificarea NEN la nivel de grup este facilitată și de gândirea populației per ansamblu, conform căreia fenomenul se extinde și atunci acea notă de contagiune la care făceam referire anterior tinde să fie convertită în element cu caracter anxiogen și, prin urmare, să devină mult mai pronunțată. Consecința acestui mod de a privi realitatea este aceea că potențialii identificatori ai NEN sunt deja hipersensibilizați, iar atenția lor este mutată spre tot ce se întâmplă cu membrii grupului afectat de NEN.

▪ **Identificarea la nivel comunitar**

Apariția NEN la nivelul unor comunități este strâns legată de particularitățile specifice acelei comunități. Nota de particularitate poate să provină din sfera economicului, specificului social, factorilor de mediu și mai ales datorită elementelor de ordin cultural.

▪ **Curente generaționale**

Surprinzător sau nu putem să identificăm o serie de noi nevoi emergente la nivel generațional, astfel putem da un exemplu simplu: dacă ar fi să ne referim la ceea ce se întâmplă în țara noastră cu câțiva ani în urmă putem să identificăm *generația PRO, apărută la mijlocul anilor '90*. Această generație a șocat prin dezinhibiții, prin capacitatea de a spune deschis ce gândește, prin maniera de adresare de pe o poziție partenerială – inclusiv atunci când adresarea era către o autoritate. Ca și mișcare culturală această generație a șocat prin atipicitatea formelor de activitate, inclusiv activitate culturală, mai precis: sursele de informare/educare tradiționale au fost înlocuite prin *informarea aproape exclusivă de la televizor sau prin versurile ușoare ale cântecelor din categoria muzică pop („Ola, ola e macho man”, „Așa-s băieții umblă numai după fete/Roșcate, blonde, șatene și brunete”, „În vara asta fac tot ce-mi trece prin cap”)*. Evenimentele PRO adunau rapid în locuri publice mase semnificative de oameni sau țineau în case foarte mulți tineri.

Un alt curent generațional pe care îl putem exemplifica aici, de data aceasta „împrumutat” la nivel mondial, este cel „emo”. *Termenul de Emo (care provine de la „emoțional”) își are originea în muzică, „Emo” fiind inițial un subgen al hardcore punk, iar fanii acestor trupe s-au numit „Emo”⁹*. Curentul EMO a generat inclusiv în România preluarea și aderarea la o serie de elemente cu nuanțe ce țin de filosofia pierderii, tipologii comportamentale și vestimentare, inducerea unor trăiri afective specifice persoanelor deprimare, etc. Pe fondul unor fragilități psihologice și a elementelor ce țin de specificul transformărilor din perioada adolescenței unii dintre aderenții acestui *curent cultural* au apelat chiar și la acte autolitice.

⁹ <http://www.kidz.ro/articol/Copil/1779/Generatia-Emo-pro-sau-contr.html>

Desigur putem să identificăm și alte curențe specifice unei generații sau alteia, ce putem să remarcăm este caracterul lor pasager (intervalele de timp în care s-au manifestat nu au fost semnificative), dar dincolo de această *efemeritate* impactul asupra societății a fost semnificativ, reușind a atrage atenția asupra unor disfuncțiuni în relaționarea socială, uneori, introducerea unor elemente noi la nivel de valori generale.

Întrebări pentru cititor: Este neapărat necesar să identificăm palierul de manifestare a unei nevoi emergente? Pot găsi exemple de nevoi emergente pentru fiecare dintre nivelurile prezentate?

4.5. Instrumente de identificare a nevoilor emergente ale copiilor

4.5.1. Cum putem identifica nevoile emergente

La tot pasul întâlnim comportamente, fapte, probleme, nevoi care ne intrigă sau nedumeresc. Pentru a găsi răspunsuri la anumite comportamente, fapte, probleme, dar mai ales pentru a identifica, în cazul de față nevoi emergente ale copiilor avem nevoie să folosim metode de investigare și identificare pe care să le combinăm astfel încât să obținem date cât mai acurate/corecte.

Unul din cele mai importante aspecte pe care trebuie să le luăm în calcul atunci când vorbim de nevoi emergente ale copiilor și tinerilor, este **identificarea**, adică descoperirea de comportamente, fapte, probleme, nevoi comune cu care se confruntă o persoană sau un grup de persoane de o anumită vârstă și la un anumit moment, situație, și care pot să constituie date suficiente astfel încât să vorbim de o problemă sau chiar fenomen.

Când vorbim de instrumente de identificare, ne referim la acele metode care ne ajută să evaluăm necesitatea intervenției noastre, de exemplu:

- decizia dacă un aspect observat se constituie într-o nevoie emergentă sau este o problemă tipică unei anumite vârste/situații;
- măsurarea „mărimii fenomenului”, investigarea unui număr mare de copii pentru a verifica numărul de copii afectați această nevoie emergentă;
- verificarea percepției copiilor sau a anumitor actori asupra unei nevoi emergente (dacă este negativă sau pozitivă, ce efecte are);
- detalierea comportamentelor problematice (de exemplu: media de ore pe care un copil le petrece zilnic jucând un joc pe calculator, sau lista de site-uri de un anumit tip pe care le accesează copiii);
- colectarea de informații cu privire la o nevoie emergentă, cum ar fi detalierea de către un număr mare de copii a comportamentelor pe care le au membrii unui grup de copii cu interese concrete;
- posibilitatea ca adoptarea unui tip de comportament de către un grup de copii să devină o

nevoie emergentă din cauza percepției pozitive pe care o au alți copii față de comportamentul respectiv;

- situații comparative în perioade diferite pentru verificarea tendințelor;

... și lista ar putea continua.

În calitatea noastră de specialiști, părinți, membri ai familiei sau simpli cetățeni ai unei comunități, pentru a reuși să identificăm cât mai ușor posibilele nevoi emergente cu care se confruntă copiii este bine să folosim metode cât mai eficiente și care să ne ajute să colectăm date cât mai reale.

Întrebări pentru cititor: Când am mai folosit, personal, metode de cercetare? Care dintre aceste metode îmi sunt la îndemână pentru a identifica nevoi emergente? Care sunt grupurile cu care a folosi aceste metode?

4.5.2. Metode de identificare

Cele mai cunoscute și accesibile metode și tehnici de identificare a nevoilor emergente ale copiilor sunt **chestionarul, interviul și observația**. Cu ajutorul acestora putem surprinde foarte bine opinii, emoții, comportamente ale copiilor astfel încât procesul de identificare să fie un proces ușor de realizat și la îndemâna tuturor celor care lucrează cu copii.

1. CHESTIONARUL este un instrument de investigare, chiar identificare, ce constă dintr-un ansamblu/set de întrebări scrise, eventual imagini grafice, ordonate logic și psihologic care, prin administrare de către un operator sau autoadministrare, adică autoaplicare, determină din partea celor cărora se adresează, răspunsuri ce urmează a fi înregistrate în scris.

Putem utiliza chestionarul pentru a obține informații ce se referă la opinii, atitudini, nevoi, trebuințe ale copiilor în funcția de problema pe care o studiem.

Pentru a colecta date cât mai relevante atunci când folosim chestionarul în procesul de identificare a nevoilor emergente ale copiilor trebuie să avem în vedere următoarele aspecte în structură și formularea întrebărilor:

- Atunci când identificăm nevoi emergente construim chestionare speciale, adică pe o singură temă, în cazul de față vorbim de nevoi emergente ale copiilor, deși chestionarele sunt construite și pe mai multe teme, așa numitele chestionare omnibus;
- Chestionarul să conțină întrebări închise (cu variante de răspuns prestabilite), întrebări deschise (la care cei chestionați răspund așa cum doresc), cât și întrebări cu răspuns multiplu, ordonate pe o scală:

Exemplul 1

Pentru mine este important să fac multă mișcare în aer liber.

☐ Acord total ☐ De acord ☐ Nu știu ☐ Dezacord ☐ Dezacord total

Mi-e mai ușor să comunic prin intermediul internetului decât față în față.

☐ Acord total ☐ De acord ☐ Nu știu ☐ Dezacord ☐ Dezacord total

Exemplul 2

Pentru mine este important să fac multă mișcare în aer liber.

☐ Întotdeauna ☐ Deseori ☐ Uneori ☐ Rareori ☐ Niciodată

Reușesc cu ușurință să identific o situație NEN atunci când o întâlnesc

☐ Întotdeauna ☐ Deseori ☐ Uneori ☐ Rareori ☐ Niciodată

- Chestionarul să urmărească un set de întrebări scrise care se referă la diferite aspecte ale problemei pe care o investigăm;

- Întrebările să fie clare, precise, fără figuri de stil, să nu fie negative și nici tendențioase (să nu sugereze răspunsul);

- Modul și stilul în care se formulează întrebările trebuie să fie diferențiat și adaptat în funcție de grupurile cărora li se adresează (elevi, părinți, cadre didactice, profesioniști care lucrează cu copii sau voluntari din ONG-uri, alte grupuri țintă) și de obiectivele urmărite.

Pentru ca un chestionar să contribuie la identificarea nevoilor emergente ale copiilor atunci când îl concepem și redactăm trebuie să:

- o explicăm de la început scopul chestionarului;
- o explicăm clar modul de completare și răspuns la întrebări;
- o ținem cont de formatul chestionarului (formă, text, așezare în pagină);
- o mulțumim pentru participarea la chestionar.

Chestionarul ca și metodă de identificare permite colectarea unui număr mare de date relevante (în legătură cu situațiile și opiniile pe care le oferă subiecții)

2. INTERVIUL este o tehnică de *obținere prin întrebări și răspunsuri a informațiilor verbale* de la o persoană sau mai multe despre un subiect de interes.

Cel mai adesea interviul se derulează ca o *comunicare* între două persoane: operatorul de interviu și persoana care răspunde. Acesta este tipul de **interviu personal**. Putem apela și la **interviul de grup**, astfel operatorul interacționează cu grupul pentru a obține un răspuns colectiv la problemele puse în discuție.

Putem folosi în identificarea nevoilor emergente ale copiilor mai multe tipuri de interviu:

- **Interviul structurat** ce se poate utiliza în completarea unui chestionar și se poate realiza pe baza unei liste fixe de întrebări clarificatoare;

- **Interviul de la egal la egal (peer interview)** organizat între persoane cu același statut: doi profesori, doi elevi, doi părinți, etc.;

- **Focus-grup** ca tehnică presupune existența unui grup de 10, maximum 15 persoane care sunt reprezentanții unui sau mai multor grupuri interesate de problema noastră de

cercetare;

- **Interviul cu grup mixt** poate include elevi, profesori, experți, liderii comunității, liderii elevilor, cercetători, formatori, voluntari, etc. Acest tip de interviu oferă o mare varietate de informații, dar organizarea lui poate fi dificilă și necesită o pregătire specială a facilitatorului sau asistență specializată;

- **Dezbaterea** cu o structură dinainte stabilită - oferă participanților libertatea să-și spună părerea despre un subiect; există posibilitatea de a se folosi mai multe metode care facilitează interactivitatea și comunicarea; se poate folosi la o clasă de elevi (vezi Anexa 2 – Model de dezbatere cu elevii).

Pentru orice tip de interviu optim în identificarea nevoilor emergente trebuie să elaborăm un ghid de interviu în care sunt fixate problemele ce vor fi abordate în convorbirea focalizată pe experiența subiectivă a persoanelor intervievate în situația analizată, dar mai ales întrebările ce vor fi puse celui sau celor intervieuți.

Ca avantaje pe care le putem lua în calcul atunci când alegem să folosim această tehnică amintim:

- Flexibilitatea, posibilitatea de a obține răspunsuri specifice la fiecare întrebare;
- Pot oferi informații și persoanele care nu știu să scrie și să citească, precum și cele care se simt mai protejate când vorbesc decât când scriu;
- Observarea comportamentelor nonverbale, fapt ce sporește cantitatea și calitatea informațiilor;
- Asigurarea controlului asupra succesiunii întrebărilor, fapt ce are consecințe pozitive asupra acurateței răspunsurilor;
- Spontaneitatea răspunsurilor, știut fiind că primele reacții exprimă afectivitatea subiecților mai fidel decât cele realizate sub control normativ;
- Asigurarea unor răspunsuri personale, fără intervenția altora;
- Asigurarea răspunsului la toate întrebările și, prin aceasta, sporirea volumului informațiilor;
- Precizarea datei și locului convorbirii, fapt ce asigură comparabilitatea informațiilor.

Și în cazul interviului este important să:

- o obținem acordul celui/ceilor intervieuți de a participa la interviu;
- o explicăm de la început scopul și durata interviului;
- o respectăm logica întrebărilor prestabilite în ghidul de interviu;
- o mulțumim pentru participarea la interviu.

Interviul permite obținerea de informații și date detaliate de la persoanele intervievate. Are avantajul că pe lângă aspectul informațional mai putem identifica opinii specifice, sentimente, atitudini față de tema abordată.

3. OBSERVATIA reprezintă *perceperea sistematică a atitudinilor, comportamentelor și interacțiunilor celor direct implicați*, în momentul manifestării lor, conform unui plan dinainte elaborat și cu ajutorul unor tehnici specifice de înregistrare.

Este cea mai la îndemână metodă pentru a putea identifica nevoi emergente ale copiilor

folosind fie **observația directă**, fie **observația participativă** (observatorul se implică în activitățile sociale ale subiecților pentru a înțelege mecanismele de manifestare ale acestora), în funcție de tipul de investigație.

Totodată este important modul cum se desfășoară și se înregistrează datele, astfel putem să folosim **observația structurată** care presupune o cunoaștere prealabilă a fenomenului cercetat, ceea ce permite utilizarea ca instrument a grilei de observație pentru înregistrarea datelor și **observația nestructurată**, utilizată când cel care realizează cercetarea nu cunoaște fenomenele care se vor produce în cadrul demersului de cercetare și nu se poate utiliza un instrument de înregistrare a informațiilor.

În procesul de observare sunt importante:

- formularea unui obiectiv clar în procesul de identificare;
 - stabilirea tipului de observație pe care îl folosim;
 - identificarea mijloacelor necesare unei bune observări;
 - fixarea unui plan după care să aibă loc observarea;
 - stabilirea unui *protocol* bine structurat pe baza căruia:
 - Observatorul să își noteze datele observate;
 - Să le poată compara și analiza;
 - Să poată face o sinteză pe baza căreia să se selecteze modul de intervenție
- Ulterioară.

Observația se referă la examinarea sistematică și intenționată a unui eveniment, comportament, persoană sau grup, astfel că trebuie să avem în vedere următoarele aspecte atunci când identificăm nevoi emergente ale copiilor.

Exemplu pentru **identificarea NEN**:

Cauze	Comportamente (observabile)	Efecte

Informațiile pe care le colectăm în timpul observației pot fi înregistrate în scris folosind fișa de observație, după modelul dat anterior, pot fi înregistrate folosind aparate audio sau video și nu în ultimul rând pot fi înregistrate după ce s-a realizat observația.

Persoana care realizează observația trebuie să fie cât mai imparțial și detașat de problemă și de subiecții supuși cercetării, altfel riscăm ca informațiile obținute să fie eronate.

Observația nu este o simplă metodă care ne dă imaginea la un moment dat a realității; ea este mai mult decât atât, este o metodă care conduce la cunoașterea și înțelegerea acestei realități, la surprinderea, dar și la explicarea celor observate.

Fiecare dintre metodele de cercetare are neajunsurile sale. Din acest motiv, este recomandabil să utilizăm două sau mai multe metode, fiecare fiind folosită pentru a controla sau suplimenta materialul obținut prin celelalte.

Instrumente folosite de specialiștii din România în detalierea studiilor de caz sunt multiple,

și sunt adaptate la specificul nevoii emergente și cuprind: observația psihopedagogică, teste și probe orale, discuții cu familia, analiza activității școlare a copilului, analiza relațiilor sociale ale copilului, întâlniri cu părinții sau copiii (vezi studiile de caz atașate).

Două din instrumentele folosite deja în studiul nevoilor emergente, în România, pot fi găsite ca anexe la acest material, respectiv:

Anexa 1 – **Model de studiu de caz**

Anexa 2 – **Model de dezbateri cu elevii**

Întrebări pentru cititor: Există alte metode pe care le-aș putea folosi? Care sunt nevoile emergente pe care aș vrea să le investighez? De unde încep?

4.5.3. Identificarea cauzelor care determină apariția nevoilor emergente

Intervenția ce vizează rezolvarea nevoilor emergente trebuie precedată de o atentă analiză a factorilor care determină apariția acestor nevoi. O atentă evaluare a acestor cauze permite elaborarea unui plan detaliat de măsuri de intervenție, care în multe dintre situații face referiri la activități ce depășesc posibilitățile individuale de acțiune. În funcție de cauzele identificate, specialistul care realizează intervenția poate determina nivelul de abordare al acesteia. Astfel intervenția se realizează pe palierul copii – părinți, la nivel de clasă/școală/comunitate sau implicare activă a copiilor.

Analiza studiilor de caz reliefează o serie de cauze care pot determina apariția nevoilor emergente. Chiar dacă aceste cauze sunt specifice fiecărei nevoi în parte, vom enunța mai jos cele trei categorii de cauze descrise de către profesioniștii care au redactat studiile de caz și care contribuie la apariția nevoilor emergente:

- Influența mediului familial (lipsa de timp a părinților, indiferența față de copil, lipsa informării, alimentația nepotrivită, venitul familiei, valorile familiale, abuzul de orice natură)
- Influența mediului social (mass media, internetul, rețelele sociale virtuale sau reale, contextul socio-demografic, inegalitățile sociale, sistemul de valori al comunității/societății)
- Influența mediului școlar (relațiile și comunicarea cu colegii sau educatorii, corelarea curriculei școlare cu nevoile copilului)

Din perspectiva cauza – efect, analiza nevoilor emergente trebuie făcută aprofundat, astfel încât să se acționeze asupra cauzei propriu-zise.

Întrebări pentru cititor: Dacă observ efectul, cum deosebesc cauzele reale, astfel încât să găsesc soluțiile potrivite?

Capitolul 5: Intervenție – adresarea corespunzătoare a nevoilor emergente

5.1. Necesitatea intervenției

Deși problematica specifică NEN este privită ca și o curiozitate, ca un fenomen atipic, ori chiar ca o problemă aflată la limita patologiei, dincolo de *materia primă* pentru mass-media noile nevoi emergente chiar există și solicită ceva mai multă atenție din partea noastră. Considerăm că este îngrijorător faptul de a acorda atenție unei problematice NEN doar cât subiectul este prezent în mass-media și apoi să lăsăm uitat, neanalizat/nerezolvat un asemenea caz. Putem porni de la situații generalizate, cum ar fi faptul că pentru mulți copii care cresc în orașe, pe tot globul, joacă în fața blocului, sigură și nesupravegheată, a devenit o raritate. Mergând mai departe, ne întrebăm cum învață tinerele fete noțiuni de contracepție, elemente bazale despre ce este sexualitatea, viața sexuală, responsabilitatea în viața de familie, etc. Dacă adulții se limitează la a constata anumite evenimente, fără a acționa. Iată un astfel de exemplu:

„La Bacău, în primele nouă luni ale acestui, an au născut de două ori mai multe adolescente decât anul trecut. Tinerele au între 13 și 16 ani. Aneta: „Nu sunt căsătorită, am fost căsătorită și m-am despărțit, am rămas gravidă, aveam trei luni când m-am despărțit de el.” „Sunt tinerică, dar ce să fac, viața se schimbă când ai un copil. Cred că mă voi maturiza cu acest copil, mă voi lua cu el...”. Specialiștii consideră că tinerele mame sunt doar copii, care vor trebui să crească alți copii. Camelia Hriban, medic psihiatru: „O persoană care are vârsta de 14-15 ani este imatură afectiv, emoțional și cognitiv, pentru a da naștere unui copil. Este vorba despre o lipsă de responsabilitate, lipsă de conștientizare a acestui eveniment extrem de important în viața unei femei.” De la începutul anului, la Maternitatea Bacău au născut 76 de minore.”¹⁰

La Suceava, tot o reflectare din mass-media:

„Peste 20% din elevele însărcinate au păstrat sarcina, renunțând la școală și chiar la familie. Pe parcursul anului trecut 529 eleve care s-au prezentat pentru control la Secția de Obstetrică-Ginecologie au aflat că sunt însărcinate, iar 18 dintre acestea aveau sub 15 ani. Pentru că sarcina depistată era prea evoluată pentru a putea face avort, 122 minore au născut în spital. Cele care păstrează sarcina renunță la școală și de cele mai multe ori la familie, alegând să locuiască în concubinaj cu tatăl copilului. Statisticile ce privesc elevele care rămân însărcinate încă de pe băncile școlii continuă să șocheze, chiar dacă numărul lor a scăzut față de anul 2007. Conform datelor furnizate de Direcția de Sănătate Publică (DSP) în anul 2008, în urma unui control ginecologic la Secția de Obstetrică-Ginecologie din cadrul Spitalului Județean Suceava 529 eleve au aflat că sunt însărcinate. Dintre acestea, 511 aveau vârste cuprinse între 15 și 19 ani, iar 18 sub 15 ani. Comparativ cu anul 2007 – când au fost depistate 620 de fete însărcinate cu vârste între 15 și 19 ani

¹⁰ <http://foto.newsin.ro/bacau-minore-na%C5%9Fteri-mame.php?cid=view&nid=7442553e-bc05-4ccb-a376-ca90a73b1546&hid=video>

– se înregistrează o scădere a cazurilor de sarcină la minore”.¹¹

Această știre ne transmite, printre altele, că față de 2007, în 2008 se înregistrează o scădere a cazurilor de sarcină la minore. Este aceasta o nevoie emergentă? Teoretic nu, este o problemă generalizată, în scădere. Totuși, dacă analizăm posibilitatea ca aceste adolescente să fie informate la timp, ~~proiectivele~~ și proiectele derulate pentru rezolvarea acestei probleme – este această intervenție de ajuns? Are rezultatele scontate? De cele mai multe ori, în problematica nevoilor emergente, rămâne la latitudinea specialiștilor să delimiteze unde un aspect legat de copiii tineri devine o problemă generalizată sau pentru care s-au derulat suficiente acțiuni de rezolvare, respectiv unde acest aspect nu se mai încadrează în problematica nevoilor emergente. În același timp, este desigur necesară o analiză mai în amănunt decât citirea unui simplu articol într-un ziar, însă de cele mai multe ori mass-media oferă semnale suficiente asupra nevoilor emergente.

Altă arie ce abundă în informații critice este cea a tentativelor de sinucidere, a consumului de substanțe psihoactive... și din nefericire enumerarea nu se oprește aici, mai ales dacă ne referim la acțiuni cu urmări grave asupra copiilor și tinerilor în cauză. Iată un alt exemplu din anul 2008:

„La sfârșitul săptămânii trecute, pe parcursul unei singure gărzi, la Spitalul de Urgență Sf. Ioan din Iași, au ajuns șapte tineri care au încercat să își ia viața.”¹²

Plecând doar de la aceste exemple, considerăm că dincolo de interesul mediatic iscat de astfel de evenimente ce nu fac decât să evidențieze, să scoată la lumină NEN, atât copiii cât și persoanele responsabile de creșterea, educarea sau sănătatea copilului au nevoie de abilitare pentru a se putea adapta și/sau a interveni responsabil la acele *provocări ale lumii contemporane*. Ar fi de preferat ca pentru NEN sesizate să existe posibilități de a reacționa prompt și eficient, însă cum nu se întâmpla acest lucru constatăm că numărul evenimentelor ce își au sursa în NEN se află în continuă creștere.

Lipsa de perspectivă în ceea ce privește o posibilă strategie de răspuns la NEN nu face decât să le popularizeze în rândurile copiilor și adolescenților, iar prin expunerea frecventă la acest gen de situații, sensibilitatea față de tematicile NEN aduse în discuție scade și astfel în foarte scurt timp o serie de comportamente atipice, anomice vor deveni acceptabile și considerate *normale*.

Dacă ar fi să ne gândim la cum ar arăta viitorul în condițiile în care NU SE VA ÎNTÂMPLA NIMIC, scenariul, plecând doar de la situațiile anterior citate, ar putea să fie unul în care vom putea constata că o mare parte a elevilor de liceu deja au făcut cel puțin un avort sau au cel puțin un copil, ori că pe diferite paliere de vârstă numărul actelor suicidale poate să fie atât de mare încât CHIAR SĂ DEVINĂ ALARMANT sau de ce nu cazurile în care tinerii părinți rămân blocați în realitatea virtuală nu vor mai reprezenta o raritate. Acestea sunt, desigur, câteva scenarii. Totuși, ele fac parte din paleta de scenarii posibile create după o analiză sumară a câtorva aspecte asupra cărora presupunem că nu se intervine corespunzător.

¹¹ <http://www.obiectivdesuceava.ro>

¹² http://www.realitatea.net/sinuciderea--o-moda-printre-adolescenti--copilul-dumneavoastra-are-probleme-emotionale_287987.html

Întrebări pentru cititor: Cunoșc exemple de intervenții pe probleme care pot fi încadrate în aria nevoilor emergente? Există situații pe care le cunosc deja și în cazul cărora nu s-a intervenit? Care ar putea fi urmările în cazul lipsei intervenției?

5.2. Principii de intervenție

5.2.1. Ce fel de suport oferim copiilor? Și mai ales cum oferim suportul și atenția de care ei au nevoie?

Copiii sunt dependenți de adulții din mediu, iar dacă aceștia nu sunt prezenți, lucrurile pot lua o întorsătură greșită. Însă prezența unui adult de încredere, într-o situație dificilă cu care se confruntă copilul (de exemplu: intrarea într-o gașcă de cartier, sarcină nedorită în perioada adolescenței etc.), îl face pe acesta din urmă mai cooperant și mai dispus să colaboreze. Contează aici legătura personală dintre adult și copil (acel angajament din partea adultului, acea implicare personală a profesorului), iar existența ei constituie un factor predictiv, științific demonstrat, pentru soluționarea cu succes a problemelor copiilor (Bernard, 2004, Paulle, 2005) și asigurarea unei dezvoltări normale. Studiul întreprins de Garrison și Christakis (2005) privind așa-numitele jucării educative/tehnologice (jocuri video educative, softuri educaționale, puzzle-urile) arată clar că ele nu cresc cu nimic coeficientul de inteligență al copiilor și nici nu dezvoltă abilitățile cognitive, ci cel mult, îi fac pe aceștia foarte buni în a rezolva acele jocuri-video, puzzle-uri etc. (explicabil din punct de vedere psihologic prin faptul că dezvoltarea umană are loc multiaxial – cognitiv, social, afectiv, motric; este inegală, cu momente de continuitate și discontinuitate, dependentă de context și de domeniu). Ele s-au dovedit a fi cu atât mai ineficiente, cu cât costul, din punct de vedere al dezvoltării socio-afective a copilului este unul ridicat. Astfel, pe termen scurt, unul din costuri este tocmai redusă interacțiune „unu la unu” cu părintele; iar, pe termen lung, dependența tot mai ridicată a copiilor de a-și petrece timpul în fața televizorului și a calculatorului.

Așadar părinții, vecinii, profesorii, comunitatea umană din imediata vecinătate a copiilor sunt mediatori indispensabili între copii și lumea înconjurătoare.

Ajungem astfel la **Paradoxul lui Baumol** (1960):

„Cu cât o societate se dezvoltă și devine mai bogată, cu atât mai dificil copiii primesc atenția de care ei au nevoie”.

În ultimii ani, am observat cu tot mai des apariția a numeroase cluburi, firme, programe susținute de diverse organizații neguvernamentale, care preiau de la părinți pentru câteva ore pe zi, dificila sarcină de a relaționa cu copiii, de a-i socializa, de a-i învăța un joc, de a-i ajuta la teme. Cu atâtea oferte pentru copii și cu părinți tot mai ocupați, am creat un nou trend: „*Timp de calitate cu copilul tău*” sau am ajuns la reclame publicitare de genul „*Tu cât timp îți petreci zilnic cu copilul tău?*”. Toate acestea reprezintă, de fapt, modalități de a compensa lipsa timpului petrecut cu cei apropiați și înlocuirea lui cu perioade scurte, intense și bine focalizate pe o activitate (spre exemplu: copilul assemblează împreună cu părintele o jucărie nouă, din multe piese). Dar pentru că o nouă legătură să se formeze și să devină mai

puternică, mai solidă e nevoie de acele momente de interacțiune „de calitate mai redusă” (atingere, discuție, strigăt, contact vizual, întâlniri vizibile și sonore, simpla prezența a părintelui în camera copilului său în apropiere) și chiar de perioade mai lungi de inactivitate. Doar atunci când interacțiunile formează secvențe consistente în timp tragem concluzia că există un anumit tip de relație.

Dacă pentru multe secole „tehnologia” de creștere a copiilor era „de sus în jos”, noua tendință în domeniu promovează interacțiunile de tip participativ: părinții discută, negociază, propun copiilor și invers. Ele sunt guvernate de reguli, regulamente, acorduri, și nu în mod necesar de afectivitate sau implicare irațională (de acea „ușoară nebunie”), situație care poate conduce la conflicte între copii și adulți pentru negocierea unor drepturi de bază ale minorilor. Schuller (2001) apreciază că „**societății post-moderne nu îi plac copiii**”; cuplurile de vârstă mijlocie, cele fără copii sau persoanele în etate, solicită (chiar fac presiuni!) pentru servicii și facilități care să li se adreseze lor și nu copiilor și acest lucru se face în contextul în care natalitatea este în scădere în cea mai mare parte a țărilor europene. Multe locuri de joacă pentru copii au fost sacrificate pentru construirea de centre comerciale, locuri de parcare, spații de divertisment pentru adulți. În orașul olandez Almere, mămicile nu au voie să urce în autobuzele de transport în comun cu cărucioare pentru copii, întrucât ocupă prea mult loc și consumă timp la urcare și la coborâre (Koelewijn, 2002). Sau, tot mai puțini copii se nasc la sfârșit de săptămână pentru a nu interfera cu timpul liber al medicilor ginecologi (NRC Handelsblad, 2002). Conflictul adulți – copii tinde să se extindă de la țările foarte dezvoltate (unde adulții au copii pentru că „e bine, e plăcut să-ți ai în jurul tău!”) la cele mai sărace, unde percepția asupra copilului s-a transformat: din viitor adult care va câștiga pâinea familiei și își va îngriji părinții, într-o „responsabilitate foarte scumpă și costisitoare” (Oudenhoven & Wazir, 2006).

Schimbarea perspectivei asupra vieții și mai ales asupra valorilor care ne guvernează zilnic se constată la majoritatea copiilor și tinerilor din toate părțile lumii (studiul lui Chernish, 2005 pe grupuri de copii din Rusia; studiul lui Eason, 2002, NRC Handelsblad, 2005, pe populația de tineri din Olanda și Marea Britanie). Acum sunt apreciate proveniența dintr-o familie înstărită, relațiile și anturajele bine poziționate socio-economic (de câte ori nu auzim exprimări de genul: „Sunt prieten cu X, fiul proprietarului de magazine...”, „Fiica mea face hipism de mică, chiar s-a alăturat unui cerc de amici format din fiii partenerilor și de afaceri...”), abilitatea de a câștiga cât mai mulți bani, șarmul, chiar anumite nașterea, în detrimentul unor „valori de-ale trecutului”: o școală bună, rezultatele academice superioare, onestitatea, respectarea legii, sânguința și angajamentul în muncă, inteligența etc.

Tinerii de azi au aspirații de autorealizare economică și socială, însă se arată prea puțin dispuși să și muncească din greu pentru așa ceva! De aceea, opiniile lor privind educația și muncă sunt diametral opuse profesorilor, politicienilor și strategiilor naționale, care și acum consideră că investiția în educație, în calificări și pregătire profesională reprezintă singura modalitate de progres, de prosperitate și dezvoltare economică pe plan colectiv (Blair, 2005, Lee Hsien Loong, 2005). Apare aici o întrebare: *dar oare, în prezent, nu este mai avantajos să lucrezi individual, chiar și fără atâta educație, calificări profesionale, supunere față de lege? Și îi putem blama?! Nu cumva, chiar societatea noastră îi împinge spre o strategie de supraviețuire, bazată pe oportunism, manipulare, înșelătorie, viclenie, ipocrizie?! Putem cere copiilor noștri să reușească în lumea aceasta ghidându-se după valorile tradiționale de corectitudine, muncă, educație, respectarea aproapelui și a legii? Cu riscul de a părea*

ridicoli, noi credem că se poate că ar trebui să milităm pentru păstrarea și promovarea acestor valori ca mijloc de realizare a individului! E adevărat că el trebuie înzestrat, „echipat” cu niște abilități de viață pentru a ști cum să facă față vicisitudinilor vieții, pentru a înfrunta provocările și noile nevoi emergente. În loc să acceptăm noțiunile de „a fi oportunist”, „de a avea relații sus-puse”, „a te învârti în cercuri selecte”, am putea să ne educăm copiii în spiritul construirii menținerii unui sistem de suport social, a rețelei umane, a unei atitudini optimiste și pline de viață. Acest lucru reclamă și din partea noastră, a educatorilor, o responsabilitate: mult efort și timp socială și un back-ground educațional temeinic. Tinerii nu au cum să reușească fără o susținere intensă, continuă și provenind din toate sectoarele societății.

Da, tinerii de astăzi sunt mai capabili să lucreze la calculator, să devină independenți financiar de la vârste adolescente, să-și dezvolte diverse relații sociale, dar *școala de pe stradă nu este școală!*

Să vedem cum ar trebui să arate un aranjament social capabil să sprijine copilul în fața unei noi nevoi emergente! Ca „ingrediente” potrivit lui Oudenhoven & Wazir, 2006, am avea nevoie de **adulți dedicați** ca element cheie, un **mediu sigur și sănătos** pentru toți, **valori, apartenență la rețeaua socială**. Pe un astfel de aranjament, copiii pot absorbi, pot „digeră” NEN, dar devin capabili să ia decizii potrivite, să ofere „replici” și „să riposteze”. De exemplu, pentru cei mici (până în 2 ani) „noua lume” include concediul parental prelungit de îngrijire a copilului; iar pentru cei de 3-4 ani, centre sociale de calitate, educație integrată (Waldfogel, 2004). La acestea se adaugă **lanțul uman de adulți** (familie, vecini, prieteni) pregătit să-i ajute în a soluționa probleme reale și să le reamintească tinerilor de potențialul fiecăruia. Altfel spus am avea „profesori care fac munca tinerilor muncitori; tineri muncitori care învață tinerii și fac munca profesorilor, membri ai familiei care devin avocați/susținători ai tinerilor, avocați care iau cina în familie, prieteni care au speranțe pentru prietenii lor” (Pittman, 2005).

Lanțul uman de adulți ar putea fi un mod de a rezolva paradoxul lui Baumol. Întrebarea care se pune este dacă acest lanț ar trebui construit în mod voluntar sau pe cale obligatorie (în această ultimă privință s-au constatat tendințe de a introduce efectuarea obligatorie de servicii sociale, de către cetățeni, pentru a întări angajamentul acestora față de cauzele sociale (Benjaminse, 2005). Evident, răspunsul imediat justificat ținând de acționarea pe bază de voluntariat și din considerentul sustenabilității. Un exemplu elocvent în acest sens este jocul de fotbal american: cea mai puternică forță de coeziune socială din țară care adună, prin ligi, în același loc, fete și băieți, femei și bărbați, imigranți și autohtoni, la fiecare sfârșit de săptămână; o dovadă de angajament spontan, împărțit, colectiv.

Un exemplu de înțelegere și adresare a noilor nevoi emergente, la nivel macroeconomic, l-au oferit România, China și alte state din fostul bloc comunist, prin dezvoltarea serviciilor de asistență maternală ca alternativă funcțională la instituționalizare (în țara noastră, începând cu anii 1997-1998). Chiar dacă, din punct de vedere al eficienței economico-financiare, noile structuri de protecție și asistență socială aduc un volum mai mare de cheltuieli – prin personalul necesar în casele de tip familial, locuințele protejate, prin serviciile diferențiate în unități de recuperare, terapii specifice, servicii educaționale adecvate etc. – Toate acestea merită și își justifică „efortul” în raport cu valoarea și complexitatea „profitului” social pentru beneficiari. Așa s-a creat cadrul înțelegerii și acceptării reciproce dintre un copil

marginalizat și unul dintr-o familie opărită, și, implicit, s-a atins obiectivul ultim, fundamental pentru adresarea acestui NEN: acel aranjament social, organizare socială de sprijin, cu o paletă complexă de interacțiuni umane.

Recomandările noastre nu sunt ceva nou, nu revoluționează abordarea copilului, dar sunt relevante pentru raportarea la obstacolele care apar în calea tinerilor. Nu putem disocia dezvoltarea cognitivă de cea socială, fizică sau emoțională a copilului așa cum nu putem trata separat educația copiilor de contextul social în care cresc, de alimentație sau drepturile cuvenite. Așadar, devine necesar ca, pentru fiecare tânăr în parte, să abordăm acești factori împreună, pentru că ei sunt interacționează permanent și se influențează reciproc.

Oare în mod întâmplător Suedia este țara care oferă cea mai mare siguranță pentru copii și e cea mai „prietenosă cu mămicile”? Aici drepturile copilului sunt respectate fără nicio concesie și rabat la calitate. Pe de altă parte, în state precum Olanda, Convenția Internațională privind Drepturile Copilului se aplică mai „nuanțat” pentru a fi în acord cu alte considerente, drepturi sau solicitări ale adulților. De exemplu, agenții economici nu practică interdicția de a plasa alcool și mâncare nesănătoasă la ieșirea din magazin, lângă casele de marcat; plângerile privind obezitatea copiilor au rămas fără niciun ecou; sau „*pentru ce atâtea spații de joacă când noi nu avem locuri de parcare suficiente...!*”

În America Latină zeci de copii rămân cu afecțiuni neurologice permanente ca urmare a ingerării de lipici „Resistol”, utilizat în producția de încălțăminte. Producătorul nord-american al adezivului refuză înlocuirea „toluenului” cu o altă substanță, în ciuda costurilor reduse ocazionate de această schimbare: „*Nu-l vindem copiilor străzii, ci utilizatorilor legali, adică producătorilor de încălțăminte. Dacă copiii sau adulții îl obțin pe căi ilegale, ne îngrijorează, dar acest lucru nu e în centrul atenției noastre*” (Oudenhoven & Wazir, 2006). Reformulând, copiii mai pierd o luptă în confruntarea cu interesele „celor mari”. Astfel de exemple pot fi găsite în multe țări sau comunități mai restrânse.

Nu degeaba tribul Masai, un trib african recunoscut pentru inteligența și curajul luptătorilor săi, mai practică și azi străvechiul salut „kasserian ingera?”/ „cum îți sunt copiii?” Răspunsul oferit chiar și de către lu ptătorii care nu au copii este „sapati ingera!”/ „toți copiii sunt bine!” (Oudenhoven & Wazir, 2006). Câtă înțelepciune într-un salut simplu și elegant! Viața e frumoasă când copiii sunt bine, nu-i așa?! Observăm și aici semnificația pe care triburi străvechi o dau copiilor. Ei sunt preocuparea cea mai de preț pentru comunitate și acest lucru răzbate din fiecare gest și acțiune întreprinsă de oricare membru al ei.

5.2.2. Principii de intervenție

Deși tendințele negative se pot manifesta diferențiat și le regăsim tratate separat sau „clasificate” în multe studii, articole și lucrări, ele se întrepătrund. Mai mult decât atât, factorii care duc la apariția lor sunt de cele mai multe ori comuni, iar metodologia de intervenție care se poate dezvolta pentru a diminua aceste tendințe negative trebuie gândită într-un mod integrat. Persoanele care lucrează în mod direct cu copiii pot observa aceste tendințe la fiecare copil cu care lucrează în parte.

Este de dorit ca nevoile emergente ale copiilor să fie adresate adecvat înainte de a se

generaliza, tratând fiecare caz în parte, în momentul în care se observă un comportament problematic.

Când vorbim însă de intervenție, într-o societate normală, fiecare copil ar trebui să-și aibă propriul „înger păzitor” care poartă în cele din urmă responsabilitatea reacției rapide și adaptate nevoilor individuale ale copilului.

Cum ar trebui să se întâmple acest lucru?

În esență, aceasta ar fi direcția majoră în care se va concretiza implicarea fiecăruia dintre dumneavoastră. Fie că intervenția se face la nivel *individual* (și avem aici în vedere părintele, tutorele, persoana în îngrijirea căreia se află copilul, educatorul, profesorul, mentorul, instructorul, coach-ul, asistentul social, psihologul, medicul, polițistul, preotul sau alți profesioniști care interacționează cu copilul, ca individualități cu rol în diverse etape de viață), fie la *nivel de structuri alternative* (servicii publice și private cu rol în dezvoltarea copilului, organizații ale societății civile, etc.) și *politici publice* în domeniu, interesul copilului și integrarea demersului trebuie să primeze.

Educarea morală a copiilor, care îi ajută să deosebească binele de rău și să aleagă binele, care le insuflă valorile fundamentale, care îi învață să îi trateze corect pe cei din jur, împreună cu dezvoltarea abilităților de comunicare, relaționare și socializare, care îi învață pe copii să comunice asertiv, să respecte și să aprecieze diversitatea, să lucreze în echipă, sunt unele dintre cele mai importante măsuri pentru adresarea acestor nevoi emergente: nevoia de valori și modele și nevoia de comunicare care devin din ce în ce mai importante pe măsură ce mass-media și internetul au o importanță din ce în ce mai mare în viața copiilor și tinerilor.

ICDI propune o serie de recomandări în domeniul mecanismelor generale de intervenție pentru identificarea și reacția în fața noilor nevoi emergente ale copiilor:

- ***Dezvoltarea unei viziuni comprehensive***

Dezvoltarea unei politici coerente despre și pentru copii, care să includă scopuri, strategii, instrumente, alocări financiare, ținte și rezultate așteptate. Convenția privind Drepturile Copiilor poate reprezenta cadrul operațional pentru dezvoltarea unei viziuni holistice asupra copiilor.

- ***Copilul trebuie să fie permanent în centrul atenției***

Asigurați-vă că fiecare activitate orientată către copii este și benefică acestora (sau cel puțin nu le face rău!); un punct de referință la nivel guvernamental trebuie dezvoltat astfel încât să aibă responsabilitate specifică pentru copii; toate politicile naționale și locale relevante trebuie să-și evalueze impactul asupra copiilor.

- ***Toți factorii interesați/responsabili trebuie implicați***

Vocea copiilor trebuie auzită; trebuie ascultată și respectată poziția adulților aflați cel mai aproape de copii, în special părinții; colaborați cu organizațiile neguvernamentale, profesioniștii, comunitatea de cercetare, media și sectorul privat și cu toate ministerele.

- ***Problematica copiilor trebuie definită în termeni clari și detaliați***

Includeți toate aspectele ce atentează la integritatea copilului; pregătiți definiții de lucru

suficient de precise pentru a putea fi utilizate în contexte practice și activități de cercetare.

- **Atenție crescută pentru măsuri preventive**

Dezvoltați programe la scară largă de prevenire, care să vizeze întreaga populație; identificați factorii de risc; identificați mecanisme de răspuns și forme de direcționare pozitivă.

- **Creșterea conștientizării influenței culturale și a sensibilității**

Acceptați și respectați diferențele culturale în relația cu copiii; evitați utilizarea barierelor culturale ca și scuză pentru decizia de a nu acționa; aveți în vedere că tradiția și cultură sunt complexe și trec de asemenea prin schimbări; orientați politicile către includerea tuturor grupurilor etnice și minoritare.

- **Colectarea de date într-o manieră consistentă, sistematică și regulată**

Dezvoltați sondaje regulate pe indicatori cheie privind dezvoltarea copilului; folosiți date pentru monitorizarea tendințelor, impactul politicilor, stabilirea priorităților și alocarea resurselor și pentru informarea publicului.

- **Promovarea cercetării determinate de cerere**

Definiți întrebări de cercetare bazate pe probleme incluse în domeniul politicilor publice; răspundeți nevoilor exprimate de copii și de cei care îi îngrijesc și implicați-i acolo unde este posibil; stimulați cercetarea în aceste domenii.

- **Promovarea acțiunii comunitare**

Stimulați activarea grupurilor comunitare și cele ale părinților; validați inițiativele locale; implicați organizațiile comunitare.

Am mai putea adăuga:

→ **conștientizarea opiniei publice** asupra fenomenului NEN și nu doar limitarea la a prezenta subiecte de presă disparate. Frecvent NEN sunt prezentate ca EVENIMENTE PUNCTUALE dincolo de puterea de înțelegere și acceptare a unui grup;

→ **abordarea trans și interdisciplinară**. Cauzalitățile ce duc la apariția NEN sunt variate și provin din amplele transformări ale societății, transformări ce au loc la mai multe nivele ale acesteia sub influența acțiunii unor factori „bio-psiho-sociali” dar și de ordin economic ori chiar militar;

→ **caracterul preventiv al intervenției**. De regulă manifestarea unei NEN nu are un caracter de unicitate, destul de frecvent se constată o răspândire aproape epidemică a unor NEN (mai ales cele specifice unor curente generaționale), iar din această perspectivă activitățile de prevenire pot fi punctele de plecare în gestionarea NEN;

→ **rețele de suport/acțiune ale intervențiilor**. NEN sunt generate de cauze diferite, de regulă chiar de conglomerate de factori, și atunci intervenția se caracterizează prin complexitate și prin nevoia de susținere a înșiși intervențiilor prin punerea la comun a resurselor, expertizei disponibilității;

→ **gândim global, acționăm local**. Este important să avem o perspectivă cât mai largă asupra sistemelor generatoare de NEN, dar maniera în care vom concepe acțiunile de intervenție va ține cont de particularitățile fiecărei persoane implicate în acest proces.

... și lista rămâne deschisă.

5.3. Resurse disponibile și responsabilități specifice

Este surprinzător faptul că deși la nivelul oricărei comunități există persoane cu un nivel minimal de competențe în sfera creșterii și educării copilului, foarte multe fenomene atipice din viața copiilor trec nesesizate, nesemnificate sau nu li se acordă atenția cuvenită de către instituții cu competențe de intervenție.

În prezent la nivelul fiecărei comunități din România există cel puțin referenți sociali, dacă nu chiar asistenți sociali sau în cazul comunităților mai mari (orașe, municipii) există Servicii Publice de Asistență Socială. Alături de acest personal specializat în sfera serviciilor sociale, ținem să evidențiem rolul pe care cadrele didactice îl au în identificarea nevoilor și problemelor cu care se confruntă copiii.

O altă instituție ce poate fi punct de sprijin, dar în același timp și resursă, este biserica (indiferent de formă de cult practică), dar și o serie de ONG-uri.

Adesea aceste resurse de la nivelul comunităților locale nu sunt în relații de colaborare pentru a putea identifica sau rezolva o serie de probleme cu care se confruntă comunitățile locale, multe din NEN devenind sau rămânând doar *curiozități locale*, subiect de *dezbatere* pentru unii din membrii comunității.

Chiar dacă în ultimii ani în cea mai mare parte a școlilor din România (inclusiv școli din mediul rural) au fost înființate cabinete de consiliere psihopedagogică, multe din aspectele acoperite de problematica NEN depășesc competențele profesorilor ce lucrează în aceste cabinete, ținând cont și de numărul de școli de care trebuie să se ocupe, în unele cazuri, un consilier școlar. De asemenea, rolul cadrelor didactice este unul foarte important în depistarea și adresarea NEN.

Dincolo de această prezentare generală și poate subiectivă a unor realități actuale, considerăm că reprezentanții organizațiilor, instituțiilor mai sus amintite pot și ar trebui să se implice mai mult în viața comunităților din care fac parte astfel încât să dobândească ei înșiși o serie de abilități și competențe de identificare sau chiar și de intervenție. Deosebit de util ar fi dacă persoanele responsabile de creșterea, educarea, formarea copiilor ar putea și ar dori să dobândească acele competențe anterior amintite pentru ca apoi să își poată stabili un sistem de referire a cazurilor către diferiți specialiști (psihopedagogi, psihologi, psihiatri, asistenți sociali, medici pediatri sau ginecologi, etc). O atenție sporită, spre exemplu, ar putea fi acordată cursurilor pentru părinți, atât de către posibili furnizori de acest tip de cursuri cât și de către înșiși părinții.

Considerăm că dincolo de primul nivel, cel al identificării NEN, activitatea de intervenție presupune o specializare adecvată ariei de manifestare a NEN. Uneori, pentru unele domenii/arii de intervenție chiar și activitățile cu caracter preventiv ar fi necesar să fie puse în practică tot de personal calificat, capabil să ofere informații corecte, dar și să integreze

particularitățile ariei în imaginea de ansamblu a societății.

În funcție de problematica nevoilor emergente, există posibilitatea de intervenție prin soluții simple, de exemplu: proiecte și activități simple de promovare a alimentației sănătoase, acestea având rol dublu de prevenție și intervenție. Aceste soluții pot fi puse în practică de către părinți, cadre didactice, organizații neguvernamentale, la nivel local, de școală sau de comunitate. Un alt tip de intervenție ar fi de dorit să se facă la nivel național, prin abordarea corespunzătoare a problematicii de către mass-media și instituțiile abilitate, astfel încât aspectele identificate și, posibil, adresate cu succes la nivel local, să fie preluate și integrate în politicile publice – fie că vorbim de politici în domeniul social, medical, educațional.

Lipsa de resurse poate fi suplinită prin dezvoltarea unor rețele de specialiști care să acționeze proactiv, fiecare în aria lui de intervenție, precum și prin atragerea de fonduri pentru soluționarea punctuală a unora dintre nevoile emergente sau pur și simplu prin promovarea unor soluții și modele de bune practici deja testate. Aceste soluții și modele sperăm că vor fi create de către dumneavoastră, cititorii acestui ghid, în funcție de nevoile emergente întâlnite și adresate corespunzător.

Întrebări pentru cititor: Care sunt persoanele care ar trebui să se implice în intervenție? Cum reușiți o abordare integrată, alături de persoanele care ar trebui să lucreze alături de dvs. la adresarea corespunzătoare a cazului? Care sunt resursele necesare? Cum găsec alternative la resursele necesare, în cazul în care acestea lipsesc?

5.4. Modele de intervenție

Până în prezent nu a fost experimentată o metodologie de intervenție particularizată ariei de referință a nevoilor emergente, cu toate acestea cei ce lucrează cu copiii ca specialiști fie în domeniul educației, fie în cel al psihologiei sau protecției copilului, au deja o serie de scenarii de intervenție pentru situațiile în care se pot manifesta nevoile emergente.

Mai jos propunem un scenariu de intervenție prin care se răspunde unei nevoi emergente, iar acest scenariu se poate desfășura astfel:

- Un eveniment particular referitor la unele comportamente deosebite ale copiilor este menționat de mass-media, fie într-o manieră serioasă, fie într-un mod senzațional, cu totul ieșit din comun. Ocazional urmează unele știri, întrebări pot fi adresate politicianilor care pot formula reacții spontane, mai mulți experți pot să fie intervievați, etc.,
- Tematica adusă la lumină de mass-media intră într-un con de umbră, atenția fiind deja îndreptată către alte știri.
- Dacă sunt identificate și alte situații similare iar respectivele comportamente capătă caracter de fenomen este posibil să asistăm la acțiuni clare și susținute care sunt de obicei realizate numai dacă fenomenul apare foarte frecvent și proeminent, dar atunci se poate întâmpla să fie prea târziu și lucrurile să ajungă departe.

Una din recomandările noastre cheie este de a construi un model de analiză rapidă care să cuprindă mecanisme politice și de intervenție care să fie capabile să semnaleze noi nevoi și să le răspundă în conformitate cu natura lor cauzală. Aceste mecanisme ar trebui să ia forma unor structuri locale interconectate la care să aibă acces și alte rețele și care să includă reprezentanți ai diferiților actori sociali, inclusiv copii și tineri. Responsabilitatea principală a acestor structuri va fi să atașeze o explicație la o nevoie apărută și să decidă ce trebuie făcut în continuare.

O altă responsabilitate ar fi să se dezvolte un instrument prin care aceste nevoi pot fi detectate în fazele incipiente. Se poate bineînțeles vorbi de unele sisteme de screening care funcționează deja la nivelul rețelelor de cabinete medicale sau de consiliere psihopedagogică din școli. Astăzi oriunde în lume există o multitudine de cifre, date cantitative, indicatori măsurabili sau rezultate ale unor procese care au un impact deosebit în procesul de detectare și monitorizare a elementelor specifice diferitelor etape de dezvoltare ale umanității. Orice organizație cu interese în domeniul social este implicată în evaluarea trendurilor, însă cu toate acestea analizele se concentrează pe generalizare, lăsând în urmă evenimentele ocazionale, sporadice, și, mai mult decât atât, nu pot garanta că poate fi realizată o adresare adecvată pentru a preîntâmpina sau gestiona o nevoie emergentă.

Fiecare obiectiv poate fi definit și prezentat publicului larg într-o singură propoziție de luare de poziție: „*x% din copii sunt născuți sănătoși din mame tinere ce sunt infectate cu HIV*” sau „*x% din copii au acces la locuri sigure de joacă*”. Succesul unei astfel de strategii va ajuta fără îndoială la creșterea implicării comunității pentru dezvoltarea copiilor și tinerilor, plecând de la realitățile concrete ale lumii în care aceștia trăiesc. Cu toate acestea, problemele copiilor și tinerilor nu reprezintă doar punctul de vedere al unui singur grup de părinți, educatori sau politicieni, ci al tuturor segmentelor societății, care într-un fel sau altul vor trebui să pună bazele unui parteneriat capabil să facă să funcționeze aceste mecanisme de răspuns. În prezent unii pași promițători sunt făcuți deja în zona nutriției pentru copii, astfel, o parte din politicieni, ONG-uri, mass-media și alți actori precum cei din industria de îmbrăcăminte par să cadă de acord că nu mai trebuie promovate fetele foarte slabe care prezintă moda, în timp ce alte grupuri se implică în atenționarea asupra alimentelor dăunătoare, care conduc la obezitate. Spre exemplu, în Spania și Italia modelele foarte slabe nu mai pot urca pe podiumurile de modă (Heckle 2007, Reuters 2007), în timp ce Uniunea Europeană interzice anunțurile care îndeamnă copiii să consume dulciuri (Madelin 2005), promovând consumul de legume și fructe. Aceste inițiative sunt însă sporadice și nu vor putea atinge rezultate tangibile dacă nu există un efort concentrat al tuturor părților implicate.

În mod ideal trebuie să existe o rețea de adulți, inclusiv familia și vecinii, care sunt gata să se implice în rezolvarea problemelor copiilor, să le re-amintească copiilor de adevăratul lor potențial și să îi conecteze cu adevăratele posibilități și oportunități de dezvoltare.

Formularea și propunerea oricărui model de intervenție asupra nevoilor emergente este cu atât mai provocatoare în contextul principiilor de intervenție susținute anterior și sub presiunea nevoii de acțiune **corectă**, în **interesul copilului**, cât **mai rapid posibil** și **fără a beneficia de avantajele unor modele sau metode de intervenție pilotate pe scară largă** și ale căror rezultate să poată fi estimate și măsurate în mod obiectiv.

Este esențială intervenția de la nivelul celor care lucrează sau care au direct contact sau responsabilități asupra îngrijirii și protecției copilului (părinți, educatori/învățători/profesori,

consilieri/psihologi școlari, medici de familie, etc.). Nu poate lipsi însă și susținem cu tărie necesitatea *deschiderii, conștientizării și implicării la nivel de factori de decizie și formatori de politică publică* asupra: provocărilor constante generate de evoluția societății și efectele acestora asupra vieții copiilor, facilitării unor cadre de acțiune care să valorifice experiențele individuale, complementaritatea acțiunilor diversilor actori, flexibilizarea intervențiilor astfel încât interesul copilului să fie primordial și copiii să fie parte din proces.

Dincolo de caracterul senzațional, formă sub care de cele mai multe ori nevoile emergente atrag atenția mass-media, aceasta din urmă poate deveni un actor esențial în procesul de conștientizare și influențare a acceptării și asimilării modelelor de acțiune. Poate facilita procesul de descoperire și înțelegere a unei nevoi emergente.

Modelul intervenției imediate și individuale a actorului implicat în viața/educația copilului – nu vorbim aici de intervenția ca răspuns la o nevoie identificată neapărat asupra unui singur copil, ci mai degrabă de modelul în care motorul adresării unei nevoi este o persoană.

Cele mai numeroase dintre studiile de caz colectate reflectă o astfel de intervenție, generată primordial de: disponibilitatea de timp și resurse a actorului implicat, relația directă a acestuia cu copilul subiect al nevoii emergente și dorința de atingere a unor rezultate imediate care să aducă practic credibilitate intervenției. De asemenea este relevantă lipsa exercițiului de comunicare regulată între actori relevanți sau poate lipsa unor rețele sau mecanisme de împărtășire și valorificare a experiențelor care ar putea simplifica sau facilita procesul, în sensul creșterii încrederii și capacității de intervenție a fiecărui actor în parte.

Mecanisme:

- analiză detaliată a cauzelor ce au generat sau susținut apariția nevoii emergente (metode: observație, chestionar, discuții/dezbateri cu un grup restrâns, etc.). O bună detaliere a acestor cauze permite elaborarea unui *plan detaliat și adecvat de măsuri de intervenție*, care în multe dintre situații face referiri la activități ce depășesc posibilitățile individuale de acțiune;
- acțiune imediată a actorului (lucru direct cu copiii, discuții cu părinții, implicare în activități extrașcolare, creare grupuri suport, etc);
- relaționarea sau implicarea în acțiune a altor actori responsabili (medic de familie, consilier, etc.)

Avantaje:

- de cele mai multe ori acțiunea imediată susține înregistrarea unor efecte pozitive pentru copii, împiedicând poate acutizarea problemelor și apariția fenomenului de contagiune comportamentală, fenomen specific acestei etape de dezvoltare – evităm apariția unor fenomene de masă;
- costurile sociale pentru gestionarea problemei sunt mult mai reduse decât dacă intervenția ar fi amânată sau nu s-ar efectua.

Limitări (care intervin tocmai din cauza capacității restrânse de a pune în practică măsuri concrete):

- Din perspectiva necesității intervenției integrate a diversilor actori, se constată absența unor rețele funcționale de intervenție și suport pentru copii. Necesitatea relaționării este esențială mai ales atunci când sunt vizate

acțiuni pe termen mediu și lung;

- Nu există mecanisme de monitorizare și măsurare pentru a putea susține valoarea și eficiența modelului de intervenție propus;
- Intervențiile au adesea un caracter punctual, simptomatic reacționând la nivel cauzal profund.

Modelul intervenției prin rețele și politici publice: acest model ar trebui corelat cu intervenția individuală; semnalele de la nivel local și cercetările de la nivel național pot fi corelate și pot da naștere unor măsuri aplicate centralizat.

În România putem veni cu un model de bună practică legat de eficiența corelare a politicilor publice cu cele ale ONG-urilor, sistemului medical și a unui tip anume de clienți (copii la începutul acestui program): cazul copiilor infectați HIV. Astfel, în anii '90 apelându-se la mecanismele de susținere din partea societății civile, a unor organisme de la nivel național, internațional dar și sub acțiunile constante, repetate ale părinților copiilor infectați HIV au fost elaborate o serie de acte legislative menite să faciliteze accesul acestora la medicație gratuită, la o serie de ajutoare materiale și bănești din partea statului, etc. Cu ajutorul unor fundații precum Romanian Angel Appeal, în anii '98-'99 s-au intensificat eforturile ce presupuneau crearea unei rețele de asistență multidisciplinară, medico-psiho-socială, pentru persoanele HIV+, rețea ce a fost apoi preluată treptat de autoritățile publice. Deși modelul amintit mai sus a fost extrem de concis prezentat, el ar putea fi un punct de plecare și în același timp o sursă de inspirație pentru a putea să inițiem și apoi să extindem un model de bună practică viabil ce a răspuns unei nevoi stringente (în perioada respectivă) a copiilor infectați HIV și a familiilor acestora.

Implicarea în procesele de prognoză a evoluției unei comunități sau a unei țări a politicienilor și decidenților din domeniul educației, sănătății mintale sau al protecției copilului contribuie la creșterea șanselor de succes al potențialelor intervenții. Adesea viziunile specialiștilor se află la distanțe foarte mari de credințele sau perspectivele celor ce iau decizii legate de politicile educaționale sau politicile ce pot să influențeze dezvoltarea armonioasă a copiilor. Din acest motiv este important ca noi să identificăm punctele de întâlnire ale intereselor tuturor părților implicate astfel încât viziunea ce se poate contura asupra serviciilor destinate copilului să fie una de tip integrativ și cu un caracter coerent.

Chiar dacă schimbarea de perspectivă asupra abordării unor aspecte ce țin de creșterea și dezvoltarea copilului cer timp, efort, implicare, atitudine de tip activist, credem cu tărie că ea poate să asigure accesul la o serie de organisme ce ar putea să asigure, într-un anumit timp, posibilitatea unei reacții rapide și caracterizate de profesionalism astfel încât frecvența și intensitatea fenomenelor atipice în care sunt implicați copiii să scadă semnificativ.

Întrebări pentru cititor: Este oare în puterea noastră să ne implicăm mai activ și voluntar în identificarea și gestionarea NEN? Cum oare? Când? Pot fi realizate în România rețele eficiente de specialiști care să lucreze în interesul copilului? Dacă da suntem pregătiți să ne implicăm în aceste rețele? Putem noi influența chiar și o serie de decizii politice?

5.5. Metode de intervenție și posibile planuri de acțiune

Vom prezenta câteva metode și posibile planuri de acțiune în studiile de caz anexate prezentului ghid. Acestea sunt adaptate contextului, tipului de nevoie emergentă adresată, numărului de copii implicați etc. Și pot fi clasificate pe mai multe paliere:

- La nivel personal (ex. Creșterea încrederii de sine)
- La nivelul familiei (ex. Consultanță de specialitate primită de la medic, consilier școlar)
- La nivelul școlii/colectivului de elevi (ex. Consilierea psihopedagogică, implicare în activități școlare/proiecte educative de tipul concursurilor)
- La nivelul comunității locale (ex. Implicarea societăților comerciale)

Între nivelul general pe care am dorit să îl aibă acest ghid și caracterul concret al studiilor de caz prezentate, dorim să oferim o opinie asupra măsurilor ce se pot lua la nivel general pentru marea masă a copiilor, astfel încât să prevenim apariția sau răspândirea unora dintre nevoile emergente. Vom oferi în rândurile de mai jos trei idei prin care considerăm că, în societatea actuală, se poate face prevenirea și intervenția asupra unora din nevoile emergente existente sau posibile. Acțiunile corespunzătoare acestora pot fi aplicate de către orice persoană implicată în viața unui copil și deja există părinți, ONG-uri, cadre didactice care au luat măsuri în aceste privințe.

▪ Sprijinul adulților:

S-a constatat că în ultimul timp *copiii își rezolvă din ce în ce mai multe probleme singuri* sau cu ajutorul prietenilor, fără a mai apela la mediatorii tradiționali – adulții (în special părinții). Concomitent, există politici de marketing care vizează în mod direct copiii, care inoculează dorințe pe care aceștia să le transmită părinților. Și nu în ultimul rând, părinții sunt depășiți de schimbările din jurul lor, având și din ce în ce mai puțin timp liber pe care îl pot petrece cu copiii, astfel încât de multe ori sunt slab pregătiți pentru a oferi suportul necesar copiilor.

Așadar, una dintre măsurile care se pot lua este a oferi copilului sprijinul adult. Este esențial pentru copil să aibă acces ușor și **să poată relaționa cu un adult** previzibil și stabil, căruia să-i împărtășească sentimentele și gândurile. În mod normal, această persoană ar trebui să fie unul dintre părinți.

▪ Implicarea în comunitate:

Învinuim copiii de lipsa de responsabilitate, de implicare; copiii din ziua de azi sunt mai

puțini atrași de învățătura și muncă și sunt axați pe modalități de a-și petrece timpul liber într-un mod distractiv, pe experimentarea unor lucruri noi. Îi considerăm imaturi și nepregătiți de a lua decizii. De multe ori, ei creează ei înșiși o realitate alternativă, fiind destul de puțin conectați la lumea reală. Însă cât de mult încercăm să îi responsabilizăm, să îi pregătim pentru viața reală, să le oferim provocări care să ajute la dezvoltarea lor personală?

Este important pentru copii să le fie date **responsabilități sociale**; sarcini pe care să le poată îndeplini, care să le dezvolte abilități și pentru care ei pot fi considerați responsabili. Implicarea lor treptată în viața comunității prin participarea la diverse proiecte și implicarea în luarea deciziilor ce îi privesc oferă ancorarea în comunitatea din care fac parte.

▪ Relația cu natura

Mediul virtual are o pondere din ce în ce mai mare în viața copiilor. Școala oferă de multe ori o educație unidirecțională, de la cadru didactic către elev, și oferă procentual foarte puțin timp în care copilul să experimenteze singur. Copiii au din ce în ce mai multe dificultăți în a deosebi tipurile de animale și plante, dezvoltă o reticență în a ieși din casă (vezi curentul „*hikikomori*”, Japonia). Sau, în cazul în care ies din casă, o fac uneori pentru a participa la cursuri suplimentare (de învățare a unei limbi străine sau a cânta la un instrument muzical). Pretindem de multe ori că învățăm despre viață, când majoritatea timpului și-o petrec între patru pereți. Ponderea în creștere a copiilor crescuți în aglomerări urbane și transformarea societății în general într-o societate de „consumatori” ne oferă un semnal de alarmă îngrijorător: cum le arătăm copiilor noștri ce înseamnă viața în ansamblul ei? *De ce ne așteptăm ca în aceste condiții să se transforme în adulți responsabili?*

Este esențial pentru copil să dezvolte o relație intensivă și regulată cu natura: copaci, apa, pământ, animale, anotimpuri, fenomene naturale. **Natura este o școală în sine!**

Toate aceste trei direcții de acțiune, împreună, pot preveni multe din nevoile emergente, măcar pentru simplul fapt că oferim copiilor cunoștințele, abilitățile și dezvoltarea de caracter necesare pentru a lua decizii fundamentate și nu influențate de anturaj, mediu sau mass-media.

Capitolul 6. Concluzii

Unde se află România pe acest drum al dezvoltării unui mecanism de intervenție integrat și eficient? Ne putem asuma urmărirea funcționalității unui astfel de mecanism? Putem să îi determinăm pe cei cu responsabilități în dezvoltarea copilului să încerce întotdeauna să vadă dincolo de problema imediată?

Acest ghid este unul exploratoriu, fiind primul document de acest fel creat în România și chiar în lume. Putem spera ca el se va îmbogăți treptat cu rezultate concrete și planuri de intervenție pe termen lung, devenind un adevărat manual care să ghideze specialiștii în identificarea și adresarea nevoilor emergente. Am dorit să oferim acestui ghid un caracter de generalitate pentru a lăsa libertatea specialiștilor să observe, să identifice nevoile emergente și să găsească soluții specifice cazurilor identificate. Am încercat de asemenea să nu oferim exemple foarte detaliate, din aceeași dorință de a nu „induce” păreri gata formulate de către autori. Sperăm că am reușit să fim echidistanți și sperăm că am reușit așadar să-i oferim acest grad de generalitate care să nu conducă spre idei preconcepute sau soluții „model”.

În rândurile de mai jos vom reda două mesaje din partea autorilor conceptului de „nevoi emergente”, din partea cărora am primit un sprijin și un ghidaj excelent și ale căror gânduri se reflectă și în conținutul acestui ghid, iar apoi vă invităm să lecturați o colecție de studii de caz, primii pași în identificarea și adresarea nevoilor emergente la nivel local.

Așadar, iată ce ne transmit Nico van Oudenhoven, respectiv Rekha Wazir, autorii conceptului de „nevoi emergente”:

„Noile nevoi emergente ale băieților și fetelor: Și acum?”

Frumusețea proiectului multilateral implementat prin Leonardo da Vinci – Transfer de Inovație”

„S-a ajuns într-un punct critic. Cu toții știm faptul că copiii noștri se confruntă cu multe provocări, amenințări, oportunități și riscuri, cu totul necunoscute pentru ei, și pentru care noi nu avem experiența necesară care să ne ghideze, lăsându-i pe ei la o parte, în tratarea acestor noi nevoi emergente. În acest caz, noi suntem adulții, în orice postură ne-am afla: ca profesori, ca părinți, ca învățători, factori de decizie, dar în același timp și ca proprietari de magazin, funcționari, fermieri, sau în ultimă instanță ca persoane care au trăit 20 de ani sau mai mult. Prin simplul fapt că suntem adulți, avem înclinarea înăscută, precum și obligația morală de a fi preocupați în legătură cu bunăstarea și dezvoltarea sănătoasă a generațiilor care vor urma.

Dacă mai este încă posibil, intensitatea și varietatea necunoscutului vor crește și mai mult. Mai mult ca niciodată, viitorul se prezintă ca un teritoriu neexplorat pentru acești tineri. În timpul ultimelor optsprezece luni, ne-am implicat în discuții intense, ne-am împărtășit emoții, idei politice și de intervenție, experiențe, rețele și exemple de practici relevante,

toate acestea au avut loc într-un efort comun de a stăpâni această problematică. În acest caz, am fost un grup fix de persoane provenind din Olanda, România și Slovacia, din partea organizațiilor neguvernamentale, autorităților naționale și locale, instituțiilor de cercetare, mass-mediei și altor persoane care, dintr-un anume motiv, sunt preocupate de modul în care tinerii ar putea fi sprijiniți în procesul de maturizare.

Conceptul, sau mai degrabă noțiunea vagă și global definită ca „nevoi emergente”, a fost explorat mai îndeaproape, găsindu-se noi înțelesuri în diferitele contexte locale ale țărilor participante și posibil dincolo de acestea. Acum avem un ghid care ar trebui să ne fie de ajutor în identificarea grabnică a acelor NEN, cum le numim, și în stabilirea unor mecanisme de reacție rapidă și semnificativă. În acest fel, proiectul Leonardo a fost un succes și pe deasupra unul frumos.

Este evident că am ajuns într-un punct critic. Am obținut mai mult sau mai puțin din ceea ce am sperat să realizăm când am plecat în această aventură și, pragmatic vorbind, ne putem opri în acest punct și ne putem îndrepta atenția asupra altor chestiuni. Dar într-un fel sau altul, simțim că ar trebui cel puțin să mai facem câțiva pași, ca mișcarea pe care am creat-o să nu dispară. În special, am dori să facem două recomandări, prima se referă la o posibilă cercetare, cealaltă la modul în care am putea crea un tip de mediu care i-ar pregăti pe tineri, băieți și fete, să înfrunte NEN într-o manieră mai sănătoasă.

Viitoare cercetări?

În originalul text mamă al cărții „Newly Emerging Needs of Children”, au fost listate șase domenii ale nevoilor emergente; acestea erau:

- Conceptul în permanentă schimbare al Copilăriei
- Creșterea inegală a puterii fetelor
- Ocolirea intermediarilor tradiționali
- Fuziunea între Realitate, Virtualitate și Imposibil
- Acces la noi domenii
- Expunerea la moduri de viață globale

Încă avem sentimentul că sunt relevante, dar în același timp că atât de multe schimbări noi au apărut după ce au fost menționate la început. Așadar, sugerăm aprofundarea cercetărilor pe aceste domenii, cât și pe cele trei domenii subliniate de studiul exploratoriu din România:

- Real vs. Virtual
- Totul precoce
- Modele și valori contemporane

În demersul nostru de a face aceste recomandări, sperăm sincer ca revizuirea să fie îndeplinită nu doar de cercetătorii de profesie, ci și de o selecție hibridă de oameni: profesori, părinți, copii, specialiști din media, lideri ai comunității.

Un mediu pentru băieți și fete

Pe durata acestui proiect, a devenit evident faptul că fiecare nevoie emergentă necesită un tip special de înțelegere și răspuns. Din moment ce sunt sute și sute de astfel de nevoi noi,

aceasta pare o sarcină aproape imposibilă. În același timp, diferitele discuții purtate între noi sau împreună cu părinții și copiii, similar cu genurile în literatură, ne fac să credem din ce în ce mai mult că la multe din NEN s-ar putea răspunde într-un mod prin care să fie ușor pentru copii să absoarbă noutățile și să le facă față într-o manieră echilibrată.

Considerăm că:

- Este important pentru copii să le fie date **responsabilități sociale**; sarcini pe care să le poată îndeplini, să-și îmbunătățească abilitățile și pentru care ei pot fi considerați responsabili.
- Este esențial ca băieții și fetele să aibă acces ușor și **să poată relaționa cu un adult interesat, previzibil și stabil**, căruia să-i împărtășească sentimentele și gândurile. În mod normal, această persoană ar trebui să fie unul dintre părinți, dar la fel de bine poate fi un vecin, un profesor sau un comerciant.
- Este esențial ca copiii să dezvolte o **relație intensivă și regulată cu natură**: copaci, apa, nisip, pământ, animale, nu numai cu hamsterul din dormitor sau pisica din bucătărie.

Cum am afirmat, avem convingerea că aceste trei condiții îi vor ajuta pe copii să treacă cu bine peste problemele pe care NEN le-ar putea crea, evitând riscurile cele mai dăunătoare și profitând de oportunitățile cele mai promițătoare.

Astfel, ce urmează?

Nu ne rămâne decât să sperăm că cel puțin unii dintre noi vor purta torța mai departe și se vor angaja în cercetările descrise mai sus, ajutând la crearea unui mediu în care credem că copiii noștri ar trebui să crească. Poate ar trebui să spunem, având în vedere rezultatele obținute până în acest moment, că suntem încrezători când privim spre viitor.”

Nico van Oudenhoven

„Îmi face mare plăcere să mă adresez vouă la finalul proiectului Leonardo – „Newly Emerging Needs of Children” – ce a însemnat un efort de colaborare între FDSC și organizația mea, ICDI din Olanda.

Încep prin a vă oferi câteva informații de bază în ceea ce privește nevoile Emergente sau NEN cum le voi numi de acum înainte. La începutul cercetării noastre la ICDI, era un concept nou și îndrăzneț. Un coleg de la UNICEF, New York, l-a descris ca semănând cu un „Star Trek” al lucrului în educație. Îmi amintesc de faptul că a trebuit să lucrăm din greu pentru a-i face pe oameni să fie atenți la NEN, nemaivorbind de munca depusă pentru a-i convinge de importanța NEN pentru activitatea de cercetare, politică și acțiune. De obicei ni se pun întrebări precum: există într-adevăr noi nevoi? Ce este nou la ele? Nu ar trebui să le rezolvăm mai întâi pe cele vechi? Aș dori așadar să vă felicit întâi pe toți pentru faptul că ați

luat un concept ce ar fi putut să pară unul futuristic și i-ați dat o formă concretă și realistă în contextul din România.

Cea mai des întâlnită cauză a NEN o reprezintă provocările pricinuite de globalizare, puterea mass-media și a tehnologiei informației, schimbări demografice, poluarea mediului, intervenții medicale, cultura de consum și moduri noi de comunicare socială. Aceste procese, luate individual sau combinate, creează o varietate de situații diferite, fiecare dintre ele reprezentând o provocare „originală” pentru copii, creează noi nevoi specifice și necesită atenție specială. Au schimbat în mod profund modul în care copiii interacționează unul cu celălalt, au schimbat noțiuni precum sine, grup și sentimentul de apartenență și au creat confuzie și deseori alegeri și hotărâri tulburătoare sau periculoase pentru copii. Poate că niciodată prăpastia dintre generații nu a fost mai mare ca acum, ceea ce înseamnă că copiii sunt și mai mult pe cont propriu în procesul de a străbate aceste noi spații.

Am observat în decursul cercetării noastre că NEN îi afectează atât pe băieți cât și pe fete, pe cei bogați și pe cei săraci, copii din mediul rural sau urban din societăți dezvoltate, în dezvoltare sau în tranziție – în moduri diferite însă. De asemenea, NEN apar la vârste fragede, sunt mai intense și frecvente. De exemplu: copiii sunt activi sexual la vârste mult mai mici, abuzează de substanțe toxice, au de-a face cu crima, violența, jocurile de noroc iar fetele au început să manifeste atitudini care erau înainte asociate cu comportamentul băieților. În plus, NEN sunt semnalate cu o frecvență mult mai mare în comparație cu perioada când a fost începută cercetarea. De fapt, se întâmplă rar să citești un ziar sau o revistă fără să nu iei la cunoștință câteva exemple de NEN.

Ținând cont de cele afirmate anterior, este important să localizăm NEN în interiorul cadrului general al nevoilor copiilor. Atenția acordată noilor nevoi nu implică o atenție scăzută față de vechile nevoi legate de sărăcie sau subdezvoltare sau faptul că ele nu mai sunt importante. Mulți copiii trăiesc încă în sărăcie, malnutriția la copii rămâne o problemă serioasă, un număr mare de copii nu merg la școală și nenumărați alții lucrează de când sunt mici. În multe zone ale lumii, abuzul asupra copiilor este în continuare o problemă gravă, dar care se ascunde, la fel ca dizabilitatea copiilor. Clar, aceste chestiuni sunt foarte importante pentru dezvoltarea copiilor și domină în mod just cercetarea și agenda politică. Dar schimbările care mătură lumea aduc în prim plan provocări noi care nu pot fi ignorate. Cercetătorii, factorii de decizie și practicienii trebuie să fie flexibili, să gândească pe termen lung și să fie tot mai pregătiți pentru situații noi și nefamiliare, încă neformate, dar care prezintă potențialul să devină amenințări majore pentru copii în viitorul imediat. De aceea, este la fel de important să fim capabili să privim în viitor și să evaluăm domeniile care prezintă riscuri pentru copiii noștri. În realitate, o abordare holistică a bunăstării și a dezvoltării copiilor necesită o atenție din partea noastră atât față de nevoile noi, cât și față de cele vechi – în mod continuu și simultan. Am observat că lucrurile se mișcă atât de rapid când este vorba de copii, astfel încât nu ne mai permitem să rezolvăm mai întâi vechile probleme pentru ca apoi să fim atenți și la cele noi.

Cercetarea în profunzime a țărilor și temelor selectate este o prioritate pentru a înțelege mai bine cauzele și implicațiile Noilor Nevoi Emergente. Dar cercetarea nu este suficientă. Trebuie să fie urmată de politici și acțiuni. Avem nevoie de mecanisme capabile să semnaleze rapid apariția acestor nevoi, să le evalueze și să dezvolte opțiuni de politici și de răspuns. Proiectul Leonardo ne-a dat posibilitatea să ducem conceptul de NEN la un alt nivel

În această direcție. Am fost capabili să conducem o cercetare de profunzime în Slovacia și România și în continuare să organizăm un training pentru un grup de traineri, care la rândul lor i-au instruit pe indivizii cheie de la nivel local. În acest mod, în ambele țări, avem în acest moment o rețea de indivizi aparținând unei palete de agenții inter-conectate, care și-a internalizat conceptul de NEN și care va putea să-l folosească în munca zilnică cu copiii. Ne așteptăm ca această rețea inter-conectată să formeze cadrul pentru schimbul de informații, cunoștințe și acțiune comună în domeniul NEN în viitor.

Altă moștenire de durată a proiectului Leonardo este acest *Ghid de intervenție*, un ghid aplicat, practic pentru oricine își va dori să facă cercetări în privința identificării și prioritizării nevoilor emergente, și de asemenea în a dezvolta politici și măsuri de intervenție în relația cu acestea. Acest ghid este scris într-o manieră accesibilă pentru diferite persoane care lucrează cu copiii. Relația dintre teorie și cercetare, pe de o parte și politici și practici pe de alta, este în mod fundamental reflexivă și interactivă. Și așa a și fost în cadrul proiectului nostru. Acest lucru ne-a permis să transformăm concepte inovative în întrebări de cercetare practice, care au fost testate pe teren. Apoi, cercetarea din teren a fost folosită în mod creativ în alcătuirea politicii și conceptualizarea intervențiilor concrete. În mod sigur, colegii mei de la ICDI și cu mine am învățat noi lecții și am aflat noi informații în urma muncii depuse și în urma provocărilor pe care le-am întâmpinat pe parcursul derulării proiectului NEN și am dori să vă mulțumim pentru faptul că ați fost profesorii noștri în această privință.

Principala noastră provocare în acest moment este să depășim retorica și să ne asigurăm că dezbateră privind nevoile copiilor rămâne de actualitate, în derulare și de viitor. În acest demers, aș dori să atrag atenția asupra unei dimensiuni importante, în opinia mea. Este vital să nu alunecăm într-un cadru unde NEN sunt percepute exclusiv ca semne negative – amenințări, riscuri sau pericole. Multe dintre noile schimbări cu care ne confruntăm au două fațete, riscuri și pericole pe o parte, și oportunități de dezvoltare pe cealaltă. Ca profesioniști care lucrează cu copiii, avem responsabilitatea să nu cădem în capcana negativismului, ci să identificăm potențialul care are cele mai mari șanse să sporească capacitățile emoționale, intelectuale și de dezvoltare ale copiilor. Aș vrea să închei prin a vă ura tuturor succes în acest demers. Sunt convinsă că proiectul NEN va continua mult timp după încheierea acestui proiect!”

Rekha Wazir

ANEXE

7.1. Model de studiu de caz

1. TIPUL

*Se pot avea în vedere **două tipuri de cazuri**, și anume:*

- *când vorbim de un caz care **afectează un număr mare și foarte mare de persoane***
- *când vorbim de cazuri **personale sau care afectează doar câteva persoane***

2. DESCRIEREA PROBLEMEI

a. Tipologia problemei

Se face referire la aria în care apare problema respectivă: educațional, social, internet și tehnologii, medical etc.

b. Actori implicați

Se pot detalia persoanele implicate, atât în mod direct, cât și indirect, punând accentul pe protagonist

c. Contextul apariției

Când și care au fost motivele pentru care a apărut problema respectivă

d. Descrierea situației

Ce s-a întâmplat / Ce se întâmplă?

e. Care sunt motivele pentru care o considerăm o nevoie emergentă?

f. Posibile riscuri

Se face referire la potențialele consecințe / riscuri care pot apărea în caz că această problemă nu este soluționată

3. INTERVENȚIE

a. Ce s-a făcut pentru soluționarea problemei?

b. Care sunt acțiunile recomandate pentru soluționarea problemei apărute?

4. REZULTATE

7.2. Model de dezbatere cu elevii pentru identificare NEN

GRUP ȚINTĂ: Copii și tineri clasele V–XI

Pentru copii clasele I–IV modelul trebuie adaptat cu metode/discuții specifice (bazate mai mult pe pasiunile/problemele lor).

Pentru tineri peste 17 ani (clasa a XII-a – facultate) întrebările trebuie focusate pe „Cum sunt generațiile mai tinere în comparație cu voi? Ce schimbări ați observat?”.

OBIECTIV:

Listarea unor posibile nevoi emergente actuale ale copiilor (provocări și probleme cu care se confruntă în prezent copiii, domenii de interes, diferențe observabile între ei și generațiile anterioare).

DESFĂȘURARE:

I. 5 min - *Introducere* - *Prezentarea proiectului/conceptului NEN, cum va fi de folos contribuția lor la acest proiect (într-o manieră adaptată vârstei)*

10 min (*opțional*) - *Poveste din viitor (situație ipotetică despre cum va arăta lumea din viitor, gen începutul filmului *Idiocracy*) /altă povestioară cu tâlc, în funcție de vârsta participanților, sau chiar lectura unei bucăți dintr-un articol de ziar, ceva ce îi poate sensibiliza pe copii.*

II. 10 min - *Participanții primesc 3 post-it-uri de culori diferite și sunt rugați să scrie următoarele răspunsuri:*

Roșu: Care sunt problemele cele mai mari cu care se confruntă/de ce au nevoie de la părinți, școală, societate, media etc.

Verde: Care sunt lucrurile care îi deranjează cel mai tare în comportamentul colegilor sau copiilor și tinerilor din jur.

Galben: Care sunt dorințele lor pentru viitor/aspirațiile personale

10 min - *Se listează și se citesc o parte din post-it-uri. Se pot discuta împreună cu elevii.*

III. 15 min - *Participanții se împart în grupuri de 4-5 și dezbat problemele caracteristice din perspectiva diferențelor dintre generația lor și copiii din generațiile anterioare/viitoare. Se listează mai ales caracteristicile negative și schimbările. Fiecare grup va susține o prezentare în plen. Este de dorit să se dea și exemple concrete de comportamente și evenimente.*

10 min - *Fiecare grup face prezentare în plen. Este de dorit să se dea și exemple concrete de comportamente și evenimente.*

MATERIALE NECESARE: Post-it-uri

SFATURI DE IMPLEMENTARE:

Facilitatorul ajută copiii/tinerii să își exprime ideile prin crearea unui cadru pozitiv în care toate ideile sunt acceptate, urmând să fie extrase ulterior informațiile necesare cercetării.

Sunt încurajate comunicarea și schimbul de idei, precum și soluțiile creative.

Nu există răspunsuri corecte sau greșite.

7.3. Studiu de caz: Tendința de obezitate și alimentația nesănătoasă la elevii mici – plan de intervenție

Prof. Gherghina Matache, Școala cu clasele I-VIII, Nr.2 „I.H.Rădulescu”, Urziceni, Ialomița

DESCRIEREA PROBLEMEI

S-a observat în ultimul timp o creștere tot mai mare a numărului de copii *grași*, cu tendințe clare de obezitate. Tentațiile zilnice, ce apar la tot pasul - în ceea ce privește alimentația – au un rol nefast în creșterea și dezvoltarea acestora. Un studiu empiric, efectuat la nivelul claselor primare, a demonstrat că în fiecare clasă există cel puțin doi copii obezi și încă 2-3 copii cu tendințe de obezitate, în condițiile în care în familie nu există asemenea cazuri.

DOMENIILE ÎN CARE APARE ACEASTĂ PROBLEMĂ

Medical, social, educațional.

ACTORII IMPLICAȚI

Copii, părinți, bunici, cadre didactice și consilieri școlari, cadre medicale.

CAUZE POSIBILE ALE APARIȚIEI OBEZITĂȚII

- a) o primă cauză ar putea fi cea ereditară;
- b) o alimentație forțată de către părinți, menită să hrănească pe „cel mic”, din teamă că acesta nu se satură sau „să crească bine”;
- c) se descoperă, de aici, o nouă cauză: necunoașterea principiilor unei alimentații sănătoase de către părinți, apoi de către copii;
- d) lipsa de timp a părinților/bunicilor care conduce la acordarea de bani copilului pentru ca acesta să-și cumpere ce îi place sau pentru ca acesta să nu mai ceară „acordarea de timp, de atenție” din partea părinților; cu alte cuvinte, cumpărarea liniștii personale a părinților;
- e) consumul de dulciuri cât mai rafinate;
- f) consumul de produse tip fast-food;
- g) lipsa de mișcare, de sport, de joacă în aer liber și înlocuirea lor cu operarea pe calculator;
- h) sărăcia care conduce la o alimentația necorespunzătoare.

CONTEXTUL

Lumea se grăbește.

Timpul se scurge cu repeziciune.

Totul se schimbă.

Crește gradul de sărăcie a populației

Mulți se grăbesc să fie „în ton cu moda”.

Apar tot mai multe produse alimentare, care mai de care mai frumos prezentată în reclame și mai frumos ambalate.

Nimeni nu mai are timp să se informeze în profunzime.

De aceea, nu este ușor ca un copil să facă față tentațiilor zilnice, ce îi apăr la tot pasul, mai ales atunci când face parte dintr-un mediu mai puțin prielnic informării și păstrării unor condiții propice bunei dezvoltări fizice și psihice. Pentru acest lucru este nevoie de informație, de sprijin, și de exercițiu, de practică.

CARE SUNT MOTIVELE PENTRU CARE O CONSIDERĂM O PROBLEMĂ EMERGENTĂ

Situațiile descrise se înscriu în categoria NEN deoarece reprezintă o problemă apărută relativ recent, în contextul descris mai sus, ca răspuns la situații de vulnerabilitate socială și familială. De asemenea, se poate ca această problemă să fi apărut încă de la nașterea copilului, fără ca părinții să conștientizeze, iar acest lucru să conducă la obezitate și alte boli asociate.

POSIBILE RISCURURI

- ✓ un număr mare de copii obezi;
- ✓ creșterea numărului de copii cu boli asociate obezității (diabet, boli cardiace etc);
- ✓ copii cu capacitate mică de adaptare la viața socială și rezistență la stres;
- ✓ copii cu rezultate slabe la învățătură;
- ✓ părinți îngrijorați.

PLAN DE INTERVENȚIE

Grija față de sănătate ar trebui să ocupe un loc important în activitatea fiecărui individ, iar oamenii au datoria de a se proteja de factorii nocivi care apar pe parcursul vieții.

Educația pentru sănătate și sportul trebuie să ocupe un loc din ce în ce mai important în viața fiecăruia, fie copil, fie adult și să-i determine să-și creeze un stil de viață sănătos.

De aceea, se impun anumite **măsuri de intervenție**, cum ar fi:

➤ la școală:

- o ore de educație pentru sănătate;
- o ore de educație fizică;
- Este necesar ca profesorul de educație fizică să ofere exerciții cu grad mai mic de efort pentru a nu-l determina pe copil să renunțe la sport, să-l încurajeze și să-l laude.
- o activități realizate împreună cu medicul școlar și asistenta medicală pentru cunoașterea principiilor unei alimentații sănătoase;
- o ședințe de consiliere la cabinetul de consiliere din școală atât pentru copii, cât și pentru părinți;
- o activități - joc de stabilire a unor meniuri „sănătoase”;
- o concursuri școlare pe teme de alimentație sănătoasă, expoziții de afișe, colecții de rețete de mâncare sănătoasă;
- o întreceri sportive, drumeții.

➤ la cabinetul medical:

- o Vizite regulate pentru controlul greutatei corporale și al sănătății;
- o Oferirea de broșuri pentru informarea părinților și a copilului;
- o Oferirea unui meniu specific persoanelor cu tendințe de obezitate;
- o Supravegherea de către asistentă medicală;
- o Discuții cu medic nutriționist;

➤ pentru părinți:

- o Consultanță de specialitate dată de medic, de consilierul școlar;
- o Activități comune copil-părinte: plimbări, jocuri în aer liber, efectuarea temelor pregătirea unor feluri de mâncare;
- o Încurajarea copilului în demersul său.

REZULTATE AȘTEPTATE

- Copii familiarizați cu principalele reguli de igienă și care conștientizează rolul sănătății, al igienei și al sportului în dezvoltarea lor;
- Părinți informați;
- Expoziție de afișe și desene pe holurile școlii, la cabinetele medicale, la cluburile sportive, la centrele culturale orășenești;
- Cadre didactice implicate în organizarea activității comunitare;
- Un număr mare de vizitatori ai expozițiilor de afișe (părinți, frați, profesori);
- Un număr mai mic de persoane cu tendințe de obezitate.

REZULTATE OBȚINUTE

- o grijă mai mare pentru citirea etichetei atât în rândul elevilor, cât și al părinților;
- o atenție arătată meniurilor zilnice;
- un număr mare de persoane care au vizitat expoziția de desene;
- înscrierea elevilor la cluburile sportive;
- respectarea regulilor de igienă personală.

Exemplu de activitate derulată în școală și la nivel de județ

Pentru a avea un număr tot mai mare de copii informați despre rolul nociv al alimentației nesănătoase pentru om, la nivelul școlii noastre am organizat un concurs cu tema „Sănătoși și voinici!” care a ajuns la ediția a VI-a.

Concursul constă într-un test grilă, un cros al sănătății și realizarea unor afișe prin care să-i mobilizăm pe oameni să se hrănească sănătos. La concurs participă direct elevii claselor a III-a și a IV-a, iar cei din clasele I și a II-a trimit doar desenul/afișul. Apoi se realizează o expoziție la nivelul școlii cu toate lucrările primite din județ. Concursul este foarte atractiv, copiii implicându-se cu seriozitate. Premiile primite constau în diplome, în produse de igienă personală și în alimente sănătoase (fructe).

7.4. Studiu de caz: Alimentația nesănătoasă – plan de intervenție

Daniela Ungureanu, Grădinița Perișoru, Călărași

TIPUL

Cazul prezentat este unul general. Această nouă nevoie emergentă afectează grupa mea de copii, dar și alte grupe și alți copii de grădiniță, indiferent de mediul lor de proveniență.

DESCRIEREA PROBLEMEI

- Tipologia problemei

Studiul pe care îl prezint acoperă ariile medical și chiar cu implicații în aria educațională. Spun acest lucru pentru că se creează anumite tipare de acțiune încă din copilărie și acești copii vor educa în viitor, la rândul lor, alte generații și nu numai.

- Actori implicați

- copii, părinți, educatori, învățători, profesori, medic, consilier școlar, psihologi;
- copii cu vârsta cuprinsă între 3-7 ani, dintr-o localitate din județul Călărași (Perișoru);
- Părinții acestor copii din grupa mea;
- Grădinița cu program normal Perișoru, județul Călărași.

- Contextul apariției

Eu am această grupă de doi ani. Când i-am luat în grupa mijlocie, am sesizat că aveau în pachetelele lor multe produse nesănătoase pentru un copil. Foarte rar se întâmpla să vină cu sandwich la grădiniță. În cadrul grădiniței, gustarea de dimineața se ia la ora 8.30-9.00, deci pentru majoritatea aceasta este prima masă din zi și știm cu toții cât de important este micul – dejun. Această masă trebuie să fie sănătoasă, bogată în calorii, pentru a-i da copilului energia necesară să facă față programului din grădiniță, deoarece următoarea masa copilul o va lua în jurul orei 13.00.

Consider că această problemă a apărut din cauza familiei în primul rând. Până la vârsta de 3 ani, copilul are contact numai cu familia. Aici învață să se hrănească sănătos sau nu. Din păcate eu am observat că la grădiniță, copiii mei veneau cu dulciuri și chips-uri și foarte puțini aveau sandwich-uri. Ori părinții nu aveau timp să le facă pachetele, ori ei nu doreau să ia altceva în afară de dulciuri, motivele erau variate.

- Descrierea situației

Am sesizat acest NEN la grupa mea, am discutat și cu celelalte colege atât din grădiniță cât și din alte grădinițe, și am constatat că, din păcate, nu este un caz singular grupa mea.

*Aproximativ 54% dintre copiii din România au un **aport alimentar hipercaloric** și se confruntă, în schimb, cu **deficiențe nutriționale grave**, în special de **calciu**, **vitamina D** și **fier**. Datele statistice au fost relevate de **studiul MAMM** (Măsurarea Aportului de Macro și Micro Nutrienți la copiii preșcolari), inițiat și sponsorizat de Danone România. Studiul MAMM a fost realizat sub îndrumarea Prof. Dr. Andrei Achimaș, Prorectorul UMF "Iuliu Hațieganu" din Cluj Napoca și avut ca obiectiv principal înregistrarea aportului alimentar integral, la copiii între 3 și 6 ani, din România. Studiul a beneficiat de susținerea Societății Române de Nutriție, a Societății Române de Pediatrie și a Institutului pentru Ocrotirea Mamei și Copilului "Dr. Alfred Rusescu".*

*Conform studiului, majoritatea copiilor între 3-6 ani au **carențe alimentare**, ceea ce le poate afecta grav sănătatea pe termen lung. Aproximativ 93% dintre copii au **deficiențe alimentare de calciu**, 99,7% (aproape toate cazurile studiate) au **deficiențe de vitamina D** și estimativ 40% dintre copii au un **aport insuficient de fier**. Doza zilnică recomandată de calciu este de 800mg/zi și 200 UI de vitamina D. Vitamina D este esențială pentru fixarea calciului în organism. Scheletul unui copil se reînnoiește în proporție de până la 100% într-un an, comparativ cu doar 10 procente la adulți. Dacă în timpul acestui proces de reînnoire a scheletului osos nu se aduce un aport adecvat de calciu, care să susțină formarea osoasă, pot apărea repercusiuni pe termen lung. De asemenea, un aport insuficient de fier poate determina apariția **anemiei feriprive** la copii. Medicii nutriționiști și pediatri recomandă consumul zilnic al mai multor porții din principalele categorii de alimente.*

*Potrivit studiului, mai puțin de 20% dintre copii mănâncă **fructe și legume** zilnic, și doar 27% dintre aceștia consumă **lapte** în fiecare zi. De asemenea, **cerealele integrale** se află în meniul*

zilnic a doar 12% dintre copii, în timp ce **mezelurile** sunt consumate de către 23% dintre aceștia. Prof. Dr. Adrian Georgescu, directorul Institutului pentru Ocrotirea Mamei și Copilului subliniază importanța consumului produselor lactate și infirmă zvonurile privind efectele nocive pe care consumul laptelui l-ar putea avea asupra organismului copilului.

Conform rezultatelor studiului MAMM, 54% dintre copii depășesc rația alimentară de 1800 kcal, ceea ce explică rata crescută a **obezității**. Aportul alimentar al copiilor este **bogat în calorii, însă sărac în nutrienți**.

- **Care sunt motivele pentru care o considerăm o nevoie emergentă?**

Fenomenul descris intră în categoria NEN deoarece reprezintă o stare care dacă se continuă pe termen lung poate afecta sănătatea și comportamentul copiilor, atât la grădiniță/școală, cât și în afara ei.

- **Posibile riscuri**

- a) *în plan medical* - nutriționiștii consideră că acest stil alimentar poate determina apariția obezității la copil, chiar a diabetul zaharat, tulburări digestive și multe alte probleme medicale.
- b) *în plan socio-educational* - s-a constatat că acest tip de alimentație afectează nivelul performanțelor intelectuale, iar copiii sunt mult mai agitați, recalcitranți dacă mănâncă astfel de produse.

INTERVENȚIE

➤ **Ce s-a făcut pentru soluționarea problemei?**

Am făcut ședințe cu părinții în care le-am vorbit despre importanța unei alimentații sănătoase pentru dezvoltarea armonioasă a copilului lor, am aplicat metoda propriului exemplu cu copiii (mi-am luat eu sandwich sau fruct la grădiniță).

Am derulat cu copiii proiectul tematic **Să mâncăm sănătos**, pe durata a patru săptămâni:

- „Știu să mănânc sănătos”
- „Iubesc fructele”
- „Pentru mine vitamine, din legume proaspete”
- „Spunem NU - fast-food-urilor, chips-urilor, și dulciurilor în exces”

➤ **Care sunt acțiunile recomandate pentru o astfel de problemă?**

Pentru că voi avea această grupă de copii și în anul școlar viitor, intenționez să desfășor și următoarele acțiuni, pentru a avea un rezultat cât mai bun în rezolvarea acestei probleme:

- reinformarea părinților cu privire la această problemă în cadrul diferitelor programe de educație parentală;
- participarea consilierilor școlari, psihologi, asistenți sociali din cadrul primăriei la întâlniri unde să fie dezbătute aceste probleme;
- parteneriat grădiniță-școală: schimb de idei, păreri între preșcolari și școlari în cadrul unor întâlniri, discuție cu învățătorii și profesorii din școală;
- parteneriat în cadrul dispensarului uman din localitate - întâlnire cu medical de familie și asistentele medicale;
- **Ziua alimentației sănătoase** o vom sărbători la nivel de grădiniță prin concursuri, poezii, joculețe și activități cu caracter instructiv-educativ, toate legate de această

temă aflată în centrul atenției.

REZULTATE

Până în momentul de față sunt unele rezultate obținute, dar consider ca mai este de lucrat și de pus accentul pe această problemă, pentru că dezideratul unei alimentații sănătoase să fie asimilat atât de copii, cât și de părinții lor.

În urma acțiunilor propuse sper să obțin rezultate și mai bune pe viitor. Acest tip de schimbări nu vor fi radicale și nu se vor produce de la o zi la alta. Trebuie să manifestăm multă răbdare și înțelegere față de părinți, pentru că ei sunt cheia rezolvării favorabile a problemei.

7.5. Studiu de caz: Obiceiuri alimentare nesănătoase

Prof. Ana-Maria Zăloagă, C.T. „Miron Costin”, Roman, jud. Neamț

Secolul XXI se definește printr-un perpetuu dinamism, generat de nevoile din ce în ce mai diverse ale lumii complexe în care trăim. Aflată adesea în stare conflictuală și, desigur, în plin proces de globalizare, această lume înregistrează tendințe majore de evoluție care antrenează, la rândul lor, o serie întreagă de fenomene ce afectează copiii, tinerii, adulții, inclusiv în România.

Adaptarea la noile realități este imperios necesară, accelerată chiar și se impune inclusiv în cadrul sistemului educațional, factor de maximă importanță care, alături de elemente ce țin de educația nonformală și informală, asigură educarea și formarea cetățenilor. Cu alte cuvinte, școala românească este supusă schimbărilor, însă aceste modificări nu sunt cerute doar de trecerea la un alt regim politic după 1989 ori de aderarea la UE, ci mai ales, de aspecte concrete, de realități imediate ale vieții românilor. Plecarea părinților la muncă în străinătate, rata crescută a divorțurilor, numărul mare de familii monoparentale, rata crescută a abandonului copiilor, multiplicarea mijloacelor și accesul la informațiile de orice tip ș.a. constituie o serie de noi probleme cu care cetățenii, tineri ori vârstnici, se confruntă.

Prin formatorii ei, școala românească trebuie să demonstreze o reală capacitate de anticipare și de acțiune pro-activă. Profesorii îndeplinesc un rol multiplu, fiind pentru elev nu doar ghidul în tainele vreunei științe exacte sau arte, ci și mediator între acesta și cei din jur, consilier, îndrumător, prieten, sprijin etc. Este necesară și formarea profesorilor în acest sens, căci ei trebuie să conștientizeze preocupările învățăceilor raportate nu doar la specificul vârstei, ci la situația familială concretă, la contextul social actual și la o sumedenie de factori noi.

Tot mai des auzim sau citim despre creșterea violenței în rândul tinerilor, despre consumul de substanțe interzise (alcool, țigări, droguri), despre numărul îngrijorător al îmbolnăvirii copiilor, despre încercările lor suicidale, iar lista „problemelor” ar putea continua.

Iată o activitate desfășurată cu elevii în anul școlar 2009-2010 la Colegiul Tehnic „Miron Costin” din Roman (jud. Neamț), activitate care a urmărit, între altele, atenuarea uneia dintre „problemele” ce pot face lista anterior amintită interminabilă: schimbarea obiceiurilor alimentare nesănătoase ale copiilor, dat fiind că acestea reprezintă adesea cauza obezității ori a altor afecțiuni ale activității fizice a copiilor. Generos intitulat **Hrană**

pentru trup, minte și suflet, proiectul acestei activități s-a derulat în cadrul Săptămânii Educației Globale (purta motto-ul **Hrană pentru toți**) și a urmărit sensibilizarea elevilor cu privire la una dintre cele mai grave probleme ale lumii contemporane: hrana.

Între **obiectivele specifice** vizate de această activitate, amintim:

- formarea unei atitudini responsabile față de problematica hranei;
- conștientizarea importanței surselor alimentare;
- gestionarea alimentației ca sursă a sănătății fizice;
- propunerea unor soluții de îmbunătățire a resurselor de hrană existente etc.

Desigur, activitatea a atins și alte **obiective derivate**, cum ar fi:

- dezvoltarea abilităților de lucru în echipă;
- îmbunătățirea capacităților de comunicare ale elevilor;
- formarea spiritului de echipă în cadrul elevilor participanți;
- dezvoltarea abilităților de utilizare a mijloacelor de informare mass-media;
- formarea deprinderilor de analiză și sinteză a materialului informațional existent etc.

Activitatea a antrenat un număr mare de elevi, atât din învățământul gimnazial, cât și din cel liceal, care au problematizat hrana (fizică și spirituală) din perspective multiple.

Astfel, prin **produsele finale** realizate de elevi, s-au evidențiat:

- *necesitatea unei conduite ecologice și extrem de responsabile* în conservarea surselor de alimentație pe care planeta le oferă (prin Powerpointuri **Mâncarea noastră cea de toate zilele și Terra, Hrană pentru trup** realizate de elevii claselor a IX-a, pliante, stegulețe cu mesajul S.O.S);
- *importanța unui regim alimentar sănătos*, în acord cu specificul zonei în care trăim (clasele a XI-a: au realizat portofolii, filmulețe, fotografii cu mâncărurile tradiționale ale mai multor popoare, cu semnificațiile religioase, magice atribuite acestora, cu procesul de recoltare, obținere a ingredientelor mâncărurilor tradiționale etc);
- *calitatea hranei zilnice și pericolele unei alimentații nesănătoase* - elevii claselor a VI-a și a X-a au realizat portofolii și planșe în care mâncărurile erau prezentate sub sloganurile **Așa da!, Așa nu!**. Elevii au pregătit, în urma documentării, o analiză a conținutului caloric și nutritiv al mâncărurilor cel mai des preparate. Astfel, evidențierea pericolelor hranei nesănătoase (mâncarea fast-food, junk-food, prăjelile, excesul alimentar) a fost dublată de oferirea unor alternative sănătoase, copiii adunând un număr impresionant de rețete încadrabile în categoria hranei benefice, sănătoase etc;
- *importanța alegerii modelelor în viața fiecăruia dintre noi* (prin prezentarea unor filmulețe educative despre viața nefericită a unor copii care au urmat exemple negative din jurul lor, ajungând să consume alcool, droguri);
- *cultivarea unor valori sănătoase de la vârste fragede* - elevii claselor a XI-a: scenetă **Hrană pentru suflet**, personaje simbolice: Respectul, Dreptatea, Adevărul, Cinstea, Rușinea, Onoarea, întruchipate de copii, și-au propus și au reușit să sensibilizeze asistența, atrăgând atenția asupra primatului valorilor morale în fața celor materiale;
- *gestionarea corectă a mijloacelor tehnice și de informare* - elevii claselor a XII-a: au realizat powerpointul **Hrană pentru minte**, afișe, pliante în care s-au arătat efectele expunerii prelungite în fața televizorului/calculatorului, a utilizării exagerate sau

incorecte a telefonului mobil, consecințele juridice ale utilizării unor materiale de pe internet fără respectarea dreptului de autor etc;

Elevii participanți la activitate au beneficiat de consilierea profesorilor coordonatori, însă au luat propriile decizii în privința selectării materialului informativ. Astfel, atâta vreme cât *mesajul de atenționare în privința hranei a venit dinspre elevi și a avut ca grup țintă tot elevii, receptarea s-a făcut mult mai ușor, firesc*, subiectul discuției nefiind impus și stârnind interesul celor mai mulți dintre participanți.

Îmbucurător a fost faptul că elevii participanți au ales să prezinte colegilor dezavantajele unei conduite alimentare (și nu numai!) nesănătoase, explicând și argumentând științific de exemplu, conținutul mare în calorii ori în substanțe nocive al unor mâncăruri preferate de cei mai mulți copii. Participanții au dorit astfel să tragă un semnal de alarmă în privința importanței pe care și ei, cei mici, ar trebui să o acorde hranei.

Beneficiarii direcți ai acestei activități au fost elevii participanți, însă indirect, estimăm că proiectul a avut impact și în rândul părinților elevilor implicați, în rândul profesorilor școlii, al celorlalți elevi ai unității școlare ori al altor școli etc.

Prin asemenea activități extracurriculare putem contribui la prevenirea ori la atenuarea (soluționarea) unor probleme ale copiilor, ale părinților, deci ale societății în care trăim, fie că ne referim la probleme de alimentație, la cele ale disfuncționalității comunicării, fie la cele legate de violență, conduită socială ș. a. Desigur, paleta acestor activități se poate diversifica în funcție de specificul zonei în care se află școala, de contextul local, de nevoile reale ale grupului țintă vizat.

E important ca fiecare factor care concură la formarea tinerilor (deci și școala) să adopte o atitudine pro-activă prin care să se prevină apariția unor probleme majore, să se răspundă nevoilor emergente ale copiilor, iar acest lucru se poate realiza și prin activitățile extracurriculare, care prezintă un grad de atractivitate crescut și care antrenează un număr mai mare de elevi decât activitățile școlare.

7.6. Studiu de caz: Copilul abuzat emoțional

Emilia Dima, Colegiul Național "Ștefan Velovan" Craiova, Dolj

MOTIVAȚIA PROIECTULUI

Tot mai mulți copii sunt abuzați fizic, psihic sau sexual de persoane în care au încredere sau care ar trebui să-i protejeze. În fiecare an numărul de copii abuzați este în creștere. Cele mai numeroase cazuri de abuz semnalate sunt cele legate de molestare fizică și abuz emoțional, urmate de alte forme de abuz. Cei mai mulți copii care reclama astfel de cazuri sunt băieți. În ceea ce privește mediul cel mai frecvent în care au avut loc abuzurile semnalate, potrivit apelurilor înregistrate acesta este familia, urmată de școală, familia extinsă, spațiul public, centrul de plasament și casă de tip familial. Statistica relevă că, în funcție de criterii reprezentat de categoria de vârstă a apelaților, 47% dintre aceștia au fost copii.

Abuzul emoțional sau psihologic implică orice atitudine comportamentală verbală ori non-verbală care produce un impact negativ asupra emoțiilor unei persoane. În abuzul emoțional, o persoană urmărește să submineze personalitatea altei persoane, iar modul de realizare merge de la critici, insulte ce dau naștere unor sentimente de inferioritate până la

manipulare.

Efectele abuzului emoțional sunt conectate direct cu relația dintre victimă și abuzator. Cu cât relația este mai apropiată cu atât mai devastatoare sunt efectele. De asemenea, intensitatea, frecvența și durată abuzului sporesc efectele asupra psihicului copiilor. Mesajul negativ al abuzului emoțional la copii cauzează distrugerea eului prin distrugerea dezvoltării emoționale a simțului pozitiv despre sine. Abuzul emoțional la copii este definit ca „mesaje negative constante”. Chiar și un singur mesaj de respingere poate provoca efecte negative pe termen lung.

Efectele grave ale abuzului emoțional, pot fi și fiziologice mai mult decât se credea înainte. Studii făcute pe copiii abandonați și abuzați grav, din România, au revelat leziuni în anumite părți ale creierului. Repetatele traume au dus la creșterea eliberării hormonilor de stres care atacă țesutul sensibil al creierului și distruge neuronii nou formați. Ariile creierului lor responsabile de managementul emoțiilor erau de 20% spre 30%, mai mici ca a altor copii de aceeași vârstă. E logic să concludem că aceste distrugeri pot rezulta în orice copil care suferă de abuzuri sau abandon. (*Dr. Alice Miller, Childhood Trauma, presented as a lecture to the YWHA, New York City, 1998*).

Efecte fizice: probleme de vorbire, întârziere în dezvoltarea fizică, ticuri faciale, alimentare dezordonată, abuz de droguri, autorănire (cu foc, cuțite), intenții suicidale, suicid total.

Efecte comportamentale: iritabilitate, tulburări de somn, inabilitate de a crede în ceilalți, depresie, comportamente neadecvate vârstei, tristețe profundă, tulburări de obicei (supt, lovire, balansare), agresiune, furt, minciună, autorănire, prostituție, angajare în comportamente de risc, intenții suicidale, suicid complet.

Efecte emoționale: inabilitate de a controla emoțiile și chestionarea aspectelor religioase.

Cercetătorii au arătat că semnele abuzului emoțional diferă nu numai în funcție de vârstă dar în multe cazuri și în funcție de gen. Semnele de contrast sunt în parte făcute de stilurile parentale masculin și feminin. Băieții sunt învățați că a plânge nu este masculin și că a afișa mânie sau alte comportamente fizice sunt acceptabile, iar fetele sunt învățate că mânia nu este potrivită și că arătându-și emoțiile este ceva feminin.

Având în vedere faptul că copiii sunt una din categoriile vulnerabile ale societății, fiind în grija persoanelor adulte mai mult sau mai puțin responsabile de propriul comportament, având în vedere studiile făcute pe copiii abuzați, statisticile îngrijorătoare, precum și efectele devastatoare pe care le are abuzul emoțional asupra calității vieții copiilor și a stării de sănătate se impune existența unui proiect de consiliere a acestei categorii de persoane, și anume copiii abuzați emoțional.

DEFINIREA PROBLEMEI

Abuzul este orice comportament care este destinat pentru a controla și subjuga o altă ființă umană prin folosirea fricii, umilinței, intimidării, vinei, constrângerii, manipulării, etc.

Abuzul emoțional constă în ofensarea victimei fără a folosi elemente de abuz fizic sau sexual, manifestându-se prin violență emoțională și psihologică. Abuzul emoțional include un comportament constant față de persoana respectivă, comportament ce devine un

element dominant în viața de zi cu zi a victimei. Abuzul emoțional poate include orice de la formă de abuz verbal și critică constantă, la multe tactici subtile cum ar fi repetatele dezaprobări sau chiar refuzul de a fi plăcut vreodată.

DESCRIEREA PROBLEMEI

Deoarece abuzul emoțional atacă psihicul copiilor și dezvoltarea sinelui, victimele abuzului emoțional pot să devină convinse că ele sunt nevrednice de a primi iubire și afecțiune, pot să creadă că nimeni nu le poate dori. Ele stau în situația abuzivă deoarece cred că nu au unde altundeva să meargă. Ultima lor frică este de a nu fi singure. Câteva forme de abuz ar fi:

1. **Respingerea** – Părinții care nu au abilitatea de a crea o legătură cu copiii lor deseori vor afișa un comportament de respingere înspre copii. Ei spun copiilor într-o varietate de forme „tu nu ești dorit”. Ei pot de asemenea să le spună că sunt nevrednici. Copiii pot deveni „țapul ispășitor” al familiei, fiind învinovați pentru toate problemele familiei.
2. **Ignorarea** – Adulții sunt deseori incapabili să răspundă nevoilor propriilor copii. Ei nu arată atașament copiilor sau nu le asigură creșterea, nu arată interes pentru copii, pentru exprimarea afecțiunii sau nu recunosc prezența copiilor. De multe ori părinții fizic sunt acolo dar nu și emoțional.
3. **Terorizarea** – Părinții deseori critică și pedepsesc copiii și când nu ar trebui. Interzic întâlnirile cu prietenii, împiedica crearea de noi prieteni, verifică agende, programul zilnic, a corespondența sau jurnalul intim. Le fac observații cu privire la orice activități, le distrug anumite lucruri îndrăgite de ei. Copiii pot fi amenințați cu moartea, mutilați sau abandonați.
4. **Izolarea** – Un părinte care abuzează de copil prin izolare poate să nu îi permită copilului să se angajeze în activități apropiate vârstei, poate să îl țină închis în cameră lui, să nu îl expună stimulării, sau pot să îi oprească de la participarea în activități extracurriculare. Părinții pot să ceară copiilor să stea în cameră lor după orele de școală până următoarea dimineața sau le va restricționa mâncarea.
5. **Coruperea** – Părinții permit copiilor să folosească droguri sau băuturi alcoolice, să privească comportamente crude împotriva animalelor, să privească materiale pornografice și acte sexuale pentru adulți, să fie martori sau să participe în activități criminale cum ar fi: furtul, prostituția, jocurile de noroc, etc.
6. **Umilința** – Părinții pot să îi ridiculizeze pe copii pentru afișarea emoțiilor normale și să aibă expectanțe mult prea ridicate pentru abilitățile lor normale. Pot să îi umilească în fața familiei, a rudelor, a prietenilor și chiar a străinilor, să îi pună situații dificile.

Alte tipuri de abuz (fizic, sexual) sunt de obicei ușor identificabile deoarece semnele sunt vizibile, dar abuzul emoțional poate fi foarte greu diagnosticat. În unele cazuri, un copil abuzat emoțional nu va prezenta semne ale abuzului.

Pentru acest motiv, abuzul emoțional este cea mai dificilă formă de maltratare a copiilor pentru identificare și stopare. Acest tip de abuz lăsa cicatrici ascunse care se manifestă în numeroase moduri. Copiii abuzați emoțional de cele mai multe ori nu au curajul să spună acest lucru altor persoane, iar dacă ajung la cabinetele de psihologie ajung cu probleme de

substituit nu cu cele reale. Insecuritatea, stima de sine scăzută, comportamentele destructive, acte de mânie, dezvoltare sărăcăcioasă a aptitudinilor de bază, abuzul de alcool și droguri, forme dificile de relaționare, intenția suicidală și suicidul, toate pot fi rezultate ale abuzului emoțional.

STUDII CARE ABORDEAZĂ O PROBLEMATICĂ SIMILARĂ

Numărul copiilor abuzați, sub toate formele, este foarte mare în România. Un exemplu concludent este cel al statisticilor realizate de organizația *Salvați Copiii România* care prezintă, în raportul anual pe 2005, 691 de astfel de cazuri, din care: 378 au fost de viol, 151 de pedofilie, 62 de perversiuni sexuale, 56 de corupere sexuală, 17 de incest și alte 27 tot de corupere sexuală. Ar mai trebui precizat faptul că, în România, numărul de copii exploatați sexual prin rețelele de trafic de profil internaționale este îngrijorător de ridicat. Numărul recunoscut de organizația *Salvați Copiii Romani* este de 89, cel puțin pe anul 2005, însă numărul real probabil că nu îl vom ști niciodată.

„*Eu l-am făcut, eu îl omor*” chiar se întâmplă: anul 2005 a însemnat și o creștere a cazurilor de pruncucidere: 32 cazuri de la câte 25 de cazuri în anii 2003 și 2004. Foarte îngrijorător este numărul ridicat de copii exploatați prin muncă forțată și/sau prin cerșit, iar ceea ce este mai grav e că însăși „rudele - tutore” ai acelor copii îi obligă la astfel de activități. Numai în 2003, Institutul Național de Statistică raporta 70.000 de cazuri de muncă forțată în rândurile copiilor, spre exemplu.

TEORII/MODELE EXPLICATIVE

Analiza comparativă a rezultatelor cercetărilor întreprinse până acum în România cu privire la abuzul copilului în familie, relevă anumite regularități privind formele de manifestare și cauzele acestui fenomen. Factorii comuni care apar în toate analizele și care pot fi considerați cauze ale abuzului copilului sunt: sărăcia, nivelul scăzut de educație și informare, conflictele și destrămarea familiilor, alcoolismul și comportamentul acestui fenomen.

Într-o familie în care abuzul e la el acasă, copiii cresc într-o atmosferă în care nevoile lor de bază sunt profund neglijate, iar funcțiile parentale nu pot fi îndeplinite. Aceste medii abuzive seamănă cu cele în care se petrec acte de tortură. Creșterea într-un mediu coercitiv are efecte profunde asupra supraviețuitorilor. O astfel de persoană nu va fi un adult bine adaptat. Copiii expuși în mod constant abuzului vor fi afectați în aproape toate sferele semnificative ale dezvoltării lor. De asemenea, dezvoltă maniere de a face față pentru rezolvarea situațiilor imediate, vor avea dificultăți în ceea ce privesc relațiile pe termen lung.

EVALUAREA PROBLEMEI/OPERĂTIONALIZAREA PROBLEMEI

Problema copiilor abuzați emoțional constă în faptul că manifestă probleme de relaționare, inabilitate de a crede în ceilalți, stima de sine scăzută, performanțe școlare scăzute, comportamente destructive, acte de mânie și agresiune, dezvoltare sărăcăcioasă a aptitudinilor de bază, neascultare, abuz de alcool și droguri, tulburări de somn, autorânire, minciuni, înșelăciuni, inabilitate de a controla emoțiile, prostituție, depresie, intenții suicidale și chiar suicid.

IDENTIFICAREA POSIBILILOR FACTORI DE ÎNIIERE ȘI DEZVOLTARE A PROBLEMEI

Factorii care inițiază și dezvoltă problema sunt acei factori care produc în mod direct

simptomatologia. În cazul abuzului emoțional pot fi mai mulți, după cum am văzut în descrierile de mai sus și se referă la:

- *comportamente ale abuzatorilor* – respingerea copiilor, ignorarea lor, terorizarea, izolarea, coruperea, umilirea, deprivarea, manipularea psihologică, etc
- *cuvinte abuzive*-cuvinte defăimătoare (prostule, tăntălăule, nu ești bun de nimic, nu faci nimic bine, etc), cuvinte obscene, amenințătoare.
- *cognițiile*: nu sunt bun de nimic, nimeni nu mă iubește, sunt rău, nu sunt bun de nimic, etc

IDENTIFICAREA FACTORILOR DE MENȚINERE ȘI DE ACTIVARE A PROBLEMEI

Factorii de menținere și de activare a problemei pot fi factorii de inițiere și dezvoltare a problemei care în funcție de intensitatea, durata și frecvența dezvoltă problema tot mai mult, ducând la agravarea simptomatologiei.

Pe lângă acești factori pot acționa și factorii predispozanți cum ar fi temperamentul copiilor și cognițiile lor (nimeni nu are nevoie de mine, nimeni nu mă iubește, nu sunt capabil de nimic, nu fac nimic bine, nu sunt vrednic să mă fiu iubit, sunt prost, sunt urât, etc).

PLANUL DE INTERVENȚIE PROPRIU ZIS

- ***Formularea obiectivelor de lungă durată***
 - Dezvoltarea stimei de sine
 - Dezvoltarea abilităților de relaționare
 - Dezvoltarea încrederii în ceilalți
 - Managementul emoțiilor
 - Prevenirea comportamentelor de risc
- ***Formularea obiectivelor specifice***
 - dezvoltarea sentimentului de autoapreciere și încredere în forțele proprii
 - dezvoltarea sentimentului de valoare personală
 - cunoașterea relației dintre cogniții, comportament și emoții
 - dezvoltarea abilității de a face față presiunilor și situațiilor dificile
 - corectarea cognițiilor dezadaptative
 - îmbunătățirea comunicării cu ceilalți
 - recunoașterea emoțiilor și înțelegerea lor
 - recunoașterea impactului emoțiilor asupra comportamentelor și relațiilor cu cei din jur
 - recunoașterea comportamentelor de risc
 - cunoașterea consecințelor comportamentelor de risc
- ***Strategii de intervenție***

Activitățile derulate în cadrul acestui program pentru atingerea obiectivelor constau în:

Consilierea individuală

În cadrul ședințelor de consiliere, consilierul va crea o relație bazată pe încredere,

responsabilitate, confidențialitate și respect. De asemenea vă crea o atmosferă care să confere siguranță copilului prin acceptarea necondiționată a acestuia, arătarea interesului față de problema prezentată, prin empatie și congruență. El va identifica problemele cu care se confruntă copilul și va realiza lista de probleme după care le va alege pe cele mai ușoare pentru început pentru asigurarea succesului și motivarea implicării copilului în procesul de consiliere.

Consilierul va apela la diverse tehnici care să îi asigure succesul în consiliere. El va apela la utilizarea întrebărilor deschise pentru facilitarea comunicării cu copilul consiliat, îl va asculta într-un mod activ, va evita moralizarea lui și întreruperea comunicării, se va focaliza pe mesajele transmise de copil, va utiliza o tonalitate potrivită a vocii, va oferi feedback pozitiv pentru întărirea comportamentelor adecvate. Totodată, consilierul va adopta un comportament congruent cu convingerile și valorile sale personale, ceea ce va îmbunătăți relația cu de încredere cu copilul.

Pentru identificarea problemelor copilului și pentru evaluarea eficienței consilierii, consilierul va utiliza modelul **HELPING**. Acest model va urmări identificarea problemelor de sănătate, emoțiile pe care le experimentează copilul, problemele de învățare cu care se confruntă, care sunt relațiile copilului cu cei din jur, dacă există conflicte sau dificultăți de comunicare, care este imaginea de sine a copilului, nevoile informaționale și problemele motivaționale sau comportamentale. În funcție de problemele identificate pentru rezolvarea acestora vă utiliza diverse tehnici de intervenție.

Pentru problemele de sănătate copilul va fi direcționat spre medici specialiști pentru diagnostic și tratament, urmând ca consilierul să monitorizeze dacă copilul ia sau nu tratamentul indicat, care sunt factorii care pot să apară și să îl împiedice de la a nu continua tratamentul, fiind lângă copil și susținându-l pas cu pas.

Pentru creșterea sentimentului de autoapreciere, încredere în forțele proprii și a sentimentului de valoare, pentru modificarea cognițiilor dezadaptative, consilierul va învăța copilul relația care există între cogniție, comportament și emoție. El va folosi modelul **ABC** și va face restructurarea cognitivă necesară. Copilul va învăța că este valoros indiferent de cuvintele pe care le-a auzit până acum, va învăța să se evalueze corect și să îi evalueze corect pe cei din jur.

Pentru autocunoaștere consilierul va utiliza metoda '**Fereastra lui Johari**', care îl va ajuta pe copil să înțeleagă proporția dintre informațiile pe care le deține despre el însuși, capacitatea de auto-dezvăluire și modul în care îl percep alții.

Crearea unor situații specifice

Pentru creșterea stimei de sine se vor crea în școală situații în care copilul să aibă oportunitatea de a avea succes, de a-și identifica punctele tari și de a-și le exprima. În sensul acesta se vor organiza workshopuri adaptate vârstei pentru pictură, lucru manual, pirotgravură, etc, vor fi înscriși la cluburi sportive, cercuri de limbi străine, calculatoare și alte materii preferate de copii.

Se vor organiza acțiuni de voluntariat în care vor fi implicați copiii abuzați, acțiuni în cadrul unor cămine pentru vârstnici și în centre pentru copii cu dezabilități. În felul acesta copiii vor putea oferi ajutor și vor dobândi sentimentul utilității. Totodată va fi o alternativă pentru comportamentele de risc.

Jocul de rol

Va fi utilizat pentru dezvoltarea abilităților de comunicare și relaționare cu cei din jur. În sensul acesta copilul va fi pus în diverse roluri opuse celor pe care el le trăiește în viața reală. În felul acesta va putea vedea că și alte comportamente pe care el nu le-a practicat sunt folositoare și au efecte pozitive în relaționarea cu cei din jur. Va învăța diverse tehnici de comunicare cum ar fi: formularea și transmiterea de mesaje corecte, ascultarea activă, etc.

Studiul de caz

Pentru managementul emoțiilor, copiii consiliați vor avea ocazia în grup să învețe pe cazuri, să identifice tipurile de emoții, să le recunoască la ei înșiși și la alții, să învețe despre modul în care apar și efectele lor.

EVALUAREA INTERVENȚIEI

Evaluarea s-a realizat pe baza indicatorilor inițiali stabiliți în faza de evaluare inițială prin observație și chestionare. Evaluarea finală a vizat existența modificărilor cognițiilor, emoțiilor și comportamentelor copiilor luați în programul de intervenție. Orice modificare sau ameliorarea a fost atribuită programului de intervenție.

În urma intervenției prin programul de consiliere, s-au văzut îmbunătățiri în funcționarea cognitivă, emoțională, comportamentală și relațională a copiilor care au participat la program.

S-a observat că copiii au învățat să aibă mai multă încredere în ceilalți, să aibă o imagine mai corectă despre ei înșiși, au învățat că lumea nu este în totalitate un loc nesigur. De asemenea, au învățat să-și stăpânească emoțiile negative, să recunoască și să vorbească despre sentimentele lor și au învățat să recunoască comportamentele de risc și consecințele acestora.

7.7. Studiu de caz: Plan de intervenție în dificultăți de învățare

Prof. Ana Scriciu, Școala cu clasele I-VIII Nr. 143, sector 5, București

Psihologia modernă demonstrează faptul că foarte multe din problemele de învățare depind de modul cum se abordează din primele momente. Este firesc ca orice individ să întâmpine dificultăți de învățare. Un copil stimulat nu va avea probleme la învățătură.

Copiii cu dificultăți sunt în cele din urmă copii ca toți copiii, cu sentimente, nevoi și țeluri în viață. Ei cu siguranță nu se află în clasă pentru a ne face viața amară. În definitiv noi, ca profesori avem menirea de a fi o ancoră pentru ei.

Cooperarea și concentrarea tuturor adulților care-l înconjoară pe copil s-a dovedit esențială din mai multe puncte de vedere. Stabilirea unei coerențe și menținerea acelorași exigențe la școală și acasă îi oferă copilului cadrul necesar pentru a funcționa bine. Astfel, urmărind îndeaproape (încă de la intrarea în școală) evoluția lui, ne vom putea permite să ne apropiem tot mai mult de nevoile acestuia. Sprijinul pe care i-l vom acorda îl va ajuta foarte mult să-și îndeplinească într-un mod adecvat obligațiile școlare. Stabilind un circuit de bună comunicare între diferitele persoane care se ocupă de el, un plan de intervenție

personalizat, agenda cadrului didactic este, în această situație, instrumentul perfect. Astfel se vor corobora toate coordonatele necesare și pertinente, întâlnirile și sarcinile ce vor trebui duse la îndeplinire.

Pentru un copil care prezintă dificultăți de învățare (de orice natură), faptul că se simte acceptat, ghidat, susținut de o persoană importantă în ochii săi, îl încurajează să se autodepășească și să-și descopere mult mai repede potențialul. Printre factorii importanți se numără: un mediu familial sigur și călduros, capacitatea copilului de a-și crea legături constructive cu cei din propriul anturaj, recunoașterea talentelor sale reale, dinamismul din mediul școlar și accesul la resurse din cele mai variate.

Iată un exemplu de intervenție practică reflectat în următorul **studiu de caz**:

FAMILIARIZAREA CU CAZUL ȘI FORMULAREA CLARĂ A PROBLEMEI

D.E., elev în clasa a II-a, în vârstă de 8 ani prezintă dificultăți în a-și menține atenția și concentrarea. Este nesigur în ceea ce face și are probleme cu scrisul și cititul. Este distras cu ușurință și nu pare a asculta atunci când i se vorbește. Când primește o sarcină i se pare dificil să o ducă la bun sfârșit și face greșeli din neatenție. În activitățile colective, mai ales în timpul jocurilor didactice, al pauzelor, vorbește excesiv, aleargă agitat și în mod nepotrivit, își așteaptă rândul cu greu (zgomotos) și nu respectă instrucțiunile acceptate de toți ceilalți copii. Nu îi ascultă pe părinți acasă.

OBJECTIVE

- descoperirea cauzelor care conduc la aceste conduite;
- identificarea factorilor declanșatori și de menținere;
- propunerea unui plan de intervenție educativă.

PROCURAREA INFORMAȚIILOR

Documentarea s-a făcut prin diverse metode de cunoaștere: *observația sistematică, teste și probe orale, discuții cu familia, analiza produselor activității*. Prin coroborarea informațiilor obținute de la familie și școală și în urma discuției cu consilierul educativ, s-a conturat problema acestui copil (*"Dificultăți de învățare în plan comportamental și socio-emoțional"*).

PLAN DE INTERVENȚIE

Intervenția constă în activitatea corelată a echipei formată din învățător – părinte – consilier educativ, ce acționează pe baza unei strategii clar definite (în urma unei evaluări inițiale), consemnarea rezultatelor, înregistrarea progreselor și observații periodice.

Obiective de lungă durată

- Aplicarea sistematică a unor metode interactive de învățare, a tratării diferențiate și chiar individualizate;
- Un program (o oră/săptămână) de întâlnire cu consilierul educativ în cabinetul acestuia;
- Supravegherea atentă a copilului în cadrul familiei și al activităților extrașcolare (vizite, drumeții, spectacole, excursii).

Obiective specifice și modalități de intervenție

- **Amenajarea spațiului clasei** are un rol foarte important în rezolvarea acestei probleme.

Se așează elevul D.E. în bancă cu un copil mai liniștit și mai organizat, care să nu-i distragă atenția și de preferat în prima bancă. Se vor stabili reguli de comportament în clasă. Acestea trebuie scrise și afișate, ce e permis și ce nu, care sunt regulile și care tabu-urile (reguli ce nu pot fi niciodată încălcate), însoțite chiar de desene sugestive și atractive.

- **Abordarea unor căi de lucru** din partea învățătoarei pentru a preveni comportamente sau situații nedorite din partea elevului D.E.:
 - I. învățătoarea destinde climatul – se adresează elevilor folosind prenumele acestora, calmă, optimistă, captează atenția pentru învățare, adresează întrebări clare, deschise, oferă sprijin dacă este cazul;
 - II. are copilul sub observație permanentă și astfel va sesiza momentul când acesta pierde firul lecției (nu mai este atent) și îl atenționează;
 - III. mărește numărul de laude atunci când D.E. este atent, când răspunde bine;
 - IV. poartă discuții individuale cu elevul (în pauze, după ore) prin care va căuta să afle dacă el își dă seama că nu este atent și provoacă dezordine, îi deranjează pe colegi; care îi sunt dificultățile, ce preferințe și interese are;
 - V. discuțiile în clasă vor fi deschise; în felul acesta se va urmări întărirea spiritului de echipă și nu de concurență a clasei, D.E. fiind în permanență antrenat;
 - VI. se va lucra pe grupe sau în echipe, ori de câte ori tematica lecțiilor o permite, D.E. făcând parte dintr-o grupă omogenă, urmărit îndeaproape și sprijinit de colegi;
 - VII. ori de câte ori este surprins acționând pozitiv, trebuie făcut din aceasta un adevărat eveniment; astfel este sprijinit puternic și încurajat să continue;
 - VIII. pentru a obține efectul dorit este esențial ca învățătoarea să reacționeze imediat după fiecare lucru bun cu încurajări care pot fi:
 - atențiile verbale: un compliment, o vorbă bună, un cuvânt de sprijin. Exemple: „Perfect!”, „Bravo, sunt mândra de tine!”, „Ai muncit mult!”, „Ideea ta este genială”;
 - atențiile nonverbale: gesturi afective (luat de mână) sau o mimică de natură să semnalizeze complicitatea (salutul campionului, aprobări din cap însoțite de zâmbet, etc.);
 - mici încurajări materiale constând în poze pentru colecțiile lui (fotbaliști, eroi din desene animate), accesorii decorative sau postere pentru camera lui, cărți de povești, etc.

Metode operante aplicate la clasă

- **Metode activ-participative:** joc de rol, dramatizări, problematizarea, brainstorming, învățarea prin descoperire, prin care elevul este antrenat activ;
- **Tratarea diferențiată și chiar individualizată în anumite momente ale programului instructiv-educativ.** La început am crezut că acest lucru îl va favoriza pe D.E. comparativ cu colegii. Oferindu-le explicații celorlalți copii, ei nu se simt dezavantajați, ci consideră astfel că acordă un ajutor colegului lor, realizând rapid că este mai avantajos pentru ei dacă nu sunt permanent deranjați de acesta.
- **Aplicarea planului de puncte la ore** înseamnă stabilirea unor comportamente (pe

care elevul trebuie să le respecte) și pentru care va primi 1-2 puncte. Astfel de comportamente sunt:

- a finalizat o activitate începută (a citit bine până la capăt, a făcut o transcriere corect);
- a îndeplinit cerințele învățătoarei;
- a contribuit activ la ore (prin furnizarea de răspunsuri numai la solicitări, ascultând și răspunsurile colegilor fără să intervină);
- a rămas așezat pe scaun;
- se înțelege cu colegii în pauze (fără să-i agreseze fizic sau verbal).

Acest plan de puncte poate fi așezat pe banca elevului sau pe catedră învățătoarei. În primul caz se va acorda punctul imediat după comportamentul corespunzător, sau în celălalt caz, învățătoarea face însemnările, iar punctele obținute vor fi trecute la sfârșitul orei în prezența copilului. Dacă (în acest caz) în timpul orei apare un comportament ce trebuie recompensat printr-un punct, învățătoarea poate semna acest lucru printr-un gest stabilit anterior (mișcare aprobatoare din cap, zâmbet de mulțumire). Lipsa unui feed-back pozitiv imediat este o cauză a eșecului aplicării acestei metode. De asemenea, copilul va duce la fiecare ședință cu consilierul educativ acest cont cu puncte obținute la ore.

Totodată, de comun acord cu părinții și cu consilierul educativ, la sfârșit de săptămână părintele îl poate recompensa pe copil (dacă obține minim 15 puncte) cu o plimbare în parc, ieșire la film, la Grădina Zoologică sau o vizită la un prieten de joacă.

Pe parcursul întregului proces instructiv-educativ, ori de câte ori este posibil, se apelează la **autoevaluare** din partea elevului, aceasta având un rol important în conștientizarea acestuia în privința greșelilor făcute sau a rezultatelor bune înregistrate.

Familia are un rol foarte important în acest plan de intervenție, de aceea, împreună cu **consilierul educativ** și cu ambii părinți am concluzionat anumite *reguli* pe care aceștia să le respecte (deopotrivă copil și părinți):

- 1) să întocmească un orar (program) zilnic care să conțină timp de relaxare, timp pentru odihnă, pentru lecții, pentru joacă; dacă nu îl respectă, părintele să îi ofere alegerea: de a-l urma sau nu, cu asumarea consecințelor de rigoare. Exemplu: *„Ai de făcut o alegere! Ori îți faci lecțiile acum, ori te culci diseară fără să vezi emisiunea ta preferată la televizor”*);
- 2) să aleagă împreună momentul cel mai bun pentru a face lecțiile; o activitate fizică intensă îl poate relaxa după o zi petrecută la școală;
- 3) să identifice ambianța care corespunde cel mai bine nevoilor copilului la efectuarea temelor (cu radioul pornit sau nu), spațiul de unde să-l poată supraveghea;
- 4) să reducă la minimum toți factorii care l-ar putea încurca atunci când își face lecțiile;
- 5) să se împartă în etape mai mici, sarcina de a-și efectua temele (cu pauze relaxante), pentru a evita ca el să devină impresionat de amplexarea acestora; cantitățile mai mici au menirea de a-l încuraja;
- 6) să pregătească din timp trecerea la efectuarea temelor; Exemplu: *„Mai ai 15 minute de joacă, pentru că apoi trebuie să-ți faci temele”*;
- 7) să i se atragă atenția mai mult prin gesturi și prin expresiile feței, decât prin vorbe

care i-ar putea fi străine;

- 8) să se stabilească locuri precise și stabile pentru găsierea lucrurilor personale; Exemplu: *caietele pentru școală în sertarul din dreapta al biroului, cărțile în stânga*;
- 9) să execute regulat o sarcină care îi face plăcere (să pună mâncare și apă papagalului), să colecționeze poze, să participe la cursul de dans modern organizat în școală;
- 10) să se încurajeze copilul prin privilegii și activități satisfăcătoare; Exemplu: *activități care răsplătesc* - primește un prieten la el peste noapte sau este lăsat să plece el în vizită la un prieten, merge însoțit să mănânce la McDonald's, la cinema, se amână momentul în care trebuie să se culce sau să vină de la joacă.

De-a lungul aplicării planului de intervenție s-au monitorizat toate schimbările, rezultatele și progresele înregistrate. S-a făcut o **evaluare permanentă** de către cei trei factori implicați (învățătoare - părinți - consilier educativ) și s-a intervenit cu corecții necesare pentru remedierea problemelor.

În urma acestor evaluări permanente efectuate în timpul unui semestru școlar și a evaluării finale, la care au participat deopotrivă învățătoarea – copilul – părinții – consilierul educativ, s-a constatat că problema s-a diminuat în intensitate și rezultatele școlare s-au îmbunătățit, dar procesul este dificil și complex și are particularități în care se exprimă vârsta, temperamentul, experiența anterioară din familie a copilului și nu în ultimul rând diferențele dintre mediul familial exagerat de permissiv (mai ales înainte de începerea școlii) și programul de școală care presupune formare de priceperi și deprinderi, reguli de conviețuire în grup, dar și anumite restricții.

Planul de intervenție se va aplica și în semestrul al doilea al anului școlar.

Bibliografie:

Brill, I., Naomi – Centre de recherche de l'éducation specialise et de l'adaptation scolaire, „L'échec scolaire n'est pas une fatalité”, Ed. ESF, Paris, 1973
Iucu, R.; Manolescu, M. – Pedagogie, Ed. Fundației Culturale Dimitrie Bolintineanu, București, 2001
Dopfner, M., Schurmann, S.; Lehmkuhl, G. – Copilul hiperactiv și încăpățânat, Editura R.T.S., București, 2000.
Vrășmaș, E. – Psihologia copilului cu dificultăți de învățare, Editura Credis, București, 2006.

7.8. Studiu de caz: *Dependența de calculator și internet*

Delia Atena Milconiu, Grupul Școlar Agricol Halânga, Mehedinți

TIPUL

Cazul de față este unul particular, fiind furnizat de Cabinetul Școlar de Asistență Psihopedagogică Halânga, Mehedinți.

DESCRIEREA PROBLEMEI

- Tipologia problemei

Situația de viață prezentată ține de mediul virtual și abordează problematica dependenței

de calculator și internet. În cazul prezentat, folosirea excesivă a calculatorului și internetului a dus la serioase implicații în plan medical, psihologic, social și profesional.

- **Actori implicați**

Direcți: a) subiectul nostru C.P., data nașterii: 14.02.1990

Indirecți:

- b) familia subiectului;
- c) Specialiștii: psihologul școlar, medicul de familie, logopedul, consilierul de carieră;
- d) copiii și adolescenții expuși tentației virtuale;
- e) părinții care nu previn apariția dependenței de calculator la proprii copii.

Anamneza:

- f) locuiește în DTS cu părinții, fiind unicul copil;
- g) a absolvit liceul tehnologic cu dificultate, deoarece a fost repetent trei ani la rând din cauza absențelor;
- h) are un ușor handicap fizic (ptoza palpebrală congenitală, adică nu poate ridica voluntar pleoapa ochiului stâng);
- i) se bâlbâie atunci când inițiază o conversație sau este emoționat;
- j) după absolvirea liceului nu s-a angajat, dar nici nu și-a continuat studiile, refuzând să urmeze orice curs de formare profesională;
- k) deși a primit câteva oferte de angajare ca operator PC, le-a refuzat datorită programului fix și responsabilităților;
- l) singurul venit prezent îl are din ajutorul social pentru handicap (230 lei), pe care îl suplimentează cu banii ce-i câștigă din schimbul de piese de calculator;
- m) nu este căsătorit și nu are relații stabile;
- n) are doar prieteni „de afaceri” și virtuali;
- o) ambii părinți sunt pensionați pe caz de boală;
- p) părinții nu pot impune niciun fel de reguli legate de folosirea calculatorului, deoarece sunt agresati verbal;
- q) dependența de calculator nu a condus încă subiectul nostru în zona infracțională.

- **Contextul apariției**

În cazul subiectului nostru, problema a apărut în 2005, odată cu achiziționarea de către familie a primului calculator, cu scopul inițial de a-i crea adolescentului condiții optime de învățare și de a-l ajuta la școală. Ulterior, tânărul a ajuns să folosească calculatorul pentru jocuri video și internet (chat-uri), petrecând din ce în ce mai mult timp în lumea virtuală. La început, tânărul nostru găsea jocul sau navigatul pe internet distractive (1-2 ore pe zi), iar părinții erau mândri de ușurința cu care odrasla mânuia tastatura. Mai târziu însă, după 12-13 ore petrecute zilnic la computer, folosirea calculatorului a devenit un viciu periculos. Astfel, o necesitate a devenit obicei, iar acesta s-a transformat în dependență.

Considerăm că formarea dependenței de calculator a subiectului nostru, a fost favorizată și amplificată de următorii factori:

- prezența calculatorului, conectat la internet, în camera tânărului;
- lipsa unui program strict de folosire din partea părinților;
- necunoașterea riscului folosirii excesive a calculatorului, atât de părinți, cât și de subiect;

- neimplicarea în activități fizice agreabile;
- handicapul fizic de vedere;
- bătălbăiala, emotivitatea;
- slabele abilități de comunicare și socializare;
- lipsa prietenilor reali și succesul virtual;
- prejudecățile părinților și ezitarea acestora de a consulta un specialist la apariția primelor schimbări comportamentale datorate folosirii excesive a calculatorului.

- **Descrierea situației**

Depășiți de situație, părinții lui C.P. au apelat la un psiholog școlar pentru a-i ajuta să rezolve problema fiului care dura de 5 ani. Părinții nu mai suportau întreținerea fiului, în vârstă acum de 20 de ani, și erau îngrijorați de comportamentul acestuia: timpul mare petrecut la calculator (peste 12 ore zilnic), anturajul virtual, izolarea socială, instabilitatea emoțională (trecerea de la depresie, la iritabilitate) și refuzul de a se angaja.

- **Care sunt motivele pentru care o considerăm o nevoie emergentă?**

Folosirea excesivă a calculatorului (internet, jocuri video) duce la apariția dependenței de calculator. Dependența de calculator este considerată o boală psihică ce induce *sindromul dependenței de calculator* (Internet Addiction Disorder). Această tulburare de control a impulsurilor este greu vindecabilă în timp, fiind numită și drogul electronic deoarece parcurge aceleași etape ca dependența de substanțe interzise. Cazul prezentat intră în categoria NEN deoarece surprinde o problemă relevantă pentru dezvoltarea generală a copiilor și tinerilor, nu a mai fost întâlnit la generațiile anterioare și cunoaște o creștere dramatică sub aspectul frecvenței.

- **Posibile riscuri**

Medicale:

- Oboseală;
- Insomnii;
- Amețeli;
- Tulburări alimentare (sare peste mese sau mănâncă junk-food);
- Sedentarism;
- Obezitate;
- Dureri (ochi, mâini, stomac, spate).

Psihologice:

- asocierea dependenței de calculator cu alte tipuri de adicții: jocuri de noroc, consumul de alcool, consumul de droguri;
- depresie, anxietate, frică;
- agitație, iritabilitate, agresivitate;
- tulburări de concentrare;
- fuga de propria existență;
- tulburări de gândire și comportament.

Sociale:

- abandonul activităților sociale;
- ignorarea familiei și a persoanelor reale;
- formarea unei imagini greșite asupra lumii;
- singurătatea și izolarea ce ar putea duce la suicid;

- implicarea în acte infracționale;
- accentuarea problemelor de comunicare, adaptare și socializare.

INTERVENȚIE

- **Ce s-a făcut pentru soluționarea problemei?**

Părinții au luat legătura cu psihologul școlar, care a convins subiectul să se prezinte la cabinet pentru o evaluare de rutină. În urma consilierii, C.P. a acceptat să contribuie la alcătuirea unui plan de intervenție cu scopul ameliorării situației sale de viață.

- **Care sunt acțiunile recomandate pentru soluționarea problemei apărute?**

În strategia de rezolvare a problemei prezentate, este indicat să se mai implice, în afară de părinți și psihologul școlar, următorii specialiști: medicul de familie, AJOFM/consilierul de carieră, logopedul și un agent comercial. Iată care sunt acțiunile și responsabilitățile fiecărui actor implicat:

◆ *Părinții:*

- ❖ Vor stabili o serie de reguli clare legate de scopul utilizării, perioadă din zi și timpul petrecut la calculator (maxim 2-3 ore pe zi);
- ❖ Vor plasa calculatorul în camera de zi;
- ❖ Vor învăța să utilizeze calculatorul și internetul;
- ❖ Vor susține implicarea tânărului în activități amuzante și antrenante, specifice personalității sale (practicarea unui sport, plimbarea cu bicicletă, plimbări în aer liber, activitate fizică, excursii, întâlniri cu prietenii, etc).

◆ *Psihologul:*

- ❖ Va informa tânărul cu privire la riscurile psihologice și sociale, datorate utilizării excesive a calculatorului;
- ❖ Va oferi consiliere individuală pe o perioadă de 3 luni, cu o frecvență de două ori pe săptămână. Temele ședințelor de consiliere vor viza autocunoașterea, cunoașterea celorlalți, dezvoltarea abilităților de comunicare și relaționare, controlul emoțional, tehnici de motivare, medierea relației cu părinții.
- ❖ Îl va integra într-un grup de suport al tinerilor dependenți de calculator, și va urmări evoluția subiectului;

◆ *Medicul de familie va oferi:*

- ❖ Informare privind consecințele medicale ale dependenței de calculator;
- ❖ Evaluare medicală lunară.

◆ *Consilierul de carieră asigură:*

- ❖ Identificarea intereselor profesionale ale subiectului;
- ❖ Orientarea în vederea alegerii profesiei potrivite;
- ❖ Recomandarea unor cursuri de reinserție profesională;
- ❖ Punerea în legătură cu un agent comercial din domeniul IT.

◆ *Logopedul planifică:*

- ❖ Testarea și tratarea balbismului la vârstă adultă.

◆ *Agentul comercial:*

- ❖ Oferirea unui job part-time în domeniul IT, sub supervizare.

REZULTATE

În cazul mai sus prezentat, putem discuta doar de rezultate probabile, fiind imposibil să stabilim cu precizie deciziile actorului principal și urmările acestor decizii. În situația în care toți actorii implicați își vor respecta angajamentele, vom discuta despre un tânăr ce a învățat din propria experiență, plăcerea de a fi real și durerea de a fi virtual.

7.9. Studiu de caz: Copiii sunt mai violenți

Profesor înv. primar Dorina Marin, Școala "Dimitrie Anghel", Cornești, Miroslava, Iași

PROBLEMA

În societatea actuală ne confruntăm tot mai des cu fenomene de violență școlară. A califica un fapt că violent înseamnă a emite o judecată de valoare asupra aceluiași fapt. Judecata corespunde unor norme sociale determinate de cultura unei societăți, dar ea se face și în funcție de valorile grupului de apartenență, dar, în același timp, ceea ce este resimțit că violență de un elev de la o anumită școală poate trece neobservat în ochii elevilor de la altă școală. Important este și faptul că violența verbală nu este percepută în aceeași manieră de elevi și de profesori: elevii o minimizează, în timp ce profesorii o supraevaluează.

În mediul școlar întâlnim două tipuri de violență:

- *violențele obiective*, care sunt de ordinul penalului (crime și delict) și asupra cărora se poate interveni frontal; Poliția și Justiția sunt obligate, în acest caz, să colaboreze direct cu instituțiile școlare;
- *violențele subiective*, care sunt violențe mai subtile, de atitudine, și care afectează climatul școlar. Sunt incluse aici atitudinile ostile, disprețul, umilirea, jignirea, sfidarea, lipsa de politețe, absențele de la ore, refuzul de a răspunde la ore și de a participa la activități sau ceea ce unii autori numesc atitudini antișcolare. O formă de violență extrem de răspândită în mediile școlare este violența verbală (*bullying-ul*) adică atacurile verbale, cât și intimidările (presiunea psihică) exercitată prin amenințări, injurii, umilințe.

OBIECTIVE

- a) Determinarea cauzelor;
- b) Eliminarea cauzelor;
- c) Determinarea expectanțelor;

PREZENTAREA CAZULUI – SITUAȚIA ACTUALĂ

- Copiii au probleme la învățătură;
- Absenteismul școlar este întâlnit tot mai des;
- Rata abandonului școlar crește;
- Relațiile conflictuale dintre colegi se amplifică;
- În unele cazuri violența elevilor se răsfrânge și asupra celor apropiați, a părinților și a profesorilor.

PROCURAREA ȘI SISTEMATIZAREA INFORMAȚIILOR

Analiza activității școlare

- Rezultatele școlare ale elevilor observați sunt mai slabe;
- Nu își îndeplinesc sarcinile școlare decât cu mare dificultate;

- Elevii sunt atrași de activitățile unor grupuri defavorizate în detrimentul școlii și al familiei;
- Violența devine „o soluție” universal valabilă pentru orice problemă întâlnită.

Relații sociale

- Familie – relațiile dintre părinți sunt încordate, se întâlnesc cazuri de violență domestică, divorț, decesul unuia dintre părinți;
- Tatăl este violent, autoritar, coleric, consumă alcool, nu are un loc de muncă stabil și uneori are aventuri extraconjugale;
- Mamă este depășită de problemele financiare, de activitățile casnice, de educația copiilor, afectată de probleme de sănătate, hiperemotivă, blazată;
- Frații mai mari fac parte din grupuri de adolescenți rebeli, puterea imitației afectează mult frații mai mici;
- Grupul de prieteni are un comportament similar, apartenența/neapartenența la grup poate afecta siguranța elevului, comportamentele violente sunt încurajate și apreciate;
- Colegii de clasă au o situație financiară mai bună ceea ce declanșează sentimentul de invidie, de neputință în a-l egala pe celălalt, îi evită din cauza violențelor verbale și fizice pe care le manifestă.

DESCOPERIREA CAUZELOR

Influența mediului familial

Mediul familial reprezintă cea mai importantă sursă a agresivității elevilor. Mulți dintre copiii care prezintă un profil agresiv provin din familii dezorganizate, au experiența divorțului părinților și trăiesc în familii monoparentale. Echilibrul familial este perturbat și de criza locurilor de muncă, de șomajul ce-i atinge pe foarte mulți părinți. Părinții sunt confrunțați cu numeroase dificultăți materiale, dar și psihologice, pentru că au sentimentul devalorizării, al eșecului. În aceste condiții, ei nu mai sunt sau sunt mai puțin disponibili pentru copiii lor.

Pe acest fundal apar apoi probleme familiale foarte grave care-i afectează profund pe copii: violența intrafamilială, consumul de alcool, abuzarea copilului, neglijență, la care se adaugă și importante carențe educaționale - lipsa de dialog, de afecțiune, inconstanță în cerințele formulate față de copil (tregeri de la o extremă la alta, de la o permisivitate exagerată la restricții foarte dure), utilizarea mijloacelor violente de sancționare a copilului pe motiv că *bătaia-i ruptă din rai*.

Sunt și părinți - și nu puțini - care privilegiază în mod exagerat relația afectivă în detrimentul rolului educativ pe care ar trebui să-1 aibă în raporturile cu copiii lor: nu le impun nici un fel de interdicții, de reguli, emit puține exigențe și caută să evite conflictele. Această absență cvasitotală a constrângerilor (în afara școlii) îl va determina pe elev să adopte în școală comportamente de refuz a exigențelor profesorilor.

Influența mediului social

Mediul social conține numeroase surse de influență de natură să inducă, să stimuleze și să întrețină violența școlară: situația economică, slăbiciunea mecanismelor de control social, inegalitățile sociale, criza valorilor morale, mass-media, disfuncționalități la nivelul factorilor

responsabili cu educația tinerilor, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în educație.

Conjunctura economică și socială provoacă anumite confuzii în rândul tinerilor, care încep să se îndoiască de eficacitatea școlii, de utilitatea științei. Și aceasta cu atât mai mult cu cât constată că școala nu îi asigură inserția profesională. Valorile tradiționale vehiculate în școală - muncă, meritul, efortul - cunosc o eroziune vizibilă.

Un mediu social în criză (criza locurilor de muncă, criza familiei, criza valorilor) afectează profund dezvoltarea personalității copilului.

Influența mediului școlar

De multe ori comunicarea este lateralizată, adică profesorul e cel care permite și care monopolizează comunicarea, iar elevul rămâne doar un receptor pasiv. Comunicarea între elevi în cadrul unor grupuri de lucru este destul de restrânsă, iar opiniile elevilor cu privire la viața clasei sunt prea puțin luate în considerare. Nevoia de expresie și de comunicare e nevoie fundamentală a oricărui individ, iar grupul școlar este un loc privilegiat de satisfacere a acestor nevoi. Nesatisfacerea lor antrenează inevitabil o frustrare ce se va reduce prin comportamente agresive.

Și alte componente ale atitudinii profesorului față de elevi pot genera situații conflictuale și comportamente violente ale elevilor. Unii profesori adoptă o atitudine de ignorare disprețuitoare a elevilor, corelată cu tendința de evaluare a lor în termeni constant negativi și depreciativi.

F. Dubet spune că indiferența profesorilor este cea mai importantă manifestare a disprețului față de elevi. Sunt numeroși elevii care suferă ca urmare a acestor judecăți negative ale profesorului, pentru că ele vin să întărească propriul lor sentiment de îndoială, de descurajare, de lipsă de încredere în forțele proprii. Acest dispreț, o dată interiorizat, poate antrena un ansamblu de consecințe în plan comportamental: lipsa de comunicare, pasivitatea la lecție, indiferența sau, dimpotrivă, perturbarea lecțiilor, dezvoltarea unor atitudini ostile, provocatoare.

De multe ori, în mod inconștient, profesorul introduce diferențieri între elevi și în funcție de performanța atinsă. Parkay și Stanford evidențiază câteva dintre aceste atitudini diferențiatore (1992: 349):

- *Acordă mai puțin timp elevilor cu realizări mai modeste:*
 - * le acordă mai puțin timp să gândească un răspuns;
 - * le acordă mai puțină atenție și intră în relație cu ei mai rar;
 - * evită să utilizeze cu ei cele mai potrivite metode de instruire, deoarece acestea necesită mai mult timp;
- *Are mai puțină răbdare cu acești elevi:*
 - * preferă să le ofere chiar el răspunsul sau să numească pe unul dintre elevii buni în loc să pună întrebări ajutătoare sau să reformuleze întrebările;
 - * le oferă feedback-uri neglijente și neconcludente;
 - * îi solicită mai rar să răspundă;
- *Ignoră elevii cu realizări mai modeste:*
 - * le repartizează locuri mai depărtate de traseul său obișnuit prin clasă;
 - * nu acceptă și nu utilizează ideile lor;
 - * interacționează cu ei mai degrabă în particular decât în public;

- *Le acordă mai puțin interes:*
 - * se poartă mai puțin prietenos cu ei, le zâmbește mai rar;
 - * stabilește mai rar contactul din priviri cu ei;
 - * le acordă mai puțini indici nonverbal de sprijin, atenție și înțelegere;
- *Discriminează elevii cu realizări mai modeste:*
 - * îi premiază mai rar pentru succesele obținute și îi critică mai des pentru eșecuri;
 - * solicită mai rar ceva de la ei;
 - * le notează și le administrează în mod diferit testele și temele.

Această atitudine a profesorului poate determina din partea elevilor sustragerea de la activități, indiferență față de ceea ce se întâmplă în clasă, absenteismul, refuzul de a-și face temele, violențe verbale față de colegi și chiar față de profesori, comportamente agresive.

GĂSIREA SOLUȚIILOR

Prevenirea violenței școlare

Pierre-Andre Doudin și Miriam Erkohen-Markiis (2000: 11-12) vorbesc chiar de trei tipuri de prevenție pe care le poate desfășura școala și care se completează reciproc:

- a) *prevenție primară*, care se poate realiza foarte ușor de către fiecare profesor și se referă la dezvoltarea unei priviri pozitive asupra fiecărui elev, exprimarea încrederii în capacitatea lui de a reuși, valorizarea efortului elevului. Toate aceste atitudini pot reduce riscurile apariției violenței;
- b) *o prevenție secundară*, ce pleacă de la faptul că școala reprezintă un post de observație privilegiat al dezvoltării intelectuale și afective a elevului, iar profesorul, printr-o observare atentă a acestuia, poate repera efectele unor violențe la care elevul a fost supus în afara mediului școlar. Semnalând cazul respectivelor elevi profesioniștilor (psihologului școlar, asistentului social) și autorităților competente, pot fi luate măsuri de ajutor și de protecție care să vizeze înlăturarea cauzelor abuzurilor și reducerea tulburărilor somatice, psihice și comportamentale induse prin violență;
- c) *prevenție terțiară*, ce are în vedere sprijinul direct adus elevilor care manifestă comportamente violente. Menționarea unor așteptări pozitive față de ei, dezvoltarea sentimentului de apartenență comunitară, exprimarea preocupării față de situația pe care o au și integrarea lor în activitățile grupului sunt factori de protecție ce pot fi exercitați în cadrul instituției școlare. Prin aceste măsuri se poate împiedica cronicizarea tulburărilor provocate de violență și eventuala transmitere a lor de la o generație la alta.

Măsuri concrete de acțiune:

La nivel personal

- Dezvoltarea încrederii în forțele proprii ale elevilor;
- Stimularea motivației pentru învățare;
- Îmbunătățirea relației cu colegii de clasă;
- Ședințe de psihoterapie;
- Redefinirea sistemului propriu de valori al elevilor.

La nivelul colectivului de elevi:

- Favorizarea integrării în grup;
- Valorificarea potențialului fiecărui elev;
- Implicarea în activități extrașcolare, proiecte și programe educative.

La nivelul comunității locale:

- Colaborarea cu familia și cu consilierul școlar;
- Implicarea elevilor în activități desfășurate în colaborare cu comunitatea locală: primăria, biblioteca, poliția, fundații sau organizații nonguvernamentale;

REZULTATE FINALE

- Creșterea încrederii în forțele proprii;
- Rezolvarea crizelor de identitate;
- Creșterea stimei de sine;
- Integrare în colectiv și relaționare pozitivă cu colegii;
- Colaborare în realizarea sarcinilor de echipă;
- Detensionarea și îmbunătățirea situației familiare;
- Găsirea unor soluții concrete pentru situațiile de criză.

CONCLUZII

Violența în școală este o expresie a violenței din societate; când violența se produce în școală, ea conduce și la alte consecințe: alături de prejudicii, victimizare, uneori moarte, violența din școală reduce șansele elevilor de a-și dezvolta personalitatea pe deplin și de a dobândi o educație de calitate.

Pentru ca școala să își asume acest rol de prevenire și de stăpânire a fenomenului violenței, prima investiție trebuie făcută în domeniul formării profesorilor. Trebuie să recunoaștem că, atât în cadrul formării inițiale, cât și al formării continue, atenția este concentrată asupra lucrului cu clasele de elevi „fără probleme”.

Se discută mult prea puțin despre modalitățile de abordare a claselor dificile. Este nevoie de o formare specifică, în măsură să permită satisfacerea cerințelor elevilor „cu probleme”. Nu putem aștepta pasivi ca problemele să se rezolve de la sine, cu atât mai mult cu cât, în condițiile unui mediu familial instabil, tensionat, conflictual, școala poate reprezenta pentru elev o a doua șansă.

Bibliografie:

Neamțu, C., *Devianța școlară*, Editura Polirom, Iași, 2003
Păun, E., *Școala. Abordare sociopsihopedagogică*, Editura Polirom, Iași, 1999
Preda, V., *Delincvența juvenilă. O abordare multidisciplinară*, Presa Universitară Clujeana, Cluj Napoca, 1981
Sălăvăstru D., *Violența în mediul școlar. Aspecte psihosociale*, vol. Coordonat de Gilles Ferreol, Adrian Neculau, Polirom, Iași, 2003

7.10. Studiu de caz: Alegerea domeniului academic – plan de intervenție individual

Prof. Psiholog Liliana Bulgagiu, Liceul Teoretic "Ștefan cel Mare", Hârlău, Iași

DESCRIEREA PROBLEMEI

C.A este elevă în clasa a 12-a, profil uman, specializarea filologie. Este o elevă silitoare, conștiincioasă, cu multiple rezultate școlare și extrașcolare. A fost timp de 4 ani președinta Consiliului Reprezentativ al Elevilor, inițiind și coordonând o sumedenie de proiecte și acțiuni educative. În clasa a 7-a a fost olimpică națională la olimpiada de cultura civică, colaborând (în toți cei aproape 8 ani de liceu) cu cabinetul psihologic, acest lucru ambiționând-o și motivând-o spre a-și dori să devină psiholog.

Între timp, în clasa a 8-a a optat pentru specializarea matematica-informatică pentru că avea rezultate foarte bune la toate disciplinele, vroia să rămână cu foștii colegi și i se părea (ei și familiei sale) e cea mai bună alegere. Anul trecut s-a transferat la filologie, pe motiv că s-a săturat de atâta matematică, de notele mici și că își dorește altceva, deși rezultatele sale școlare erau bune și foarte bune.

C.A provine dintr-o familie cu standarde sociale și profesionale superioare (tatăl sau este preot, mama asistent medical, recunoscuți de comunitatea locală), părinții așteptând mereu mai mult de la ea și de la sora sa din clasa a 9-a. Acum este nehotărâtă, puțin confuză, dorindu-și să urmeze facultatea de Psihologie sau pe cea de Relații Publice, ori pe cea de Farmacie. Se apropie examenul de bacalaureat, de care nu îi este teamă, se pregătește temeinic pentru acesta. Se teme, însă, să nu facă o alegere academică greșită, pe care să o regrete apoi.

DEFINIREA PROBLEMEI

Indecizie în alegerea domeniului academic corespunzător propriei structuri de personalitate. Identificăm aici ca nevoie emergentă dificultatea în a-și stabili prioritățile în orientarea academică și profesională, managementul timpului defectuos, gestionarea proastă a emoțiilor generate de cantitatea mare de informații acumulate în școală.

CLARIFICAREA PROBLEMEI

C.A deține deja multe informații despre oferta academică națională și județeană, despre piața locurilor de muncă, oferta burselor de studii (a venit la cabinet cu articole și extrase din surse variate). Ea își cunoaște potențialul cognitiv, social și material, știe că ar putea face față mai multor domenii, de aceea îi este foarte greu să se decidă asupra unuia singur.

Sistemul său motivațional este unul amplu, multiplu, iar nivelul așteptărilor personale, al expectanțelor profesionale, este unul ridicat, supralicitat chiar.

CAUZE POSIBILE

Lipsa unei orientări școlare direcționate către un domeniu restrâns de interese, încă din clasa a 8-a (se pare că nici atunci nu a fost pe deplin mulțumită de alegerea făcută), paleta largă de activități în care s-a implicat în anii de școală („bună la toate”), lipsa unei analize obiective a intereselor majore, corelate cu aptitudinile și trăsăturile de personalitate, amânarea până în ultimul an de liceu a deciziei privind cariera („voi vedea eu, sunt capabilă să aleg oricând”) și chiar sistemul de valori prea exigent și uneori nerealist (încrederea

exagerată în forțele proprii).

CAUZE REALE

Dorința de a urma o carieră de succes, cu căutare pe piața muncii, bine plătită, dar și în concordanță cu ceea ce vrea, cu ce știe să facă și cu structura sa de personalitate.

PLAN DE INTERVENȚIE

Scop: conturarea unei perspective realiste privind viitoarea carieră

Obiectiv general:

- dezvoltarea abilităților decizionale privind cariera viitoare;
- acordarea de sprijin în realizarea planului de acțiune privind realizarea profesiei dorite.

Obiectiv specific: În timpul ședințelor de consiliere, C.A va învăța:

- Să-și cunoască interesele, aptitudinile, abilitățile, structura de personalitate, sistemul de valori,
- Să se accepte pe sine ca identitate unică,
- Să exploreze universal personal,
- Să ierarhizeze influențele interioare și exterioare ce intervin în alegerea carierei,
- Să descopere persoanele de suport în alegerea carierei,
- Să analizeze comparativ opțiunile academice, sub aspectul avantajelor-dezavantajelor,
- Să decidă conștient asupra unei singure opțiuni,
- Să exerseze abilități de planificare și organizare a pașilor de parcurs spre atingerea obiectivului ales,
- Să stabilească un plan de acțiune concret, cu termene și activități de finalizat,
- Să capete curaj de a acționa într-un domeniu relativ restrâns de activitate,
- Să-și accepte deciziile personale referitoare la cariera,
- Să exerseze abilitățile de căutare și găsim a unui loc de muncă.

Pași în consiliere

Pasul 1 - autocunoaștere, în scopul definirii și clarificării problemei

- o 2 ședințe, prin exerciții de tipul Cine sunt eu?
 - ✓ Lista calităților
 - ✓ Balonul fericirii
 - ✓ Harta minții
 - ✓ Lista abilităților
 - ✓ Visul meu secret
 - ✓ Harta de validare
- o 1 ședință pentru testarea intereselor, a aptitudinilor, prin Chestionarul Holland. T.A, T.I., C.I.P

Pasul 2 - lărgirea perspectivei, oferirea de alternative, orientarea către un scop concret, realist, măsurabil.

- o 2 ședințe prin exerciții de tipul:
 - ✓ busola mea individuală (ce aș putea să fac, ce nu aș putea să fac),
 - ✓ arborele profesional al familiei mele,

- ✓ analiza fiecărei opțiuni conform graficului: profesie, calități necesare, cunoștințe necesare, avantaje sociale, dezavantaje, șanse de promovare, analiza SWOT,
- ✓ consultare de monografii profesionale, ghiduri OSP, prezentări de oferte academice,
- ✓ *cum va fi viața mea peste 10 ani, dacă voi fi...*
- ✓ *Alegerea mea este...*

Pasul 3 – planul de acțiune

- o 1 ședință pentru stabilirea pașilor și a activităților de parcurs, pe termen scurt, mediu și lung (pași, piedici, persoane de suport, strategii, necesarul de abilități și calități);
- o 1 ședință de grup pentru dobândirea unor informații referitoare la demersurile specifice de căutare și ocupare a unui loc de muncă (CV, scrisoare de intenție, prezentarea la un interviu, piața muncii la nivel național, european), consultarea de broșuri și pliante.

EVALUAREA FINALĂ

Monitorizarea îndeplinirii pașilor propuși în planul de acțiune, centralizarea reușitei la bacalaureat, admiterea la facultate, evoluția sa viitoare.

7.11. Studiu de caz: Criză de identitate – plan de intervenție individual

(Numele autorului este confidențial)

DESCRIEREA PROBLEMEI

Elevul M.P. din clasa a VI-a, de la o școală din mediul rural prezintă deficiențe de adaptare și integrare socială, reflectată fiind această situație printr-o criză de identitate și agresivitate exprimată vis-à-vis de grupul de copii de la școală.

OBIECTIVE

- a) determinarea cauzelor
- b) eliminarea cauzelor
- c) propunerea unui proiect educativ de intervenție

ABORDAREA CAZULUI

Prezentarea cazului – situația actuală

- ✓ criza de identitate
- ✓ relații conflictuale cu ceilalți colegi de clasă și cu profesorii

Procurarea și sistematizarea informațiilor

- o Analiza activității școlare:
 - ✓ performanță școlară apreciată ca fiind peste media clasei
 - ✓ își îndeplinește sarcinile școlare fără efort
 - ✓ participă la ore, nu chiulește
- o Observații psihopedagogice

- ✓ inteligența - corespunzătoare vârstei
- ✓ gândire de tip convergent
- ✓ limbajul scris/oral- destul de bogat în noțiuni, concepte
- ✓ memoria logică, de lungă durată
- ✓ imaginația – în general de tip reproductiv
- ✓ atenția capacitate de concentrare, nu au fost prezente dificultăți la nivelul orientării, selectivității și concentrării atenției
- ✓ voința – evită să ia decizii majore, nu are răbdare
- ✓ motivația de tip extrinsec
- ✓ deprinderi verbale, senzoriale și motrice – normale, corespunzătoare vârstei
- ✓ afectivitate trăiri afective ce sunt exteriorizate prin intermediul unor expresii emoționale și comportamentale, de multe ori considerate indezirabile pentru grupul în care trăiește
- ✓ caracter – pozitiv, combativ, cooperant
- o Probleme medicale
 - ✓ Dezvoltare psihosomatică normală pentru vârsta sa.
- o Relații sociale
 - ✓ *familie* – relații firești între părinți, de întraajutorare, cooperare, înțelegere de a se sprijini pentru a ieși dintr-un impas financiar
 - ✓ *mama* este absentă, plecată în străinătate la muncă, își sună familia și o ajută financiar. Vine de o dată pe an acasă.
 - este ușor sensibilă, emotivă, destul de afectată de perioada pe care o traversează familia sa
 - pare că problemele financiare au împins pe locul doi problemele copilului
 - ✓ *tata* încearcă să țină locul mamei, dar deseori problemele ce au apărut în ultima vreme au început să-l preseze
 - muncește în oraș, are un loc de muncă stabil
 - preocupat de evenimentele care au aprut la fiul său la școală
 - se implică în educarea fiului său, are grijă de el
 - ✓ *frați* – nu are
 - ✓ *grupul de prieteni* – are prieteni doar în comunitatea în care locuiește, nu la școală (aceasta este în alt sat), puțini ca număr
 - ✓ *colegi de clasă* - relații extrem de tensionate, l-au izolat și îl insultă (pe baza simplului fapt că mama sa este plecată să muncească în străinătate).

Istoricul evoluției problemei

a) Istoricul problemei

Problemele au apărut odată cu decizia mamei de a pleca să muncească în străinătate. Elevul M.P. era în clasa a IV-a, la școala din satul său natal. Până în acel moment nu au existat probleme de adaptare școlară sau relații sociale tensionate. Sătenii au început să-și spună părerea vis-à-vis de acest caz din satul lor. Păreri spuse atât în sat cât și în propriile familii. Copiii lor au preluat aceste opinii și le-au adus cu ei la școală.

b) Istoricul evoluției școlare

Fără probleme deosebite, are o evoluție normală, îi place la școală.

c) Istoricul relațiilor sociale

- clasele I-V le-a făcut la școala din satul său
- relații bune cu ceilalți copii din clasă
- participă la jocurile copiilor din pauze
- este cooperant la lecții
- relații bune cu doamna învățătoare
- profesorii - relații destul de tensionate
- din clasa a V-a au început problemele, situații conflictuale frecvente în timpul pauzelor sau la ieșirea de la ore
- reclamații din ce în ce mai dese adresate dirigentei și mai târziu conducerii școlii
- decizia de a fi mutat din școală disciplinar

Descoperirea cauzelor

1. Răsturnarea sistemului de valori al elevului duce la criza de identitate
2. Lipsa de comunicare dintre școală și familie a produs o adâncire a percepției eronate asupra cauzisticii respective. Astfel, s-a decis ca în clasa a VI-a să fie mutat la o școală din satul vecin. Școala de unde a plecat a făcut recomandări ce au susținut faptul că elevul M.P. are tulburări comportamentale grave, nefiind însoțite de un plan de intervenție sau măsuri ce au fost luate în ultimii doi ani
3. Conflictualitatea familiei și a celorlalți săteni, tensiunile dintre aceștia subminează nevoia de protecție și siguranță a minorului

CONFIGURAREA SITUAȚIEI

M. P. a fost atenționat că va fi mutat și din această școală. Poate nu atât direcțiunea școlii ar da curs acestor afirmații cât presiunea părinților a început să se resimtă, diriginta clasei punându-i în vedere că este foarte posibil să se ia această măsură.

În urma discuțiilor cu elevul M. P. și cu tatăl acestuia, am constatat că visul său era să își urmeze școala în liniște, orientat către performanță și urmarea unui liceu la oraș. Tatăl își dorește ca fiul său să fie încurajat și tratat ca orice alt copil din școală. Să fie sprijiniți de către conducerea școlii, fără a fi amenințați permanent că M. P. va fi dat afară și din această școală. Tatăl își dorește un suport psihopedagogic pentru fiul său pentru a depăși această criză.

Pentru viitorul apropiat micul elev și-a propus:

- să se pregătească cu atenție pentru obținerea unor medii bune la sfârșit de an școlar
- să-și rezolve problemele de relaționare cu ceilalți copii din clasă
- să capete încredere în sine
- să relaționeze în mod adecvat cu profesorii școlii

ELABORAREA STRATEGIILOR DE ACȚIUNE

O Se acționează la *nivel personal* prin:

- ✓ creșterea în forțele proprii
- ✓ stimularea motivației pentru relații interpersonale neconflictuale
- ✓ modificarea atitudinii elevului față de colegii și relațiile cu aceștia
- ✓ ședințe de consiliere psihopedagogică
- ✓ modificarea sistemului de valori al elevului

O Se acționează la *nivelul clasei de elevi*:

- ✓ înlesnirea integrării în grup
- ✓ solicitarea elevului în realizarea unor activități desfășurate în grup
- ✓ participarea la activități extrașcolare: excursii, programe distractive
- Se acționează la *nivelul tuturor factorilor*:
 - ✓ părinți, profesori, colegi, anturaj.

LUAREA ȘI SUSȚINEREA HOTĂRÂRII

- Elaborarea unui proiect educativ de intervenție
- Formularea unui program privind evoluția ulterioară a elevului (din punct de vedere psihocomportamental).

Proiect educativ de intervenție (Plan de acțiune comun școală – familie)

Scop

- ◆ Intensificarea colaborării școlii cu familia astfel încât să se rezolve situațiile tensionate dintre familie și comunitate/părinții copiilor din clasa respectivă
- ◆ Elevul să poată să-și depășească criza de identitate
- ◆ Elevului să-i fie stimulată motivația pentru crearea unor relații pozitive cu ceilalți copii din clasă

Obiective

- conștientizarea de către toți părinții a responsabilităților ce le revin în educarea copiilor lor, a necesității tratării diferențiate a fiecărui copil, indiferent de statutul socio-economic al familiei de origine
- conștientizarea de către părinții celorlalți copii că această familie și-a luat deciziile de comun acord între membrii acesteia, fără a influența în vreun fel comunitatea în care locuiesc
- crearea unor atitudini comportamentale non invazive (ale părinților în raport cu copiii lor) pentru o mai mare deschidere către aceștia pentru stimularea gândirii pozitive, pentru găsirea metodelor non agresive de abordare și rezolvare a situațiilor de criză
- cunoașterea reciprocă între părinți - copii - școală
- stimularea motivațională a părinților și implicarea lor în rezolvarea conflictelor care apar între copiii lor
- dezvoltarea încrederii în forțele proprii a elevului M. P. și îmbunătățirea imaginii de sine
- favorizarea integrării în grup prin întreprinderea unor acțiuni comune cu clasa

PROGNOZA EVOLUȚIEI ULTERIOARE A ELEVULUI

Starea pedagogică

- menținerea interesului pentru învățatură
- promovarea clasei

Prognoza dezvoltării personalității

- dezvoltarea încrederii în sine
- rezolvarea crizei de identitate
- recâștigarea respectului de sine

Relații sociale

- va relaționa pozitiv cu colegii, se va integra în colectiv

7.12. Studiu de caz: Copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate - plan de intervenție

Prof. Grety Irina Moroi, Bacău, Director Adjunct al Școlii „G. M. Cancicov”, Bacău

Rolul școlii este astăzi mai important ca niciodată. Cadrele didactice au datoria de a-i educa pe copii și de a-i pregăti pentru viață. Multe școli se confruntă în ultimii ani cu plecări din ce în ce mai mari ale elevilor cu părinții în străinătate. Școala rămâne tot mai săracă iar țelul nostru este tot mai greu de atins. Fără elevi nu ar fi școală! În școală promovăm dezvoltarea calităților și aptitudinilor fiecărui elev pentru a-și alege o meserie, pentru a avea un viitor. Părinții lipsesc mult timp din viața lor, comunicând cu ei prin intermediul telefonului mobil, al poștei electronice, mai rar a faxului și cel mai adesea prin intermediul coletelor lăsate în drumul lor de tirști.

Școala « G.M.Cancicov » Bacău prin profesorii MG, BT, consilierul școlar, doamnele învățătoare și educatoare au efectuat un studiu care are ca scop identificarea stărilor emoționale și sociale prin care trec elevii noștri ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate pentru o perioadă mai mare sau mai mică de timp.

Problemă: Părăsirea temporară sau definitivă a familiei prin plecarea părinților la muncă în străinătate.

Colectarea datelor s-a realizat prin următoarele metode:

1. chestionar privind situația elevilor și a familiilor acestora;
2. training cu participarea elevilor între 12-14 ani;
3. masă rotundă cu participarea tutorilor/reprezentanților legali;
4. chestionar pentru părinții care se întorc acasă în vacanță.

Din totalul copiilor înscriși la școala și grădinița noastră, în urma studiului am obținut următoarele date (la 05.11.2007):

Total copii: 66 (Preșcolari 12, Școlari 54). În urma chestionării copiilor s-au obținut următoarele informații

1. Cine este persoana care a plecat la muncă în străinătate

- 17 copii - mama
- 24 copii - tata
- 13 copii - ambii părinți

2. În grija cui se află copilul

- Mama - 26 cazuri
- Tata - 7 cazuri
- Bunici - 18 cazuri
- Verișori - 3 cazuri
- Verișori și bunici - 2 cazuri
- Mătușa - 5 cazuri
- Tata și bunica - 4 cazuri
- Vecina - 1 caz

3. Locurile alese de părinți pentru a câștiga mai ușor banii

- Italia - 47 cazuri
- Anglia - 6 cazuri
- Spania - 8 cazuri
- Ungaria - 3 cazuri
- Guineea - 1 caz
- Africa – detașat cu serviciul 1 caz

4. Cum arată familia mea (pentru preșcolari)

OBIECTIVELE STUDIULUI

- Stabilirea cauzelor
- Diminuarea decalajelor existente
- Propunerea unui proiect educativ de intervenție

ABORDAREA SITUAȚIILOR DIN ȘCOALĂ

Prezentarea problemei - situația actuală (la modul general) a elevilor incluși în studiu

- unele probleme la învățătură
- criza de identitate și interiorizarea copiilor
- relații conflictuale cu unii colegi
- speranța la o situație materială mai bună

Procurarea și sistematizarea informațiilor

1. Analiza activității școlare

- a) note mai mici la unele obiecte
- b) unii elevi nu își îndeplinesc unele sarcini primite
- c) unii elevi nu participă activ la ore
- d) interes mai mare pentru unele obiecte
- e) dezinteres total pentru alte obiecte

2. Observatii psihopedagogice

- a) inteligența este corespunzătoare vârstei
- b) limbajul scris/oral este destul de bogat
- c) memoria este diferită; la unii elevi este mecanică, la alții nu
- d) imaginația în general este foarte bogată
- e) atenția - capacitate redusă de concentrare, în general elevii mai mici obosesc mai ușor
- f) motivația la unii copii lipsește
- g) voința lipsește în general, elevii nu iau ușor decizii, ei simt nevoia să se consulte în astfel de situații cu bunicii, rudele, consilierul școlar sau mai rar cu colegii de clasă
- h) afectivitatea este îndreptată de obicei către o rudă sau un prieten

3. Relații sociale

De obicei acești elevi se integrează în colectiv, își fac prieteni de vârsta lor sau chiar mai mari, comunică destul de bine, participă la activități extracurriculare, excursii, tabere, etc

CONFIGURAREA SITUAȚIEI

Condițiile de trai ale copiilor din aceste familii se îmbunătățesc, ei însă se confruntă cu stări emoționale dificile – singurătate, neîncredere, frică, dor de părinți, suferință:

„Mie îmi pare rău că au plecat, le simt lipsa, mi-e dor de ei tare mult și mi-ar plăcea să-i văd. Când vor ajunge acasă o să-i îmbrățișez foarte tare și nu o să-i mai las să plece”

Alexandra, 9 ani

*„Dragă tată,
Te aștept cu nerăbdare. Aș dori să vii cât mai repede, că mi-e dor de tine. De când ai plecat mă gândesc numai la tine și la lucrurile pe care le făceam împreună și îmi curg lacrimile.”*

Florin, 14 ani

Plecarea părinților influențează diferit performanța școlară a elevilor.

Unii sunt suprasolicitați cu treburile casei (curățenie, grijă de frați, plata facturilor, etc), neavând suficient timp pentru studii, alții devin tot mai puțin motivați să obțină rezultate bune la învățătură, crezând că părinții lor se vor revanșa față de ei.

Sunt și copii care chiar în lipsa părinților au obținut performanțe școlare obținând diplome și premii

„N-am timp să învăț, să scriu temele pentru că numai eu fac treabă în casă, fac curat, mâncare, și cât timp îmi mai rămâne?”

Crina, 14 ani

la olimpiade sau concursuri școlare (**Simina, 15 ani** -premiul I pe județ și mențiune specială la Concursul Interjudețean de chimie P. Poni, Suceava și premiul de excelență la concursul „Dintre sute

de catarge” și **Andreea, 15 ani** – premiul III și mențiune la faza județeană a aceluiaș concurs- ani școlari 2005-2006 și 2006-2007).

Pe de altă parte, succesele obținute se datorează dorinței copiilor de a recompensa efortul despus de părinți:

„Dragă mamă, dragă tată,
Eu te aștept degrabă
În țară să te-întorci
În veci să nu mai pleci”

Alexandra, 11 ani

„ Mămica mea cea dragă
Aș vrea să vă revăd odată
Viața nu e prea frumoasă
Cu voi departe de casă”

Olivian, 12 ani

Majoritatea copiilor așteaptă ziua în care „...în sânul familiei mele toți se adună acasă cu dragoste și dor...” **Diana, 15 ani**

Pentru a-și motiva plecarea peste hotare, unii părinți le promit copiilor, în calitate de recompensă pentru lipsa lor, asigurarea unui viitor decent.

În același timp, unii copii afirmă că nu acceptă astfel de pacturi încheiate sau nu cu ei:

„Mamă să știi că de când ai plecat de lângă mine eu și frații mei vrem să renunțăm la tot numai să te întorci. Banii se fac și în țară, n-am crezut că iar o să pleci!”

Crina, 14 ani

Pentru integrarea socială a copiilor din aceste familii școala noastră vine în ajutorul lor prin intermediul unui proiect de intervenție.

În cadrul activităților planificate se realizează următoarele obiective:

- ◆ **Îmbunătățirea vieții psihoemoționale a copiilor și tinerilor** prin oferirea oportunităților de integrare socială.
- ◆ **Dezvoltarea competențelor profesionale ale specialiștilor** din diverse organizații care lucrează cu copii din familii dezintegrate.
- ◆ **Sensibilizarea comunității** asupra problemei apariției unui nou grup de risc – copii din familii dezintegrate.
- ◆ **Instruirea părinților** în domeniul comunicării și dezvoltării copiilor.
- ◆ **Promovarea diferitelor modele de participare a copiilor** la nivelul comunității și școlii.
- ◆ **Crearea unor grupuri de suport** (din rândul adolescenților) pentru a oferi sprijin informațional și emoțional necesar acestei categorii de tineri.

S-AU REALIZAT

- ore de dirigiență cu participarea părinților pe teme ca „*Universul copilăriei mele*” sau, *Copil maturizat prea devreme*”
- mese rotunde „*Un viitor mai bun pentru copiii noștri*” unde sunt invitați părinți, bunici, profesori, tutori, reprezentanți legali.

În prezent, echipa de implementare a proiectului lucrează la elaborarea Programului de activități destinate timpului liber pentru copii, conform necesităților și intereselor acestora.

Mesaje de la copii pentru părinții plecați în străinătate

„Dragă mamă,

Ce mai faci? Ești bine acolo unde ești? Când te întorci în țară? Te aștept cu drag acasă.”

Andrei, 10 ani

„Dragă mamă și tată,

Eu sunt bine sănătos, ceea ce vă doresc și vouă. La școală eu mă descurc bine, dar vreau ca peste 2-3 ani să vin și eu la voi. Vă iubesc mult!”

Cătălin, 11 ani

MESAJUL NOSTRU AL PROFESORILOR

Înainte de a pleca, chiar și pentru o perioadă mai mică de timp, gândiți-vă bine la copiii pe care îi lăsați acasă.

Cântăriți bine argumentele care va determină să plecați.

Sfătuiți-vă mai întâi cu copiii, părinții, rudele, apoi luați cea mai înțeleaptă decizie.

7.13. Activitate de comunicare pentru copii – O poveste

Cristina Elena Georgescu, CJRAE Vaslui

POVESTE

Odată, cineva i s-a plâns unui înțelept, într-o discuție cu acesta, că oamenii care îl înconjoară sunt cam duri prin natura lor și atât de insensibili, încât nu-i pot înțelege problemele și trăirile sale, iar el nu se poate hotărî să le spună despre asta.

Mai târziu, când vorbeau deja despre alte lucruri, pe neașteptate, înțeleptul l-a călcat pe picior. Acesta a tăcut pe moment, dar și-a continuat povestirea sa, fără ca să-și retragă piciorul. Atunci înțeleptul i-a apăsât și mai tare pe picior. Bărbatul a oftat, dar nici de dată aceasta nu i-a spus nimic înțeleptului. După un timp, ținând în continuare piciorul său pe cel al interlocutorului, acesta din urmă nu a mai rezistat și l-a întrebat supărat rău de tot:

- *Înțeleptule, de ce stai pe piciorul meu? Mă doare foarte tare!*
- *Iartă-mă, i-a răspuns în grabă înțeleptul, retrăgându-și piciorul. Nu știam că asta te deranjează, doar preferaseși să taci.*

PORNIND DE LA PILDĂ, ELEVII RĂSPUND LA ÎNTREBĂRI:

- Ce mesaj ați desprins din text? (faptul că pentru a fi înțeleși și ajutați trebuie să își exprime opiniile, să spună ce gândesc, să se confeseze atunci când au o problemă grea; nimeni nu le poate citi gândurile, pentru a ști ce îi deranjează, ce îi preocupă, ce îi îngrijorează)
- Dacă voi v-ați fi aflat în fața înțeleptului despre ce supărări i-ați fi vorbit? (se pot scrie pe o coală de hârtie mare, în timp ce elevii le numesc)
- Care sunt cauzele acestora? (se pot scrie pe o altă coală de hârtie mare, în timp ce elevii le numesc)
- Cu cine puteți vorbi despre ele (având în vedere că un înțelept de poveste e greu de găsit în realitate) (se pot scrie pe o altă coală de hârtie mare, în timp ce elevii

le numesc)

7.14. Joc didactic - Cum folosim fotografiile de familie?

Horațiu Suciu, Colegiul Național "Iulia Hașdeu", Lugoj

Poate fi folosit în prevenirea/soluționarea unor aspecte precum:

- părinții comunică mai puțin cu copiii;
- copiii nu mai au modele reale;
- fragilitatea emoțională;
- timpul alocat comunicării pe internet/deteriorarea comunicării interpersonale.

În prima fază copii sunt rugați să caute acasă câteva fotografii vechi de familie, dacă este posibil din perioada copilăriei/adolescenței/tineretii părinților (bunicilor) lor. Copii vor trebui să prezinte, în fața clasei, aceste fotografii explicând cine sunt personajele din fotografie (mama-tata, bunicii).

După această fază preliminară copii primesc ca sarcină de lucru, aflarea poveștilor din fotografii. Ei trebuie să-și întrebe acasă părinții sau bunicii care este istoria acestor fotografii: când au fost făcute, unde au fost făcut, cine sunt personajele din fotografie, care e povestea fotografiei.

În clasă ei trebuie să prezinte apoi povestea legată de una dintre aceste fotografii.

Exercițiul are ca scop întărirea legăturilor între copii și părinți-bunici, prin faptul că dezvoltă (uneori chiar reface) comunicarea din cadrul familiei, făcându-i pe copii să-și cunoască părinții ca tineri, nu doar ca părinți și pe părinți să-și reamintească tinerețea și să-și reevalueze atitudinea față de copii lor.

7.15. Studiu de caz: Jocurile pe calculator – plan de intervenție

Prof. Emese Câmpean, Colegiul Național "Petru Rareș", Beclean, Bistrița Năsăud

TIPUL: Jocurile pe calculator și influența acestora asupra comportamentului preșcolarului.

DESCRIEREA PROBLEMEI

◆ Tipologia problemei

Este una complexă, deoarece ramificațiile acestui comportament se răsfrâng atât asupra comportamentului individului, dar și asupra familiei acestuia. Lipsa de comunicare și violența vor avea un impact negativ și asupra mediului școlar în care se va integra acesta ulterior.

◆ Actori implicați

Actorii implicați în acest tip de problemă sunt copiii și părinții, dar această problemă este una care va afecta pe termen lung și societatea în care aceștia trăiesc, deoarece copilul care dezvoltă o dependență față de calculator va deveni tot mai necomunicativ, izolat și violent.

◆ Contextul apariției

Cum apare această problemă în cazul unui preșcolar, ne-am putea întreba. În primul rând, e vorba inițial de câteva minute petrecute în fața calculatorului. Apoi, mândria părintelui de a-și vedea copilul știind să utilizeze calculatorul îl face să îl lase tot mai mult în fața jocurilor pe calculator, de multe ori, fără să verifice concret pe ce se joacă copilul (e facil, în acest timp părintele poate lucra ceva prin casă și are impresia că cel mic este în siguranță, doar îl vede stând pe scaun, în camera alăturată)

◆ Descrierea situației

Jocurile cu arme – cele pe care majoritatea băieților le preferă – fie ele reale sau virtuale, ridică unele probleme privind evoluția morală a psihicului copiilor, spun cercetătorii, deoarece actul ucigaș devine banal, iar conceptul de moarte se devalorizează.

Problemele de atenție și hiperactivitate, incapacitatea de învățare, sunt alte probleme pe care le poate genera vizionarea Tv și jocurile pe calculator.

De asemenea, studiile sociologice dovedesc că violența de pe micul ecran naște violență în lumea reală.

◆ Care sunt motivele pentru care o considerăm o nevoie emergentă?

Pornind de la definiția conceptului, constatăm că avem de-a face cu o problemă nouă, deoarece situația care o generează este și ea una nouă, un context necunoscut. Calculatorul, una din invențiile majore ale secolului se dovedește a fi atât prieten, cât și un mare dușman pentru dezvoltarea personalității copiilor.

Este o problemă care poate avea următoarele efecte cu impact major asupra dezvoltării tinerilor:

- jocurile pe calculator îi fac pe tineri agresivi
- jocurile pe calculator împiedică reală socializare
- dăunează sănătății copilului și duc la o scădere a randamentului școlar al elevului
- copilul poate intra în contact cu imagini nepotrivite vârstei
- dependența față de calculator

◆ Posibile riscuri

- extinderea fenomenelor de violență în rândul școlarilor
- probleme de comunicare, relaționare în echipă – probleme de socializare
- creșterea riscului obezității

INTERVENȚIE

• Ce s-a făcut pentru soluționarea problemei?

Studiile realizate în ultimii ani atrag atenția asupra acestui fenomen și se încearcă găsirea de soluții pertinente. În primul rând, s-a constatat nevoia de a introduce programe de educație a părinților în ceea ce privește această problemă, o conștientizare a riscului la care își expun involuntar copiii.

Acest deziderat a fost realizat în special prin elaborarea unor ghiduri (ex. ***A parent's guide to internet safety HOW TO KEEP YOUNG INTERNET USERS SAFE***, elaborat de guvernul Australian în 2007). Această problemă apare în special în materialele de specialitate elaborate în străinătate, mai puțin în cele românești, semn că pentru noi chiar este o problemă nouă, mai puțin cercetată.

- **Care sunt acțiunile recomandate pentru soluționarea problemei apărute?**

Consider că este necesară o conlucrare pentru soluționarea acestei probleme între instituțiile și organizațiile implicate în educația copiilor.

În primul rând, școala ar trebui să insiste în mod deosebit pe derularea programelor de tipul *Școala părinților*, în cadrul cărora să facă o radiografiere a problemei și să vină cu soluții, poate e prea pretențios spus, dar să aducă modele de bună-practică.

În acest sens, mă gândesc că ar fi util că psihologul școlar să *coopereze cu medici, reprezentanți ai ONG-urilor*, să prezinte cazuri concrete la care s-a ajuns deoarece nu s-a acordat suficientă importanță acestei probleme.

De asemenea, tot în cadrul școlii s-ar putea lua inițiativa pentru a se organiza cât mai multe *activități extrașcolare în aer liber*, activități sportive, art-creative, tot felul de activități care să le facă plăcere elevilor, să le dezvolte gândirea critică și creativitatea, și să îi țină cât mai departe de pericolul dependenței.

Școala românească pune prea puțin accent pe partea de *peer mediation*, poate că este un palier care ar putea fi dezvoltat, implicându-i pe cei care au avut probleme cu dependența față de jocurile pe calculator în activități de educare a colegilor.

În același timp, să nu uităm că una din principalele surse de informare, documentare, comunicare este internetul. Ca să evităm transformarea utilizării lui în dependență, am putea implica elevii în activități foarte atent monitorizate, tot pe internet (de exemplu, implicarea lor în editarea unui ziar al școlii – ar folosi cunoștințele de informatică în partea de editare, dar ar trebui să exploreze și să caute subiecte în mediul real, nu cel virtual). De asemenea, îi putem implica într-o cercetare pe această temă, să descopere singuri pericolele la care se expun și să încerce să extragă concluziile pentru ceilalți.

REZULTATE

În cadrul unei activități la *Școala părinților* am încercat să tragem un semnal de alarmă asupra violenței din jocurile online și să îi conștientizăm pe părinți asupra pericolelor. În primul rând i-am îndemnat să verifice, să știe ce site-uri accesează copiii lor, să ceară îndrumare și ajutor atunci când sunt depășiți de tehnologie.

Redăm în continuare o listă a „sfaturilor” pe care le-am dat părinților. Din păcate e doar un prim pas cel făcut de noi. În această problemă s-au făcut prea puține în școlile noastre. Activitățile extrașcolare oferite sunt de multe ori anoste, cluburile, cercurile școlare sunt aproape inexistente. Așadar, e destul de ușor să ai ca variantă jocul pe calculator, dacă ești elev și nu ți se oferă altceva.

Consider că ar trebui să gândim o campanie de prevenire, făcută în modul cel mai serios, cu implicarea cât mai multor factori (părinți, profesori, diriginte, medic, consilier, etc.). **Și, în loc să interzicem, să oferim alternative.**

Material Școala Părinților: Jocurile pe calculator și influența lor asupra copiilor

✓ CE SUNT JOCURILE PE CALCULATOR?

Jocurile pe calculator constituie o categorie de aplicații software, destinate distracției.

✓ **TIPURI DE JOCURI PE CALCULATOR:**

- RTS (Real Time Strategy - Strategie în timp real)
- RTT (Real Time Tactics)
- RPG (Role Playing Game)
- TBS (Turn Based Strategy)
- Simulatoare
- Action
- Adventure (aventură)
- FPS (First Person Shooter)
- TPS (Third Person Shooter)
- MMO (Massive Multiplayer Online Game)
- Arcade
- Board/Card Games (Joc de cărți sau masa)

✓ **CE AR TREBUI SĂ ȘTIU DESPRE CONȚINUTUL UNUI JOC DE CALCULATOR PENTRU COPII?**

Mai întâi trebuie să cunoști despre ce anume este vorba în joc și ce caractere/personaje sunt implicate în el și care le sunt reacțiile. Comportamentul lor este conform cu ceea ce crezi că este normal să vadă copilul tău? Elementele pe care este construit jocul sunt prea intense (prea multă acțiune) pentru copil? Singurul mod prin care poți depista acest lucru este să joci tu jocul mai întâi, de la un capăt la altul, și toate variantele pe care le are. Clasificarea jocurilor după vârsta utilizatorilor poate să îți ofere informații generale, dar numai tu ești în măsură să decizi dacă într-adevăr jocul este conform cu vârsta copilului. De asemenea, acordă o atenție deosebită reclamelor incluse de anumite companii în jocurile pe calculator sau cele video prezente pe piață. Produse comerciale de genul cerealelor sau dulciurilor sunt transformate în personaje ale unui astfel de joc. Fi atent la mesajul pe care aceste personaje îl transmit copilului.

✓ **CE LIMITE AR TREBUI SĂ IMPUN ÎN FOLOSIREA CALCULATORULUI ȘI A JOCURILOR VIDEO?**

Este un lucru bun că în jurul tehnologiei să existe reguli impuse de părinți, dar nu există nici un număr magic al minutelor alocate jocului. Părinții trebuie să-și evalueze propriii copii și comportamentul lor înainte de a stabili reguli. Dacă un joc pe calculator sau video duce la un comportament agitat, violent atunci trebuie stabilită o limită de timp sau o regulă care să restricționeze utilizarea acestuia înainte de culcare. Dacă îți faci probleme să expui copilul unui joc mult prea violent pentru vârsta lui, nu uita să-l verifici personal înainte de a i-l pune la dispoziție. Odată ce stabilești limite atât de timp cât și asupra tipului de joc pe calculator sau video, asigură-te că toți adulții prezenți în viața copilului cunosc aceste reguli și le acceptă.

✓ **CÂND DEVIN NOCIVE?**

"Jocurile devin nocive atunci când din cauza lor nu ne putem realiza activitățile zilnice sau când ne influențează viața socială. În cazul jocurilor pe calculator, efectele lor sunt cele care ne fac dependenți. În timpul jocurilor, cresc ritmul cardiac, pulsul și rata respirației, apare transpirația. Iar jocurile în grup creează apartenență la o comunitate, jucătorilor atribuindu-li-se un rol care, treptat, este asimilat"

Anca Domuța

Avantaje ale jocurilor pe calculator	Dezavantaje ale jocurilor pe calculator
□ Pot fi utilizate pentru dezvoltarea anumitor abilități (ex. învățarea de limbi străine) □ Stimulează coordonarea mișcărilor (coordonarea ochi – mână), viteza de reacție □ Rezolvarea de probleme, elaborarea de strategii – dezvoltarea intelectuală □ Jocurile multiplayer sau online sunt moduri de relaționare cu ceilalți - dimensiunea de socializare □ Copilul își exersează atenția, memoria, gândirea, imaginația, inteligența vizuală, limbajul □ Trebuie de afiliere - copilul găsește în computer un companion fidel □ Jocurile pot îmbunătăți cititul, scrisul, îi pot încuraja pe copii să își dezvolte creativitatea □ Constituie o formă distractivă de petrecere a timpului liber □ Îl ajută pe copil să se familiarizeze cu tehnologia □ Contribuie la creșterea încrederii și stimei de sine a copilului □ Sunt un mediu favorabil pentru învățarea activă, orientată spre sine	□ Jocurile pe calculator îi fac pe tineri agresivi □ Utilizatorii de jocuri pe computer au <i>“tendința de a imita în realitate gesturile pe care le fac personajele”</i> în joc □ Jocurile pe calculator pot dăuna sănătății – risc de obezitate, fotosensibilitate □ Jucătorii sunt recompensați pentru actele violente pe care le comit □ Oboseala, scăderea randamentului școlar □ Folosirea computerului în exces poate duce la înstrăinarea copilului, care poate începe să confunde lumea reală cu lumea virtuală. □ În lumea virtuală, un personaj împușcat nu moare cu adevărat, pe când în lumea reală acest lucru se întâmplă (o astfel de viziune nu este specifică doar computerului, ci și anumite desene animate violente induc o confuzie similară între viața reală și viața fictivă). □ Un copil care se joacă permanent la computer devine înșingurat □ Jocurile pe computer pot induce o stare de dependență. □ <i>Jocurile cu arme, fie ele reale sau virtuale, ridică unele probleme legate de evoluția morală a psihicului copiilor:</i> □ Transformarea celor din jur în ținte vii □ Banalizarea actului ucigaș □ Devalorizarea conceptului de moarte □ Redirecționarea agresivității

SFATURI PENTRU PĂRINȚI

1. **Este mai bun un calculator personal decât un joc video care folosește televizorul.** Calculatorul, în afară de jocuri, oferă o foarte mare varietate de programe educative pentru copii sau programe de editare de text. Unii copii vor fi capabili să scrie la tastatură înainte ca mâna să devină destul de abilă pentru a contura literele.
2. **Alegeți cu atenție programele și jocurile.** Cel mai bine este să le încercați înainte, pentru ca atât calitatea cât și genurile sunt foarte diferite. Alegeți jocuri care promovează rezolvarea de probleme, dezvoltarea de abilități, muncă în echipă, și care și nu conțin violență. Selectați jocuri potrivite vârstei și dezvoltării copilului. În alegerea lor țineți seama și de dorințele copilului, dar asigurați-vă că micuțul va îndeplini și alte activități (în familie, cu prietenii, hobby-uri)
3. **Solutia nu este interzicerea totala, ci dozajul corect, mai ales că unele pot fi benefice jucătorilor.** Explicați-le de ce aveți obiecții față de unele jocuri. Nu le interziceți, ci încercați să îi faceți să vă înțeleagă obiecțiile

4. **Implicați-vă și dumneavoastră în jocul copilului**, jucați-vă împreună cu el, mai ales dacă este vorba de un joc nou, discutați despre conținutul jocurilor și sentimentele pe care i le creează.
5. **Așezați calculatorul în sufragerie**, nu în camera copilului, pentru a putea observa cum se joacă.
6. **Stabiliți împreună cu copilul reguli pentru timpul petrecut cu jocuri video**, atât acasă, cât și în afara ei.
7. **Monitorizați cu atenție toate activitățile copilului de pe Internet**
8. **Avertizați-i pe copii în legătură cu pericolele** contactelor pe internet și a relațiilor stabilite în timpul jocurilor online.
9. **Discutați și cu alți părinți.**

**ȚINEȚI MINTE CĂ SUNTEȚI UN MODEL PENTRU COPILUL DUMNEAVOASTRĂ, INCLUSIV PRIN
JOCURILE VIDEO PE CARE LE JUCAȚI CA ADULT.**

SFATURILE PSIHOLOGULUI - BENEFICII DIN CONECTAREA COPILULUI LA PC

- Limitați timpul pe care copilul dumneavoastră îl petrece în fața computerului, prin implicarea în alte activități plăcute pentru el;
- Discutați cu el ori de câte ori a folosit computerul pentru jocuri pentru a-și da seama singur ce a câștigat, ce a dezvoltat și ce a învățat jucându-se;
- Discutați, de asemenea, și ce a pierdut dacă nu a câștigat jucându-se un joc și explicați-i cum trebuia să procedeze. Astfel vom dezvolta capacitățile de analiză și vom obține un rezultat în urma unei activități care, la prima vedere, pare a avea puține avantaje;
- Încercați să vă implicați astfel încât activitatea să se transforme în activitate de petrecere a timpului în familie;
- Identificați jocuri de strategie, de dezvoltare a învățării unei limbi străine, astfel încât computerul să devină și un instrument de educație, nu doar un factor de distracție;
- Folosiți rugămintea copilului de a folosi computerul mai mult într-o anumită zi sau perioadă, acceptând acest lucru ca bonus sau recompensă pentru ceva ce a făcut într-o altă activitate.

(Lector dr. Georgeta Pânișoară)

✓ SITE-URI CU JOCURI ONLINE – SITE-URI MAI PUȚIN VIOLENTE

- A. www.forfun.ro
- B. <http://www.bbc.co.uk/cbeebies/teletubbies/funandgames/>
- C. <http://funschool.kaboose.com/>
- D. http://www.agkidzone.com/cb_games.action
- E. <http://atv.disney.go.com/playhouse/gobaby/index.html>
- F. http://www.fisherprice.com/fp.aspx?st=10&e=gamesLanding&mcat=game_infant,game_toddler,game_preschool&site=us
- G. <http://www.egyszervolt.hu/>
- H. <http://www.storiesfromtheweb.org/index.htm>

Softuri educative

- <http://www.librarie.net/carti/62274/Vreau-sa-stiu-despre-animale->

Bibliografie

- http://www.revistafelicia.ro/da_Armele_de_jucarie,_un_pericol_pentru_micuti_1002727.htm
- http://www.supercarti.ro/carte/efectele_televiziei_asupra_mintii_umane_si_despre_cresterea_copii_in_lumea_de_azi_fata_nevazuta_a_televizorului_vol_1_.html
- http://www.childcareconsultants.org/_downloads/100%20Tips%20for%20Parents.pdf
- <http://www.fbi.gov/publications/pguide/pguidee.htm>
- <http://www.thymos.ro/revista.php?id=33>
- <http://www.avantaje.ro/index.php?a=1263>
- http://www.ziaruldeiasi.ro/cms/site/z_is/news/dependenti_din_clasa_intii_136873.html

7.16. Studiu de caz – Suprasolicitarea copilului; Bebelușii timișoreni învață engleza înainte să împlinească un an

Sorin Marinescu, Fundația Principesa Margareta a României, București

DESCRIEREA PROBLEMEI

a) Tipologia problemei

Acest caz abordează problematica presiunii crescânde pentru succes pe care o resimt copiii. Pariticularizăm acest studiu cu o situație apărută la Timișoara unde părinții pot să își înscrie copiii sub un an la un curs de limba engleză. În România, numărul acestui tip de cazuri este restrâns (doar la Timișoara existând un astfel de program de învățare a limbii engleze), însă la nivel internațional numărul cazurilor este mult mai mare, programul din Timișoara fiind „importat” din Israel. Domeniile în care apare această problemă: educațional, social, medical.

b) Actori implicați

- a) Copii, tineri, părinți, profesori, educatori, medici, psihologi, consilieri școlari.
- b) Copiii cu vârsta sub un an din Timișoara
- c) Părinții care își înscriu copii la un curs de limba engleză
- d) Instituția furnizoare a programului de învățare a limbii engleze reprezentată de C.A., 24 de ani, Timișoara

c) Contextul apariției

Publicația britanică „*This is London*” a tras un semnal de alarmă la sfârșitul anului trecut, în legătură cu dezvoltarea viitoare a elevilor din școlile europene. Ritmul normal de creștere a copiilor este afectat, în opinia specialiștilor britanici, de suprasolicitarea la școală, jocurile pe calculator și alimentația de tip fast-food. În acest context, de la vârste din ce în ce mai fragede, elevii riscă să cadă în depresii sau alte probleme legate de personalitate. Lucrurile ar putea fi mai ușor depășite dacă în școli ar exista un curriculum echilibrat, care să le permită tinerilor și momente de relaxare. În programa școlară, experții cred că un loc aparte ar trebui să îl ocupe orele de educație fizică, ce ar permite momente de joc și distracție, pe lângă posibilitatea de a se dezvolta normal din punct de vedere fizic.

În societatea actuală românească este la modă pentru părinți, să își dea copiii la cât mai multe activități extrașcolare, în speranța că le vor folosi mai târziu în viață. Trăim într-o lume în care competiția este din ce în ce mai dură, în care stresul afectează tot mai multe persoane. Astfel, meditațiile încep la vârste cât mai fragede și la cât mai multe materii, copiii sunt copleșiți de materia mult prea grea și programa mult prea încărcată, de exigențele profesorilor și de cele ale părinților.

Copiii sunt atrași de competiție, indiferent dacă este vorba de joacă sau de școală, de noi provocări, vrând să le dovedească celorlalți de ce sunt în stare. Cum la vârsta școlară dependența de părinți este maximă, copilul încearcă prin orice mijloace să le fie pe plac și să fie lăudat de aceștia.

Părinții mai exigenți pot face copilul să perceapă orice situație ca pe o veritabilă competiție ce trebuie câștigată. Nu este nimic rău în asta, condiția este să nu se exagereze proporțiile competiției, pentru că la cel mai mic eșec, copilul o să reacționeze în mod negativ și o să-și nege propriile posibilități.

Astfel de reacții ale copilului pot duce cu timpul la suprasolicitare fizică și mai ales nervoasă. Copiii care nu se simt apreciați pentru ceea ce sunt, ci doar pentru rezultatele pe care le obțin, întâmpină dificultăți în formarea unei imagini de sine corecte. Trebuie să ne învățăm copiii, încă de mici, că nu putem fi câștigători tot timpul, uneori mai și pierdem. Acest lucru trebuie înțeles și de părinți, care de multe ori acceptă chiar mai greu decât copiii lor ideea înfrângerii.

Considerăm că actorii cheie în acest caz sunt părinții, bebelușii cu vârsta sub un an fiind total dependenți din punct de vedere bio-psiho-social de aceștia. Ce îl determină pe un părinte să își înscrie copilul sugar la un curs ? La prima vedere, ofertele educaționale pentru educația timpurie ar fi binevenite și în concordantă cu politicile naționale.

Sunt conștienți oare toți părinții care și-au înscris copiii la curs de importanța stimulării timpurii și a intervenției educaționale sistematice de la vârste fragede ? Empiric, am putea afirma că procentul acestei categorii de părinți este foarte scăzut.

Considerăm că principalul motiv pentru care părinții își înscriu bebelușii de nici un an la cursuri de limba engleză este generat de presiunea socială asupra părinților de a avea copii de succes.

Studiile realizate la John Hopkins University și publicate în *Parents' Conceptions of Academic Success: Internal and External Standards* by Ablard (1996/1997), arată că doar 39% dintre copii consideră că sunt presați de către părinți pentru a fi performanți. Acest procent scăzut explică prin faptul că 99% din elevii cuprinși în cercetare consideră că pot face față așteptărilor familiei.

Alte cercetări (*Parents' Conceptions of Academic Success: Internal and External Standards* by Ablard 1996/1997) arată că 65% din definițiile părinților asupra succesului școlar al copiilor se raportează la factori externi cum ar fi obținerea unei performanțe mai ridicate decât colegii sau obținerea unor realizări social recunoscute cum ar fi reușita la o universitate de prestigiu sau obținere unui loc de muncă foarte bine plătit. Deși are unele avantaje, centrarea pe standarde externe în obținerea performanței poate reprezenta o situație stresantă pentru copii și obișnuirea acestora cu ideea că obținerea succesului este importantă nu pentru sine ci pentru a-i mulțumi pe alții.

În acest context al dorinței de a avea cei mai buni copii, s-a ajuns la situația de a înscrie un copil cu vârsta sub un an într-un program educațional de învățare a unei limbi străine.

d) Descrierea situației

Bebelușii cu vârsta sub un an din Timișoara au, din octombrie 2009, posibilitatea de a participa la cursuri de limba engleză. R.C., o timișoreancă de doar 24 de ani, a implementat în premieră pentru România sistemul de predare a unei limbi străine copiilor sub un an, după un model bine cunoscut în alte țări și preluat din Israel (*Adevărul*, 6 oct. 2009). Sistemul propune învățarea limbii în mod natural, prin auzirea repetată a unor cuvinte. Chiar dacă „elevii” nu pot vorbi, ei asociază anumite expresii cu diverse gesturi sau obiecte, și, pentru un an sau doi, pot vorbi limba engleză și româna la fel de bine.

De cele mai multe ori, părinții proiectează asupra copilului propriile dorințe, nedându-i acestuia dreptul să aleagă ceea ce îi place sau ce i se potrivește. Asemenea stresului, suprasolicitarea da rezultate bune dacă este utilizată pe termen scurt, dar duce la rezultate slabe pe termen lung.

Concursurile extrașcolare, între performanța și suprasolicitare

Elevii și profesorii români se laudă cu rezultatele la concursurile școlare și extrașcolare naționale și internaționale. Însă toate aceste mici competiții necesită de fapt timp, rupt de cele mai multe ori din timpul liber al elevilor. Concursurile înseamnă de cele mai multe ori pentru școli și licee puncte în evaluare și atu-uri în atragerea de noi elevi. Astfel, cu acordul ME, directorii de școli și licee fac presiuni ca elevii să participe la tot felul de concursuri particulare, observându-se la copii, încă de la vârsta de 8-9 ani o oboseală prematură.

Examenele dăunează sănătății

Stresul dinaintea examenelor poate duce la tulburări serioase ale sănătății la copii. De aceea este binevenită perspectiva europeană, de evitare a examenelor înainte de 16 ani.

Meditațiile

Copiii sunt traumatizați de părinți încă din clasa a VIIa, urmând meditații peste meditații și un stres tot mai mare pe care copilul nu îl poate duce de cele mai multe ori. Cei mai slabi se decompensează psihic și nevrotic și ajung la traume și depresii greu de rezolvat înainte de examen.

Sunt învățați de mici cu greutățile

Și, ca și cum programa excesiv de încărcată nu ar fi de ajuns, copiii sunt învățați de mici cu greutățile. Deși medicii recomandă ca greutatea pe care o cară un copil să nu depășească 10% din greutatea corpului său, în fiecare zi elevii duc în spate kilograme de caiete, cărți, rechizite, echipament sportiv.

De asemenea, suprasolicitarea școlară scade rezistența la infecții. Copilul crispat, stresat cu ore suplimentare de limbi străine, muzică, balet, sport etc. Este predispus îmbolnăvirilor. Copilul are nevoie de momente în care să-și ocupe timpul cum vrea, de relaxare prin joc, pe cât posibil în aer liber, nu la calculator. Imunitatea copilului depinde și de respectarea orelor de somn. Copiii sub 10-11 ani să meargă la culcare înainte de 9 seara, iar școlarii mari și adolescenții înainte de 10 seara. Copiii trebuie să prindă primul val de somn, care începe pe la ora zece seara și care este de asemenea un factor de creștere a imunității.

e) Care sunt motivele pentru care o considerăm o nevoie emergentă?

Suprasolicitarea copiilor este o stare care, dacă se continuă pe termen lung, poate afecta comportamentul, relațiile sociale și sănătatea, atât la școală cât și în afara ei.

f) Posibile riscuri/consecințe

În plan medical

Psihiatrii susțin că suprasolicitarea copiilor duce la nevroze pe termen scurt și afectează personalitatea; scad abilitățile motorii și de performanță cognitivă; alții devin apatici și anxioși sau depresivi. De asemenea apar deformări ale coloanei vertebrale care, privită din spate, are forma literei S (scolioză, cifoză).

În plan socio-educational

Pe termen lung suprasolicitarea pune în pericol mai târziu cariera și succesul în viață; copilul abuzat în acest mod nu se va putea integra ușor în grupuri de prieteni și nu va fi fericit, ajungând ca la adolescență să nu mai facă nimic cu plăcere.

Unii dintre ei au probleme de comportament (fug de acasă, chiulesc de la școală, încep să fumeze, să bea), alții încearcă să se adapteze și reușesc asta, mai mult sau mai puțin. Majoritatea unor astfel de copii sunt atrași de stradă, care îi educă în modul ei propriu.

Pentru copii cu vârste scăzute suprasolicitarea poate afecta dezvoltarea lor intelectuală, și emoțională normală.

INTERVENȚIE

1. Ce s-a făcut pentru soluționarea problemei?

Ministrul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului dorește a se face o „deșteluire” a programei. Acest lucru ar fi unul extrem de binevenit pentru micii școlari care renunță mult prea repede la jocuri și copilărie. Pentru copii cu vârste mici, începând cu vârsta de un an există un Curriculum pentru Educație Timpurie care marchează direcțiile de acțiune în educația copiilor cu vârste între 1 și 6 ani. Nu există reglementări privind copiii sub un an, ceea ce deschide terenul unor inițiative de genul celei de la Timișoara.

2. Care sunt acțiunile recomandate pentru soluționarea problemei apărute?

- a) informarea părinților cu privire la această problemă în întâlnirile din cadrul Școlii Părinților, Comitetul Părinților, părinții participanți la diferite programe de educație parentală.
- b) Crearea de grupuri de suport pentru părinții care au copii în această situație, prin participarea benefică la acest grup urmărindu-se schimbul de informații, descărcări emoționale ale celor copleșiți de această problemă.
- c) Participarea consilierilor școlari, psihologi, asistenți sociali, consilieri școlari, persoane care lucrează în domeniul socio-uman la întâlniri unde să fie dezbătute aceste probleme;
- d) Elaborarea unor reglementări referitoare la educația copilului sub un an.

DE REȚINUT PENTRU PĂRINȚI:

- 1. **Nu-l cicăli permanent cu temele** pe care le are de făcut, pentru a nu-i crea un sentiment de respingere.
- 2. **Discută cu el despre lucrări sau examene**, încercând să-l stimulezi să-și facă un

program eficient de lucru.

3. **Învăță-l cum să învețe**, insuflându-i sentimentul de mândrie referitor la capacitatea lui de a învăța.
4. **Laudă-l de fiecare dată** pentru succesele obișnuite, dar nu exagera.
5. **Ajută-l să-și depășească eșecurile**, explicându-i că poate învăța din ele.
6. **Fii aproape de el** pentru a-l putea ajuta atunci când are nevoie.
7. **Ajută-l să transforme obligația de a învăța** în plăcerea de a învăța și de a descoperi lucruri noi.
8. **Fii blând/a și înțelegătoare în orice situație**. Ai răbdare cu micile greșeli sau ezitări ale copilului.
9. **Fii alături de el** când resimte o situație ca fiind prea complicată și vrea să renunțe.
10. **Apreciază-i reușitele** și nu-i sancționa sever eșecurile.
11. **Temperează-i ambiția** și orientează-i-o în mod constructiv.
12. **Educă-i perseverență**, fără să-i dezvolți exagerat spiritul competitiv.

REZULTATE

Sunt puțini părinții care visează să dea un adult echilibrat societății, capabil încă să viseze, să se bucure de un răsărit de soare, să se simtă împlinit în afara diplomelor. Trebuie avut curajul în a se da credit copiilor, investind încredere și timp în aceștia.

7.17. Studiu de caz – Diagnostic corect și intervenție susținută

Viorica Catană, Școală cu Clasele I-VIII Nr. 2 Ulmeni

PREZENTAREA CAZULUI

CMC, născut la data de 23.11.1986, într-un mediu familial propice creșterii și dezvoltării unui copil, din părinți sănătoși cu studii superioare: tatăl, inginer zootehnist; mama, învățătoare cu locuința într-o comună din județul Călărași. Familia este formată din trei persoane și locuiesc într-o casă decentă. Alături de tânăra familie sunt în permanentă și bunicii copilului.

Examinarea se face la vârsta de 4 ani și 6 luni. Evaluarea psihologică a solicitat-o mama băiatului care de aproximativ trei ani merge din spital în spital cu fiul ei. La vârsta de trei ani deja copilul avea făcute câteva controale medicale și un diagnostic provizoriu - hipoacuzie bilaterală medie. Temerile mamei se adeveriseră dar diagnosticul era provizoriu deoarece spuneau medicii că băiatul este prea mic ca să fie diagnosticat definitiv.

Copilul era dependent de prezența mamei chiar și în mijlocul celorlalți membri ai familiei. Mama îl înțelegea cel mai bine, avea cea mai multă răbdare cu el, îi explica tot ceea ce se petrecea în jur.

Vizita la psiholog este propusă tot de mamă care dorește să epuizeze toate încercările pentru diagnosticarea corectă a fiului ei. Copilul deja dependent de mamă, refuză să meargă la joacă, se supără când copiii îl poreclesc „surdul” sau „mutul”, fiind singurul copil al familiei

și având toate jucăriile necesare refuză să le împartă cu alți copii – dacă aceștia nu-l lasă să controleze jocul, solicită prezența mamei oriunde nu se poate descurca singur (sau unde nu-i convine).

Psihologul ascultă întreaga poveste și recurge la o serie de teste pentru a se convinge de gravitatea situației în care se află copilul și familia acestuia.

Copilul primește o ilustrație în care este un vapor cu un număr de cercuri (coci de salvare), acesta fiind îndrumat să le numere, să le coloreze. I se cere să reproducă imaginea respectivă, apoi să deseneze o persoană din linii drepte sau frânțe. Îi sunt puse o mulțime de întrebări din care să reiasă faptul că recunoaște culorile, mărimile, grosimea și diferențele dintre acestea. Este lăsat într-un grup de copii și este urmărit pentru a vedea cât de bine se integrează și cât de cooperant este. I se dă spre mână o gălețușă cu obiecte de tip „lego” și i se urmărește perspicacitatea, apoi jocuri de tip „pasul”.

PROGRAM DE INTERVENȚIE EDUCAȚIONALĂ

În urma examinării de specialitate i se pune diagnosticul definitiv de hipoacuzie bilaterală moderată, dislalie polimorfă, întârziere mentală ușor sub 4 ani, tulburări de vorbire/limbaj.

Începe o nouă serie de investigații pentru a găsi eventualele cauze ale acestor deficiențe.

Nașterea copilului (din spusele mamei) s-a produs exact la termen, copilul având 51 cm și 3.20 kg, cu nota 10 la naștere. A fost alăptat până la 6 luni apoi a fost trecut pe lapte de vacă integral cu surplusul de alimente necesar fiecărei etape din viața copilului. Atât copilul cât și mama au fost urmăriți de moașă dispensarului pe toată perioada de lehzuzie a mamei cu vizite de două ori pe săptămână, mama primind toate informațiile necesare creșterii și dezvoltării armonioase a acestui copil. Cartea “Mama și copilul” a fost acestei familii tinere de un mare ajutor. Nici un alt eveniment deosebit nu a avut loc în această perioadă de viață a copilului care să fi influențat întârzierea în dezvoltarea copilului.

Unul din argumentele admise de aproape toți medicii a fost explozia de la centrala nucleară “Cernobîl” – 1986 chiar când mama era însărcinată în câteva luni.

Definiții comportamentale:

- deficiențe expresive de limbaj, demonstrate prin vocabular evident limitat, erori gramaticale frecvente și dificultăți în memorarea cuvintelor sau în producerea propozițiilor de lungime și complexitate adecvate dezvoltării mentale;
- tulburări comprehensive, manifestate prin dificultăți de înțelegere a unor cuvinte și propoziții simple, a anumitor tipuri de cuvinte precum termeni spațiali (de situație în spațiu), sau fraze lungi;
- deficiențe de înțelegere și/sau de producere a limbajului, dezvoltare ce împiedică realizările academice sau profesionale, sau integrare socială.

Obiective pe termen lung:

- atingerea obiectivelor de exprimare și limbaj identificate în Planul Educațional Individual (PEI);
- îmbunătățirea abilităților expresive și receptive până la nivelul capacităților;
- integrarea copilului în orice activitate școlară și extrașcolară;
- asumarea din partea părinților a responsabilităților impuse de creșterea și educarea

- unui copil cu CES;
- învățarea părinților în a continua munca specialiștilor;
- învățarea copilului să-și învingă neputințele;
- formarea unui social bazat pe o imagine de sine conform cu realitatea;

Obiective pe termen scurt:

- cunoașterea nivelului de adaptare și de evoluție a copilului la instituția școlară;
- evaluarea vorbirii/limbajului pentru a determina acceptarea educației speciale;
- testarea psihologică;
- acceptarea verbală a serviciilor educaționale speciale pentru a interveni asupra deficiențelor de vorbire/limbaj;
- acceptarea terapiei și cooperării în cadrul recomandărilor sau intervențiilor oferite de către logoped.

Strategie de intervenție:

- îndrumarea clientului pentru o evaluare logopedică în vederea determinării prezenței unei deficiențe, precum și a acceptării sale pentru serviciile unei educații speciale;
- asistarea la o întâlnire PEI alături de părinți, profesori și logoped pentru a determina capacitatea clientului la serviciile educaționale speciale, proiectarea intervențiilor educaționale, stabilirea obiectivelor și delimitarea problemelor emoționale ce trebuie tratate prin consiliere;
- încurajarea părinților în menținerea unei comunicări regulate cu profesorii și cu logopedul pentru facilitarea dezvoltării vorbirii/limbajului clientului;
- confruntarea și provocarea părinților referitor la exercitarea unei presiuni exesive și irealiste asupra clientului de a „vorbi corect”;

Strategia terapeutică:

Relația micuțului pacient cu psihologul este bună, acesta comunică, este energic, dorește să ajungă la cabinetul acestuia sperând că astfel se va putea integra mai ușor în grupurile de copii din grădiniță și apoi la școală. Psihologul cu voce caldă, cu întrebări simple, arătându-i o afecțiune maximă și-l apropie pe acesta din ce în ce mai mult, făcându-l să coopereze mai eficient.

Nivelul mental, ușor sub limita de vârstă, obligă psihologul să găsească strategii de abordare din diverse categorii. Starea de mobilizare pe timpul ședințelor este pozitivă, aceasta scăzând spre sfârșitul orei de terapie. Interesul este aproape permanent la jocurile preferate: pasell, lego, maimuțe, colorat.

Resursele energetice „maxime”, un copil extrem de energic dar care dorește să se joace ori singur ori în prezența mamei, cu jucăriile lui și nu cu ale altor copii.

În urmă mai multor ședințe, utilizând frecvent jocul, psihologul constată că în cazul de față jocul copilului are un caracter individual. Acesta constată totodată că și procesul de vorbire este redus, de asemenea imaginația este minimă, trecerea de la formele concrete la acele abstracte neputându-se face.

În procesul de memorare copilul asistat în acest caz nu prezintă deficiențe. Numai că înțelegerea este mai greoaie, datorită percepției deficitare.

Personalitatea copilului este totuși puternică, acesta însușindu-și deja regulile de comportare atât față de mediul înconjurător cât și față de persoanele adulte, diferențiind ceea ce este bine de ceea ce este rău.

În urma testelor psihologice la care a fost supus copilul, în urmă examenelor medicale, alături de familie, psihologul hotărăște ca acesta să meargă și la logoped. Se stabilește definitiv diagnosticul copilului, cu recomandarea integrării copilului în grupuri școlare autorizate, medicamentația necesară, continuarea ședințelor de consiliere și logopedia – considerându-se un nerv mai puțin dezvoltat care îl împiedică pe copil să audă bine. Faptul că auzul este mai puțin dezvoltat, face ca comportamentul copilului să fie cel descris mai sus și nu alte cauze mai severe.

În finalul acestui studiu de caz doresc să spun că acesta este începutul muncii asidue cu fiul meu care are acum 23 ani, este student la facultatea de „Medicină Veterinară”, zi, buget, București, anul patru de studiu și student la facultatea de „Drept”, Spiru Haret, în anul trei. Este un copil deosebit, integrat 100% în societate, un copil pe care și l-ar dori orice mamă.

Toate acestea au fost posibile împreună cu sprijinul medicilor, educatorilor, învățătorilor, psihologului și al familiei.

7.18. Studiu de caz: Fragilitatea emoțională - Metode de intervenție

Angelica Ghinea, profesor de Pedagogie, la Școala Normală "Vasile Lupu", Iași

De obicei, aceasta se manifesta prin încredere scăzută în sine, incapacitatea de a lua decizii, de a analiza oportunități, de a explica propriile stări și sentimente. Adesea, copiii confundă emoțiile cu sentimentele, propriile percepții cu realitatea obiectivă și se refugiază într-o lume plăsmuită de ei, în care considera că au securitate.

Cauze și efecte asupra copiilor:

- **Școala nu-i învață să spună și <nu>** - aceasta este o problemă importantă și trebuie tratată corespunzător; asupra elevului sunt „proiectate” multe solicitări, din partea numeroșilor factori cu care ei interacționează, neținându-se cont de capacitățile reale ale elevului, de preferințele sale și cum aceste solicitări au, adesea, caracter „obligatoriu”, elevii tind să le onoreze, chiar și pe cele la care nu aderă și apar, astfel, frustrarea, încălcarea orgoliului, dispare menajarea propriei persoane și toată energia este îndreptată spre îndeplinirea sarcinilor.
- **Creșterea volumului de informație din care copiii nu pot alege/filtra esențialul** - școala propune numeroase situații în care elevul trebuie să învețe. Cel mai adesea, din păcate, învățarea este de natură mecanică. De asemenea și volumul de informații este foarte mare, ceea ce descurajează elevul, mai ales că acesta nu are dezvoltate mecanismele învățării eficiente. Se instalează o stare de spleen, care imediat își arată efectele: apatie, neclaritatea scopurilor, lipsa interesului, rezultate slabe la învățătură. Fără acele mecanisme, materia devine o structură inertă, inaccesibilă elevului și este clar că acestuia îi va fi dificil să aleagă surse informaționale corecte, exacte și verificate, apoi să selecteze corespunzător informația, activând propriile criterii de selecție, să prelucreze

- critic cele selectate, să sintetizeze și să filtreze esențialul.
- Cedează ușor, chiar tentațiilor cu pericol evident său potențial
- Se angajează irațional în relații umane care le amenință integritatea fizică sau psihică
- Scade nivelul așteptărilor
- În căutarea fericirii, se refugiază în tot felul de stări, locuri, anturaje.

Propuneri pentru evitarea situațiilor de fragilitate emoțională:

- Dezvoltarea întâi a dimensiunii comunicaționale, socializarea intensă, realizată în fiecare situație și încă de la primele experiențe de învățare (familia) și antrenarea, apoi, a experiențelor didactice (grădinița, școala, factorii de educație nonformală).
- Explicarea tipurilor și a rațiunilor tuturor relațiilor umane (copilul trebuie să cunoască tipurile de relații umane și justetea stabilirii lor, pentru a înțelege mai bine interacțiunile cu ceilalți, pentru a se înțelege pe sine și pentru a se raporta corect la stările, sentimentele sale și ale celorlalți).
- Lucrul individualizat (adaptarea didacticului la nevoile copilului, ceea ce presupune prezența unui cadru didactic priceput în a sesiza și interpretă corect manifestările elevului și a-l dirija spre formarea unei bune imagini de sine); pedagogia afectivă – lucrul cu sufletul, pe lângă ceea ce se realizează în școala- educația sentimentelor.
- Adaptarea distracției la condițiile actuale, la resursele pe care copiii le au la îndemână (distracția să presupună, de exemplu, manipularea produselor tehnice care au dovedit că au efecte pozitive asupra diferitelor compartimente ale personalității elevului; de exemplu, utilizarea unui aparat de fotografiat, nu doar că îl ajută să cunoască natura, dar îi dezvoltă spiritul de observație, îi formează o percepție corectă, poate să-i stimuleze preferința pentru anumite aspecte, culori, teme ale realității etc, după cum, poate fi un instrument minunat de petrecere a timpului liber, de distracție - se pot face fotografii la bazinul de înot, în excursii etc).
- Studii de caz - personalități diferite - care să dea posibilitatea cântăririi importanței bazei materiale, comparativ cu o schemă informațională personală bine dezvoltată și un complex de deprinderi și abilități care să asigure reușita pe plan socio- profesional.
- Jocul inteligent - joaca e forma predominantă de distracție și de aceea trebuie acordată atenție cadrului și obiectelor utilizate. Trebuie alese jucării, obiecte care să și stimuleze inteligența copilului, să-i dezvolte anumite deprinderi și capacități.

7.19. Proiect de terapie educațională a timidității - Grupul "Curaj!"

Psiholog Liliana Bulgagiu - Liceul Teoretic "Ștefan cel Mare" Hârlău, jud Iași

Să ne imaginăm viața asemeni unui ring de dans - băieți cu cămăși desfăcute etalându-și pieptul viril și fete cu rochii strâmte ce se dezlănțuie în dans, îndrăznețe. Pentru ei viața este o frumoasă petrecere. Sunt tineri zâmbitori și tinere sigure pe ele, gata să se dezlănțuie într-o prelungită stare de bine, entuziasm, euforie. În contrast cu acest stil de viață înflăcărat, pasionat al celor ce dansează pe ring, se observă discret imaginea liniștită și rezervată a

acelora aflați pe marginea ringului de dans. EI SUNT TIMIZII!

Îi vedem zilnic în sălile de clasă, pe holuri, în curtea populată a liceului, ascunzându-și chipul și viețuind în umbra celor tonici, veseli, expansivi, vorbăreți. Deși societatea prezența este într-o continuă transformare și modernizare, iar sistemul de valori la care se raportează adolescentul modern este unul dominat de îndrăzneală, curaj, spirit întreprinzător, independent, găsim la fiecare pas timizi care nu îndrăznesc să fie ei înșiși, se autodenigrează, au multiple dificultăți de relaționare socială, își exprimă greu emoțiile, acceptând tăcerea, anonimatul, subapreciindu-se.

Identificăm aici mai ales ca nevoie emergentă primordială *fragilitatea emoțională*, dar și *stima de sine scăzută, vulnerabilitate și reale dificultăți de comunicare cu sine și cu semenii, management defectuos al propriei personalități*.

În experiența de psihopedagog, am întâlnit și lucrat cu mulți tineri timizi care au avut curajul să deschidă ușa cabinetului pentru a solicita ajutor. În ședințele de consiliere de grup au învățat împreună să zâmbească, să converseze, să își exprime ferm punctul de vedere, să ia decizii, să se distreze chiar și mai ales să-și transforme gândurile despre sine (de la primele întâlniri „*nu îmi place de mine, nu pot să vorbesc, tremur când sunt ascultată*”, în noi impresii pozitive „*pot să ridic mâna și să răspund, am mai mult curaj, pot și știu cum să conversez cu băiatul X*”).

Proiectul propus vine ca o continuitate a unei munci depuse în decursul celor 9 ani de activitate la cabinetul de asistență psihopedagogică din liceu, în condițiile în care în ultimii trei ani școlari am lucrat cu câte un grup terapeutic pentru diminuarea timidității. Membrii acestor grupuri au fost monitorizați și după încheierea procesului de consiliere: la cei statornici, perseverenți înregistrându-se progrese vizibile, măsurabile, în timp ce unii au părăsit la un moment dat grupul, acuzând diverse motive (lipsa timpului, deficit volițional, ameliorarea rapidă, etc).

Nefiind finanțate, activitățile s-au realizat doar în cabinetul psihologic, fără a se depăși spațiul școlar și local, accentul fiind pus pe adaptare școlară și familială eficientă și dezvoltarea abilităților de comunicare intra/interpersonală. Este de asemenea un sprijin acordat acestei categorii de persoane, neglijată de cele mai multe ori și acasă și la școală din cvasi motive.

SCOP

Dezvoltarea abilităților sociale prin formarea unui training grup de educare a timidității.

OBIECTIVE GENERALE

- ◆ Susținerea de training pentru dezvoltarea personală unui număr de 12 tineri timizi
- ◆ Consilierea educațională a tinerilor, părinților și cadrelor didactice
- ◆ Identificarea bunelor practici privind terapia educațională a timizilor
- ◆ Dezvoltarea abilităților sociale la grupul țintă.

OBIECTIVE CADRU

- ◆ promovarea unei perspective pozitive și realiste asupra sinelui
- ◆ conștientizarea imaginii de sine

- ◆ exersarea unei imagini fizice deschise, expresive, pozitive
- ◆ formarea și dezvoltarea unor tehnici de comunicare eficientă cu sine și cu ceilalți
- ◆ exersarea exprimării emoțiilor pozitive și negative
- ◆ redefinirea rolului personal în familie, școală, grup de prieteni, societate
- ◆ stimularea spiritului de echipă și de colegialitate
- ◆ restructurarea sistemului propriu de valori
- ◆ învățarea unor tehnici de argumentare și expunere a propriilor opinii
- ◆ găsirea unui model de normalitate socială spre care să se îndrepte toată activitatea prezentă și de perspectivă

GRUP ȚINTĂ

12 elevi de liceu (cls. A –X-a, 15-16 ani), identificați în semestrul al II-lea, an sc. 2010/2011 cu diverse forme de timiditate.

NEVOILE EMERGENTE ALE ACESTOR TINERI

- ◆ Optimizarea autocunoașterii
- ◆ Sporirea încrederii în forțele proprii
- ◆ Adaptarea și integrarea cu succes într-un grup (acasă, la școală, cu prietenii, în societate) și de creare a unui anturaj
- ◆ Exprimarea spontană, necenzurată a stărilor afective, pozitive și negative
- ◆ Educarea pentru zâmbet, expresiv, vesel
- ◆ Activism și implicare în inițierea și derularea diverselor activități
- ◆ Simpatie, empatie, acceptarea celorlalți cu bune și mai puțin bune
- ◆ Optimizarea și dezvoltarea tehnicilor de comunicare eficientă (verbală, nonverbală, paraverbală)
- ◆ Stimularea creativității
- ◆ Adaptabilitate la contexte sociale noi, necunoscute, imprevizibile
- ◆ Flexibilitate în situații de schimbare și-n utilizarea tehnologiilor moderne de comunicare.

METODELE FOLOSITE PENTRU IDENTIFICAREA ACESTOR NEVOI

- ◆ Observația sistematică a comportamentului individual
- ◆ Consultarea profesorilor diriginți
- ◆ Chestionarul de opinie
- ◆ Metoda aprecierii obiective
- ◆ Lista de control
- ◆ Analiza de caz
- ◆ Conversația (ghidul de interviu)
- ◆ Discuții colective la clasă (consiliere colectivă)
- ◆ Autosesizarea - elevi ce au venit singuri la cabinetul psihologic.

ABILITĂȚILE DE VIAȚĂ PE CARE TINERII ȘI LE VOR DEZVOLTA

1.Abilitatea de comunicare

- a spune liber ceea ce gândești, ce vezi, ce simți, fără însă a deveni agresiv
- a vorbi în fața unei mulțimi, putând argumenta și explica
- a susține discuții echitabile, în contradictoriu, fără a se simți inferior

- a-i asculta pe ceilalți, manifestând ascultare activă
- a se exprima non verbal și paraverbal corespunzător
- a refuza obiectiv o situație neplăcută (puterea de a spune NU)
- a oferi și a solicita feed-back
- a prezenta argumente în favoarea unei opinii
- a folosi adecvat tehnicile de comunicare modernă (mail, internet)
- a fi asertiv, exprimându-și sentimentele și gândurile fără a-i jigni pe ceilalți, respectând drepturile sale dar și pe ale altora
- a-și exersa limbajul corporal – privire, mers, ținută, vestimentație.

2. Abilitatea de cooperare, colaborare și relaționare cu ceilalți

- a lucra în grup, asumându-și roluri diverse
- a iniția dialoguri, activități, acțiuni
- a dezvolta și menține relații cu ceilalți
- a căuta companie și anturaj pentru rezolvarea unor sarcini
- a dobândi „magnetismul social”, putându-se adapta noului și a fi simpatic celorlalți
- a prefera petrecerea timpului liber alături de ceilalți și nu singur (excursie, petrecere, drumeție).

3. Abilități de coping

- a-și înlocui mecanismele asociale (izolare, evitare) cu răspunsuri pozitive
- a iniția schimb de informații
- a rezolva creativ problemele

ACTIVITĂȚI PROPUSE

a) Activități cu elevii

i. atragera elevilor identificați, spre cabinet, prin

O activități nonformale (amenajarea cabinetului, focus grup pe diverse teme) – sept. 2010

O evaluarea psihologică inițială - oct. 2010 prin ***Metode de diagnosticare a timidității***

- Chestionarul caracterologic Berger, pentru emotivitate- E
- Inventarul Eysenck, pentru introversie- I
- Inventarul Zimbardo, pentru timiditate –T
- Metoda aprecierii obiective – MAO
- Scala autopercepției timidității
- Jurnalul intim
- Autoportretul real – imaginar
- Lista de control,
- Lista situațiilor și persoanelor intimidante
- Lista succese – insuccese
- Lista calități – defecte
- Lista complimente- injurii
- „Cine sunt eu?”

ii. training de dezvoltare personală (autocunoaștere, consolidarea imaginii de sine, gândire pozitivă, modalități eficiente de relaționare) - 14 ședințe de terapie educațională, nov.2010 - martie 2011

O **ȘEDINȚA I - constituirea grupului:**

- Autoprezentare, povestea fiecărui membru, cadranul cunoașterii
- Autopercepția timidității (scală de autopercepție)

- Contractul psihoterapeutic
- Stabilirea regulilor de grup și găsirea unui nume de cod al grupului

Metode utilizate: exercițiul creativ, tehnici de relaxare, dialogul, exercițiul de autocunoaștere, metaforă terapeutică, jocul terapeutic

O ȘEDINȚA II

- Deconectarea fizică și psihică
- Identificarea clișeele mentale și comportamentale ("filmul vieții mele" -cliseele mentale sunt: perfecționismul, autoagresivitatea, complexul de inferioritate, supracompensatii, anticipații negative, polarizare "mai bine singur decât cu colegii, toți se uită la mine, niciodată nu-mi iese, etc.)
- Listarea clișeele comune

Metode utilizate: tehnici de relaxare, observația sistematică, autodezvaluirea, povestirea, exercițiul creativ

O ȘEDINȚA III

- Autoportretul real și imaginar, lista calităților și a defectelor
- " Cine sunt eu?"
- Lista așteptărilor personale și colective
- Expoziție de autoreprezentari.

Metode utilizate: exerciții de auto/intercunoaștere: Autoportret, Mă cunosc bine?, conversația, brainstormingul, desenul

O ȘEDINȚA IV

- Educarea Eu-lui fizic (limbajul corpului) - comunicarea non-verbala, mers, privire, zâmbet, voce, poziție, mișcare, mimică, gestică
- Adaptarea expresiei emoționale la mesajul vorbit
- Exersarea în fața oglinzii, în cabinet și acasă

Metode utilizate: metoda automodelului, instruirea, exersarea limbajului corporal, observația, autoobservația, jocul de rol, provocarea

O ȘEDINȚELE V, VI

- Educarea limbajului verbal, exemple de conversație, dialog, comunicare în diverse situații-acasă, la școală, cu prietenii, cu necunoscuții
- Inițierea unor dialoguri concise, clare, autentice, fără idei preconcepute
- Joc de rol, în cabinet și acasă (discuție cu mama, cu un profesor despre o notă, cu o colegă despre un film, se fac anunțuri în public, etc)

Metode utilizate: metoda inițiativei, jocul de rol, metafora terapeutică, jocul pălărilor, simularea, autoevaluarea, completarea de fișe individuale, observația, provocarea

O ȘEDINȚA VII

- Listarea injuriilor și a complimentelor primite de-a lungul timpului
- Joc de rol - victima și agresor
- Transformarea injuriilor în complimente
- Transmiterea de complimente/mesaje tuturor membrilor și unor cunoscuți

Metode utilizate: completarea de fișe individuale, jocul de rol, exerciții de comunicare, simularea, analiza unui personaj, instruirea directă, provocarea, lanțul impresiilor pozitive

O ȘEDINȚA VIII

- Educarea reacțiilor de contracarare într-o situație conflictuală
- Joc de rol în caz de ceartă, exersarea dominării în dialog, a argumentelor și răspunsurilor pe care nu le-au oferit niciodată

Metode utilizate: simularea, tehnica "de ce?", argumentarea, jocul de rol, jocul de negociere, instruirea directă, exerciții de autosugestie și relaxare - gândirea pozitivă, scrisoarea terapeutică, exercițiile fizice antistres, muzica, glumele, etc

O ȘEDINȚA IX

- Exersarea capacității de a spune NU
- Susținerea propriului punct de vedere în fața celorlalți, argumentând
- Crearea unor situații concrete de refuz

Metode utilizate: joc de rol, psihodramă, învățarea experiențială, metoda debate, jocul de comunicare, metoda negației, simularea

O ȘEDINȚA X

- COLABORAREA - povestea noastră comună, fiecare contribuie la realizarea unui scenariu colectiv pe o temă liber aleasă
- Realizarea unui desen colectiv - colaj colectiv „Copacul prieteniei ”

Metode utilizate: art-terapia, tehnica colajului, povestirea, metafora terapeutică, desenul liber, brainstormingul, jocul de cooperare, observația

O ȘEDINȚA XI

- Educarea Eu-lui social (interviul) - fiecare membru este reporter și interviuat, pe teme liber alese
- Se poate depăși „spațiul” grupului, ieșind din spațiul securizant al cabinetului
- Se acordă note fiecărui membru de către ceilalți din grup.

Metode utilizate: jocul simulare, jocul de rol, exersarea, grila de observare, instruirea, investigația, provocarea, interogația

O ȘEDINȚELE XII și XIII

- Arta de a vorbi în public
- Elaborarea unui discurs interior încurajator
- Exersarea discursului – „Știu că pot!”
- Prezentarea și susținerea unui discurs, pe teme variate, liber alese cu invitați - profesori, prieteni, părinți.

Metode utilizate: munca independentă, prezentarea unui material - verbal, nonverbal, paraverbal, jocul de rol, jocul de comunicare, exersarea limbajului corporal

O ȘEDINȚA XIV - Autoevaluarea și interevaluarea - ce s-a schimbat, ce a rămas

- Chestionarul final de evaluare,
- Scală de autopercepție a timidității pentru controlul schimbării survenite.

Metode utilizate: lista de control, autoobservația, discuția liberă, metode nonstandard, brainstorming.

INDICATORII URMĂRIȚI

O pentru comunicare verbală, nonverbală, paraverbală:

- privirea partenerului în ochi, cu zâmbetul pe buze,
- vocea fermă, sigură, puternică, deschisă,
- așezarea pe scaun în centrul încăperii,
- expresii emoționale libere, neînerte, flexibile,
- răspunsuri verbale largi, detaliate,
- complimente, felicitări, mesaje pozitive transmise prin diverse modalități – clasice și moderne,
- discuția cu un vecin, necunoscut, profesor, persoana de sex opus,
- anunț în fața unui grup,
- discursul în față cunoscuților,
- interviul înregistrat,
- conferință pe o temă dată,
- refuzul, expresii de dezaprobare pentru o activitate, situație ori persoană

O pentru implicare și inițiativă:

- listarea acțiunilor întreprinse acasă, la școală, în grup, cu sarcini precise,
- participare efectivă la lecții și la unele activități extrașcolare,
- organizarea unor activități distractive, aniversare,

- microrecitalul personal

O pentru cooperare - colaborare:

- ieșirea în lume, în spațiu larg, necunoscut,
- realizarea colajului comun,
- organizarea seratei culturale și a întâlnirilor cu părinții, colegii, prietenii,
- lucrul în echipă pentru îndeplinirea unor sarcini date (simpozion, joc de rol, scenariu, etc.)

iii. Atribuirea de rol – „Seara magică” - dec.2010

- fiecare membru al grupului prezintă un moment original (poezie, muzică, dans, desen, etc) într-un cadru exterior cabinetului psihologic, invitând și trei persoane dragi (din familie, școală, grupul de prieteni)
- acordarea diplomelor pentru ieșirea din anonimat!

Metode utilizate: metode de stimulare a creativității – dramaterapia, muzicoterapia, artterapia, inerevaluarea, portofoliul personal.

iv. Activitate outdoor - atelier de o zi: excursie de evaluare intermediară „Descoperim lașul” - vizitarea unor puncte de maximă atracție culturală și artistică

- Se depășește spațiul cunoscut al cabinetului, al școlii, al orașului, încercându-se o exersare a abilităților prin explorarea realității. Se vor urmări: gradul de adaptare în situații sociale diverse, modul de interrelaționare (limbajul verbal, nonverbal, paraverbal), rezolvarea de probleme cotidiene, dezinhibiția, etc.

Metode utilizate: exercițiul de tip Agora, discuția de grup, interogația, chestionarul de impresii, lista de probleme, provocarea, grila de control.

v. Dezbateri- concurs „Tehnici de comunicare eficientă. Blocaje în comunicare”

- Fiecare membru al grupului terapeutic va face echipă cu un coleg din clasă să și împreună vor prezenta în cadrul unei dezbateri cu juriu și auditoriu cât mai multe metode și tehnici de optimizare a comunicării intra/interpersonale – febr. 2011

Metode utilizate: metoda dezbateri, analiza de caz, învățarea experiențială, provocarea, jocul de cooperare, investigația.

vi. Petrecerea finală

- Fiecare membru al grupului va organiza acasă un cocktail, cu invitați dragi lui, evaluându-se limbajul corpului, conversația, negația, dânsul, etc. - apr. 2008
- Petrecerea în grup și evaluarea finală a proiectului, acordarea de diplome onorifice, particularizate, tuturor membrilor; vor fi invitați colegi, părinți, profesori – “Balul absolventului optimist!” - 8 martie 2011

Metode utilizate: provocarea, muzicoterapia, autoobservația, grila de control, analiza frecvenței la activități, portofoliul proiectului, raportul final, analiza S.W.O.T., prezentarea filmului de proiect, expoziție cu fotografii

b) ACTIVITĂȚI CU PĂRINȚII

- **servicii directe de consiliere și asistentă psihopedagogică** pentru părinții celor 12 copii, în vederea cunoașterii personalității copilului - permanent, la solicitare

Metode utilizate: convorbirea biografică, ghidul de interviu, dialogul, exercițiul

creativ, tehnici constructiviste de consiliere (mapping, linia vieții, arborele familiei, etc.).

- **atelier de lucru comun cu copii** - "Portretul temperamental al familiei mele" - ian. 2008

Metode utilizate: lucrul în echipă, problematizarea, desenul, prezentarea grafică, analiza de caz, jocul de rol, observația sistematică.

c) ACTIVITĂȚI CU IMPACT ASUPRA COMUNITĂȚII

- **acțiuni de sensibilizare a populație școlare** pentru eliminarea discriminărilor și a prejudecăților (ca "timiditatea este o boală"), încurajarea egalității și a susținerii elevului timid, a implicării în sprijinirea acestuia – consilieri colective pe tot parcursul derulării programului

- **atelier de bune practici**, colectarea bunelor practici și realizarea unui raport ce va fi cuprins în ghid și diseminat către alte școli interesate, din rețeaua cabinetelor CJAPP- martie 2011

Metode utilizate: jocuri de "spargere a gheții", problematizarea, lucrul pe grupe, studiul de caz, brainstormingul, completarea de fișe, dezbateră, observația, conversația liberă.

MODALITĂȚI DE EVALUARE

Evaluarea se va realiza în patru etape, după cum urmează:

- **evaluare inițială** prin: analiza de nevoi, chestionarul de autopercepție a timidității, fișă de observație, ghidul de interviu, grila de control
- **evaluare permanentă, intermediară** prin:
 - o rapoarte de activitate pentru fiecare acțiune
 - o analiza produselor activității
 - o autoevaluarea participanților la activitate
 - o analiza frecvenței prezenței la activități
 - o expoziții de fotografii, desene, colaje,
 - o preluarea de feed-back
 - o metode nonstandard
- **evaluare finală** prin:
 - o grila de control
 - o chestionarul de autopercepție a timidității
 - o ghidul de bune practici
 - o portofoliul final
 - o rezumate și inventare de probleme
 - o analiza S.W.O.T.
 - o work- shop-ul nonformal de analiza "Balul absolventului optimist!"
 - o formarea unei echipe de "specialiști" din rândul membrilor grupului pentru replicabilitatea proiectului, implicarea acestora în derularea unor activități viitoare,
 - o filmul proiectului
- **evaluarea post-implementare (după 3 luni)** prin:
 - o analiza comparativă a rezultatelor înregistrate de elevii implicați în proiect, cu cei care nu au participat direct la activități
 - o observația sistematică a echipei de "specialiști", abilitarea acestora în inițierea, proiectarea și derularea unor activități cu și pentru elevii timizi.

REZULTATE AȘTEPTATE

- La nivelul **EU-LUI FIZIC** - formarea unei imagini pozitive despre sine, pregătirea și estetizarea aspectului său exterior,
- La nivelul **EU-LUI PSIHIC** - psihanaliza gândurilor automate false, a complexului de inferioritate autosugestionarea pozitivă,
- La nivelul **EU-LUI COMPORTAMENTAL** - desensibilizarea treptată față de situațiile și persoanele intimidante, inițiativa în plan personal, școlar, social,
- La nivelul **EU-LUI SOCIAL** - antrenamentul comunicării, al dialogului, al discuțiilor în contradictoriu, al asertivității, al refuzului, colaborarea în sarcini creative de grup, lărgirea campului de relații sociale,
- La nivelul **EU-LUI ȘCOLAR** - o mai bună integrare școlară, optimizarea adaptării la cerințele și rigorile școlare.

EFECTELE PE TERMEN LUNG

- Adaptarea școlară și socială netensionată, implicarea activă și a elevilor timizi în viața educativă a școlii
- Succes școlar, progres înregistrat
- Îmbunătățirea relațiilor intergrupale
- Formarea și educarea unui stil de viață sănătos, prosocial
- Dobândirea spontaneității și rezolvarea creativă de probleme în orice domeniu de activitate – acasă, la școală, în comunitate
- Motivarea pentru un statut socio-profesional bun, conform structurii unice de personalitate
- Realizarea la standarde superioare pe plan personal, școlar, profesional – formarea unei filozofii de viață optimiste
- Precizarea unei prime opțiuni școlare și profesionale (traseul educațional ulterior).

ACTIVITĂȚI DE DISEMINARE

La începutul derulării proiectului:

- Articole și anunțuri la panoul cabinetului și în conferință de informare din debutul activităților
- Anunț pe site-ul liceului
- Distribuirea de materiale promoționale în școală, la ședințele de consiliere colectivă, la întâlnirile cu părinții de la Clubul Părinților

În timpul implementării :

- rapoarte de analiză pentru fiecare activitate, prezentate în ședințele Asociației Elevilor și în ziarul școlii, anunțuri pe site-ul liceului
- expoziție cu imagini din timpul activităților
- seminarii de informare (cât și cum realizăm din ce ne-am propus)

La sfârșitul proiectului :

- Seminarul final de analiză – Balul Absolventului Optimist,
- Analiza S.W.O.T. a proiectului (aspecte negative, aspecte pozitive, calificativul activităților, prestația și activismul tuturor participanților)

7.20. Proiect de activitate - Consiliere de grup cu părinții

Daniela Luca, Grupul Școlar Școlar Industrial" Ion Mincu", Vaslui

Obiectul: Consiliere psihopedagogică
Domeniul de intervenție: Comunicare și abilități sociale
Tipul activității: Consiliere de grup a părinților
Timp alocat: 60 minute
Tema activității: Comunicarea (*distructivă - constructivă*) părinți - adolescenți

Obiectiv fundamental:

- formarea de abilități/deprinderi și atitudini de care părinții au nevoie pentru a influența pozitiv comportamentul copiilor

Obiective operaționale:

La sfârșitul activității participanții vor:

A. informative:

- O₁. fi capabili să diferențieze particularitățile comunicării constructive de cele ale comunicării distructive;
- O₂. fi capabili să enumere formele comunicării distructive și cele ale comunicării constructive;
- O₃. fi capabili să identifice soluții de îmbunătățire a comunicării cu copiii;
- O₄. fi capabili să-și exprime liber opiniile;
- O₅. fi capabili să identifice influențele pozitive în dezvoltarea competențelor comunicative ale copiilor lor.

B. Formative:

- O₁. Conștientiza necesitatea ascultării active;
- O₂. fi capabili să valorizeze pozitiv diversitatea;
- O₃. Dori să colaboreze între ei, cu dirigintele/consilierul în identificarea celor mai eficiente tehnici de comunicare;
- O₄. dezvoltă interacțiuni în cadrul grupului;
- O₅. Participă activ și cu interes la desfășurarea activității.

RESURSE:

- a. **procedurale:** conversația euristică, metoda "caruselului", jocul de rol, dezbateră, argumentarea, explicația, discuția facilitată, observația, completarea de fraze;
- b. **materiale:** flip-chart și foi de flip-chart, fișe de lucru, carioci, markere;
- c. **organizatorice:** frontal, individual, pe grupe.

DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚII:

Momentul lecției	Timp alocat	Activitatea profesorului psiholog	Activitatea părinților	Metode și tehnici	Întrebări posibile pentru discuții
Moment organizatoric	2 minute	- asigură condițiile pentru o bună desfășurare a activității; - prezintă pe o foaie de flip-chart regulile ce vor fi respectate pe tot parcursul întregii activități;	-fiecare persoană/părinte primește un ecuson, pe care notează numele pe care dorește să-l folosească în timpul activității;	- explicația, - conversația;	

<i>Cunoaștere-intercunoaștere</i>	10 minute	- propune, în scopul facilitării intercunoașterii, ca fiecare părinte să extragă din bol un bilețel și să răspundă la întrebare de pe bilețel (întrebări diferite -anexa 1);	-fiecare părinte se va prezenta, iar în același timp va răspunde la întrebarea de pe bilețul extras;	- <i>metoda caruselului</i> , - <i>conversația</i> , - <i>explicația</i> ;	
<i>Crearea stării aperierte, emoționale, a interesului pentru activitate, (captarea atenției)</i>	13 minute	- explică părinților prezența relației situație posibilă-sentimente- comportament; - oferă participanților, pentru a alege, bilete pe care sunt notate situații ipotetice în care se poate afla un părinte (anexa 2).	-pe rând, fiecare participant urmează să puncteze (verbal)/transmită, numai prin gesturi și expresia figurii, diferitele stări emoționale și să menționeze modul în care se comportă;	- explicația, - exercițiu de comunicare (verbal/nonverbal) „ <i>Stări și sentimente</i> ”;	- A fost ușor/greu să răspundeți cerinței? - Cât de greu sau de ușor a fost să vă imaginați situația dată? Ce-ați simțit? - Cum credeți că v-a ajutat acest exercițiu de imaginație?
<i>Identificarea particularităților or comunicării distructive-construcive</i>	25 minute	-prezintă, sub forma unui joc de rol interpretat de un grup de trei elevi, o situație de comunicare părinte-adolescent (variante negativă și varianta pozitivă), situație care vizează comportamentul unui elev care vine nervos de la școală și al mamei care reacționează și mai nervos/calm; - prezintă formele comunicării distructive, sub forma unui material PPT și prin analogie descoperă formele comunicării constructive; - centralizează împreună cu părinții/participanții formele comunicării constructive și formele comunicării distructive (anexa 4);	-prezintă comportamentul celor două personaje (mamă și fiu) și punctează aspectele negative, precum și aspectele pozitive ale comunicării părinte-adolescent; - urmăresc materialul PPT și mod interactiv completează formele comunicării constructive;	- joc de rol, - observația, - discuția facilitată, - dezbateră, - explicația;	- Ce-ați simțit? - Cum a fost reacția mamei lui Dan, în varianta negativă? Dar în cea pozitivă? - Cum credeți că s-a finalizat fiecare dintre variante? - Ce anume nu a fost potrivit/nu a funcționat în încercarea mamei de a-l disciplina pe Dan? - Dintre toate atitudinile jucate, care este cea mai indicată pentru relaționarea eficientă cu copiii? - Există corespondențe între acest joc de rol și anumite situații/discuții familiale? - Cum considerați că v-a ajutat acest exercițiu?
<i>Evaluarea activității</i>	10 minute	- explică părinților motivul pentru care este necesară realizarea unei evaluări finale și oferă părinților/participanților un bol cu bilețele, punctând faptul că fiecare părinte trebuie să extragă un singur bilețel (anexa 5).	- fiecare părinte extrage câte un bilețel și fie completează începutul propoziției care se găsește pe bilețel, fie răspunde la întrebarea de pe bilețel.	- conversația, - explicația, - completarea de fraze.	

ANEXA 1 – Joc intercunoaștere

- Relatați o amintire plăcută din copilărie.
1. Ce recompensă (cea mai importantă) vă acordați?
 2. Câți copii aveți? Între ce vârste?
 3. Ce ați face într-o zi liberă (fără nici o obligație)?

4. Care a fost profesorul dumneavoastră preferat? De ce?
5. Vă pedepsiți copiii? De ce? În ce fel?
6. Aveți încredere în copii?
7. Dacă ați avea șansa de a vă schimba meseria, ce ați alege? De ce?
8. Ce sentimente trăiți când veniți la școală? De ce?
9. Care sunt talentele copiilor dumneavoastră?

ANEXA 2 - „Stări și sentimente”

1. De ziua dvs., primiți de la copilul dvs. un cadou foarte frumos ambalat, îl deschideți plin de nerăbdare și găsiți înăuntru ceea ce v-ați dorit de mult timp.
 - Afară s-a întunecat deja, iar copilul dvs. întârzie în mod nejustificat. În sfârșit, apare.
 - Descoperiți că fiica dvs. ține un jurnal în care a scris și ceva rău la adresa dvs.
 - Un vecin vine la dumneavoastră și se plânge de faptul că fiul dumneavoastră i-a bătut copilul.
 - Fiul/fiica dvs. vine și vă arată o lucrare la care a luat nota 2.
 - Fiul/fiica dvs. vrea să vă spună ceva neplăcut, dar ezită, iar dvs. vreți să știți despre ce e vorba.
 - Fiul/fiica dumneavoastră a făcut ordine în camera lui/ei, fără să-i fi zis nimeni.
 - Fiul dumneavoastră vă aduce un buchet din florile preferate.
 - Fiica dvs. v-a cerut voie să plece la o petrecere într-un anturaj pe care nu-l cunoașteți.
 - La copilul dvs. în cameră este un prieten care nu mai pleacă acasă, deși dvs. i-ați anunțat că este o oră înaintată.

ANEXA 3 - Scenariu pentru joc de rol

- Varianta „negativă” -

Personaje: povestitorul, Dan și mama lui

Într-o zi, Dan, elev la un liceu din oraș, a venit acasă strigând:

- O urăsc pe profesoara asta a mea. E o proastă!

Pe fața lui se putea citi mânia; și-a aruncat cărțile pe jos și a mai strigat o dată:

- O urăsc!

Mama a fost șocată de această tiradă. A intrat în cameră c-o falcă-n cer și una-n pământ:

- Dane, țipă ea, mi-e rușine cu tine! Nu așa se vorbește despre un profesor!

- Nu-mi pasă! Ripostă Daniel. E o proastă și o urăsc!

- Destul! Nu-ți mai dau voie să vorbești așa! Strigă mama și mai tare.

- Ei și ce-o să-mi faci?! Se înverșună băiatul.

- Te pocnesc imediat peste gură! (îl lovește)

Dan începe să țipe:

- Și pe tine te urăsc! Ești o mamă rea!

- Nu este bine să urăști pe nimeni, iar eu ar trebui să te pedepsesc, să te bat pentru că ai făcut pe cineva prost - mai ales pe profesoara ta. Strânge-ți imediat cărțile pe care le-ai aruncat prin toată camera!

În acest moment, Dan era negru de furie. A ieșit val-vârtej din cameră și a trântit ușa.

- Varianta pozitivă -

Într-o zi, Dan, elev la un liceu din oraș, a venit acasă strigând:

- O urăsc pe profesoara asta a mea. E o proastă!

Pe fața lui se putea citi mânia; și-a aruncat cărțile pe jos și a mai strigat o dată:

- O urâsc!

Mama nu a fost de acord cu comportamentul lui Dan. Ea și-a învățat dintotdeauna copilul să-i respecte pe adulți și să nu facă niciodată pe cineva „prost”. Însă ea și-a dat seama că se afla ceva ascuns dincolo de aspectul exterior, care a cauzat această atitudine și a început să caute problema ascunsă. Iată ce s-a întâmplat:

- Ooo..., zise ea, dar ești chiar supărat.

- Bineînțeles că sunt, ripostă Dan. Profesoara aceasta m-a făcut de râs în fața întregii clase.

- Te-a supărat faptul că ai fost jignit în fața prietenilor tăi, nu-i așa?

- Da, așa e. Fața lui Dan începu să se destindă, în timp ce el se aplecă să adune cărțile pe care le aruncase pe jos. Nu înțeleg de ce m-a ales tocmai pe mine. N-a fost vina mea. Și am încercat să-i spun, dar nu a vrut deloc să mă asculte.

✓ Formele comunicării constructive sunt:	✓ Formele comunicării distructive sunt extrem de numeroase, cele mai des întâlnite, în existența familiilor fiind următoarele:
a) tactul- implică „sinceritatea, comunicarea deschisă, respectul arătat celorlalți membri și grijă de a nu-i răni gratuit”(S. Wahlroos, 1983) și necesită empatie față de: gândurile, sentimentele și stările motivaționale ale celorlalți, astfel încât să se găsească cel mai potrivit moment pentru a discuta anumite aspecte; b) mângâierile-atingerile fizice- reprezintă cel mai primitiv mod de a stabili contactul cu cineva (are o funcție importantă socializatoare și afectivă); c) nivelarea opiniilor, a punctelor de vedere sau a asperităților- se poate realiza prin exprimarea deschisă a sentimentelor sau dorințelor cuiva, fără ca	a) dublul mesaj - este posibil în condițiile în care un părinte poate comunica concomitent pe mai multe canale, utilizând diverse coduri; apare atunci când pe două canale diferite se trimit două mesaje diferite în același timp, contradicțiile dintre mesaje producând disconfort, ambiguitate și nesiguranță; b) punerea celorlalți într-o poziție defensivă - apare atunci când vorbitorul își asumă o atitudine de superioritate sau atunci când adoptă statutul de procuror, judecător sau membru al unui juriu. Vorbitorul se poate autoevalua ca fiind mai inteligent, mai informat cu privire la un subiect ori la viață, în general sau poate încerca să-și ascundă astfel sentimentele de inadecvare și insecuritate. În nici un caz, el nu consideră că ar fi greșit cu ceva. Persoana pusă în defensivă se concentrează atât de mult asupra mesajului și a presupusei sale inferiorități încât, prima sa reacție va fi aceea de a se apăra. Gradul ei de deschidere și receptivitatea sa față de persoana „superioară” se va micșora, din moment ce nu primește respectul cuvenit (J.R. Strong, 1983; J.R. Gibb, 1973); c) suprageneralizarea și afirmațiile absolutizatoare pot fi distructive. Supageneralizarea apare atunci când se fac afirmații prea largi. În construcția propozițiilor absolutizatoare sunt utilizate frecvent cuvintele: „întotdeauna”, „tot timpul” sau „niciodată”. Observațiile absolutizatoare ca și suprageneralizările sunt în mod deosebit distructive atunci când sunt critice și acuzatoare (S. Wahlroos, 1983). <u>Copilul- adolescent trebuie privit cu sinceritate și respect, iar defectele pot fi comunicate în lipsa tonului acuzator.</u> d) citirea gândurilor este o sursă frecventă de neînțelegeri în relația părinți- copii, ce apare atunci când părinții „citesc” sau „ghicesc” copiilor gândurile. Ei fac presupuneri cu privire la ceea ce gândesc și simt copiii și reacționează doar în funcție de presupunerile făcute. Aceste interpretări ale părinților sunt adesea greșite. Oamenii se schimbă și, de aceea, în relațiile apropiate,

aceasta să ducă la punerea la punct a celuilalt sau la trezirea reacției sale defensive; d) <i>feedback-ul de verificare</i>- arată că persoana a ascultat mesajul comunicat în mod activ; este utilizat când ascultătorul vrea să verifice dacă mesajul transmis de vorbitor a fost corect înțeles (opinii, sentimente, nevoi); e) „<i>întoarcerea celuilalt obraz</i>”- părintele trebuie să realizeze o evaluare onestă a propriului comportament, în scopul de a determina în ce grad a contribuit la insatisfacția celorlalți membri.	procesul de culegere a datelor despre ceea ce simte și gândește copilul trebuie să fie continuu. Uneori părinții, care practică <i>citirea gândurilor</i>, pot ajunge la forma extremă în care, ei ajung să nege trăirile copilului lor, considerând că le înțeleg mai bine decât acesta. e) punerile la punct ale copiilor vizează confruntările care pot lua forma blamării, atacului și criticii, cu intenția de a răni sau pedepsi. Ele favorizează schimburile negative, oferirea-primirea de atacuri și răniri. Schimburile negative sporesc nivelul furiei, favorizând evitarea reciprocă. Furia este o „emoție normală care trebuie exprimată, dar nu prin utilizarea punerii la punct nedrepte a partenerului, prin atac sau acuzații grave gratuite (S.Wahlroos, 1983, p.96) Adesea <i>punerea la punct</i> implică etichetarea copilului-ca totalitate într-o manieră negativă. f) comunicarea tip prelegere este întâlnită la părinții care au tendința de a monologa fără să permită copilului să intervină, să adauge vreo informație. Persoanele care prezintă această tendință trec frecvent de la un subiect la altul, fără întrerupere sau pauză. Ele devin practic imposibil de întrerupt și pentru că sunt atât de preocupate de ceea ce spun, ignoră mesajele verbale sau nonverbale primite de la copil.
---	---

Comunicarea părinți-copii dobândește adevărata valoare, permițând bună funcționare și obținerea satisfacției familiale, atunci modalitățile *comunicării constructive* devin preponderente în raport cu cele ale *comunicării distructive*.

ANEXA 5 - EVALUAREA ACTIVITĂȚII

- Ce v-a plăcut cel mai mult la activitatea de astăzi?
- Ce v-a făcut să zâmbiți? Chiar să râdeți câteodată?
- Care ar fi cuvântul care ar putea caracteriza întreaga activitate de astăzi?
- Cum v-ați simțit astăzi?
- Acum mă simt...
- Cel mai bun lucru în cadrul acestei activități a fost...
- Un lucru care într-adevăr mi-a plăcut a fost...
- Care sunt cele mai importante lucruri pe care le-ați învățat azi?
- Ce nu mi-a plăcut este...

Propun...

BIBLIOGRAFIE

- Baumol, William J. (1960) *'On the Social Rate of Discount'*, American Economic Review, 58(5).
- Benjaminse, Paul (2005) *'Voer een brede sociale dienstplicht in om de betrokkenheid bij de samenleving te vergroten'* (Introduce a wide compulsory social service to increase the involvement in society), NRC Handelsblad, 23 April.
- Bernard, Bonnie (2004) *Resilience, What We Have Learned*. San Francisco: WestEd.
- Blair, Tony (2005) *'Europe is Falling Behind'*, Newsweek, December 2005-February 2006, pp. 26-27.
- Chernish, Michael (2005) *'Social Mobility Patterns and Life Strategies of Young People in Contemporary Russia'*, in Horowitz, Kotik-Friedgut and Hoffman.
- Eason, Gary (2005) *'Fewer boys managed the 'three Rs'*, BBC News, 30 October.
- Garrison, Michelle M. and Dimitri A. Christakis (2005) *'A Teacher in the Living Room? Educational Media for Babies, Toddlers and Preschoolers'*, Washington, DC: The Henri Kaiser Family Foundation.
- Koelewijn, Rinske (2002) *'Laat ze maar een draagzak nemen'* (Let them take a carrying bag), NRC Handelsblad, 6 August.
- Lee Hsien Loong (2005) *'The Singapore Way'*, Newsweek, December 2005-February 2006, pp. 32-33.
- NRC Handelsblad (2002b) *'Mindr zondags-kinderen, meer zomerkinderen'* (Fewer Sunday children, more summer children), 6 August.
- NRC Handelsblad (2005d) *'Niveau scholieren gedaald'* (Level of pupils has gone down), 26 October.
- Paille, Bowen (2005) *Anxiety and intimidation in the Bronx and the Bijlmer, an ethnographic comparison of two schools*. Amsterdam: Dutch University Press.
- Pittman, Karin (2005) *'Quality Counts'*, *Forum Focus* 2(1), Washington, DC: The Forum for Youth Investment.
- Sculler, Alexander (2001) *'De dood van het gezin'* (The death of the family), NRC Handelsblad, 8 September.
- Waldfogel, Jane (2004) *'Social Mobility, Life Chances, and the Early Years'*, CASE paper 88, November.
- Ariès, P. (1962). *Centuries of Childhood (Secole de copilărie)*. Harmondsworth: Penguin.
- Schaffer, R. H. (2005). *Introducere în psihologia copilului*, Editura ASCR, Cluj-Napoca.
- Oudenhoven, N. & Wazir, R. (2006). *Newly Emerging Needs of Children. An Exploration*. Antwerp-Apeldoorn. Garant Publishers.
- Sursa: http://www.impenderevero.com/en_nou/enfnou.html

- Sursa: www.wikipedia.org
- Sursa: http://www.copilul.ro/comunicare-copii/dezvoltarea-morala-la-copii/Problemele_adultilor_si_rolul_de_parinte-a5167.html
- <http://www.kidz.ro/articol/Copil/1779/Generatia-Emo-pro-sau-contr.html>
- <http://foto.newsin.ro/bacau-minore-na%C5%9Fteri-mame.php?cid=view&nid=7442553e-bc05-4ccb-a376-ca90a73b1546&hid=video>
- <http://www.obiectivdesuceava.ro>
- http://www.realitatea.net/sinuciderea--o-moda-printre-adolescenti--copilul-dumneavoastra-are-probleme-emotionale_287987.html
- <http://www.realitatea.mobi/pages/article.aspx?id=116898&topicid=1>

Parteneri în cadrul proiectului:

NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA
CHILDREN OF SLOVAKIA FOUNDATION

Partener educațional:

Proiect finanțat prin programul Leonardo da Vinci - Transfer de Inovație

DG Educație și cultură

**Programul de Învățare
pe tot parcursul vieții**

ISBN 978-973-0-09317-9

Material realizat de

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile

"Acest material nu reprezintă neapărat poziția oficială a Uniunii Europene"